

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Bostadssegregation – socioekonomi – arbetsplatsläge

En studie av ett antal yrkesgruppers
bostadslägen i Storstockholm

Marja Walldén

R
AWL

INSTITUTET FÖR BYGGDOKUMENTATION	
Accnr	81-1240
Plac	<i>Ser</i>

R111:1981

BOSTADSSEGREGATION - SOCIOEKONOMI - ARBETSPLATSLÄGE

En studie av ett antal yrkesgruppers bostadslägen i
Storstockholm

Marja Walldén

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 790945-6
från Statens råd för byggnadsforskning till Sociologiska
institutionen, Stockholms universitet.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R111:1981

ISBN 91-540-3570-8
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

LiberTryck Stockholm 1981

INNEHÅLL

FIGURER	4
TABELLER	5
FÖRORD	7
SAMMANFATTNING	8
1 STUDIENS BAKGRUND	12
2 REFERENSRAM	16
3 SOCIO-EKONOMISK STATUS OCH BOSTADSLÄGE - diskussion . .	17
3.1 Allmänt	17
3.2 Variationer i värderingar och resurser	17
3.3 Strävan att bo bland socio-ekonomiska likar	18
3.4 Sammanfattning	19
4 ARBETSPLATSLÄGE OCH BOSTADSLÄGE - diskussion	20
5 ANDRA ORSAKER TILL VAL AV BOSTADSLÄGE	22
6 INDIVIDFAKTORER MED POTENTIELL INVERKAN PÅ BOSTADSLÄGESVAL DIREKT ELLER ÖVER ARBETSPLATSLÄGEN	23
7 STUDERADE YRKESKATEGORIER OCH DERAS KARAKTERISTIKA . .	25
8 STRUKTURELLA FÖRHÅLLANDEN MED POTENTIELL INVERKAN PÅ BOSTADSLÄGESVAL	30
9 RESULTAT	44
9.1 Den relativa betydelsen av socio-ekonomisk status resp arbetsplatstillgång för yrkesgruppernas fördelning på trafiksektorer	44
9.2 Det partiella sambandet mellan yrkesgruppernas bostadslokalisering och sektorernas socio-ekonomiska status	51
9.3 Det partiella sambandet mellan sektorernas arbetsplatstillgång och yrkesgruppernas bostadslokalisering .	54
9.4 Några försök att belysa inverkan på bostadslokalisering av inkomst och ålderssammansättning - när effekter av socio-ekonomisk status och arbetsplatslokalisering beaktats	62
9.4.1 Inkomsteffekter	63
9.4.2 Ålderseffekter	64
9.5 De skilda yrkesgruppernas fördelning på mi-områden . .	65
9.6 Inompendling, sektorer	68
9.7 Inompendling, mi-områden	73
LITTERATURFÖRTECKNING	77
BILAGA 1 Områdesindelningen	
BILAGA 2 Prestigerangordning av yrkeskategorierna	
BILAGA 3 Dissimilaritetsindex	
BILAGA 4 Hur dissimilaritetsindexmatriser överfördes till tvådimensionella diagram	

FIGURER

8.1	Invånare i Stockholms län 1850-1975 . . .	30
8.2	Andel småhuslgh av tot ant lgh 1975 . . .	32
8.3	Andel smålgh ($\leq 2RK$) av tot ant lgh 1975 .	33
8.4	Samband mellan bostadsstorlek och hushålls- storlek i skilda hustyper. Stockholms kom- mun och övriga länet.	34
8.5	Befolkningens åldersfördelning i Stockholm och det övriga länet 1975	34
8.7	Trafiksektorer	36
8.11	Dissimilaritetsindex för relationen mellan olika arbetsplatstypers fördelning mellan trafiksektorer	41
8.12	Dissimilaritetsindex för relationen mellan olika arbetsplatstypers fördelning mellan mi-områden	43
9.1.3	Skillnader i bostädernas fördelning på sektorer mätta som dissimilaritetsindex .	48
9.5.1	Skillnader i bostädernas fördelning på mi-områden mätta som dissimilaritets- index	67
9.6.2	Samband mellan maximalt möjlig och faktisk inpendling	70

BILAGOR

Bilaga 1

1.1	Trafiksektorer	1:3
1.2	Mi-områden	1:4

Bilaga 3

3.1	Segregationskurvor	3:4
-----	--------------------	-----

TABELLER

1.1	Indexes of Dissimilarity in Residential Distribution among Major Occupation Groups, for Employed Males in the Chicago Metropolitan District, 1950	13
7.1	Arbetsinkomster 1970 och 1975. Män med förvärvsarbete minst 35 timmar per vecka . . .	29
7.2	Ålderssammansättning 1975. Män med förvärvsarbete minst 35 timmar per vecka	29
8.6	Arbetsplatskvoter 1975 i Stockholms kommuner	35
8.8	Några egenskaper hos arbetsplatsernas lokalisering	38
8.10a	Andel av arbetsplatser inom yrket som är belägna i resp sektor	40
8.10b	Andel av samtliga arbetsplatser (för heltidsförvärvsarbetande män) i resp sektor som tillhör de skilda yrkesgrupperna	40
9.1.1a	Andel av heltidsförvärvsarbetande män i yrket som bor i respektive sektor	45
9.1.1b	Andel av samtliga heltidsförvärvsarbetande män boende i sektorn som tillhör respektive yrkesgrupp	45
9.1.2	Två mått på sektorernas socio-ekonomiska status	46
9.1.4	Relationen mellan betydelsen av sektorernas socio-ekonomiska status resp arbetsplatstillgång samt dessa förhållandens sammanlagda förklaringsvärde för bostadsfördelningen mellan sektorerna	51
9.2.1	Jämförelse mellan yrkesgrupperna när det gäller betydelsen av sektorernas socio-ekonomiska status när effekterna av skevheter i arbetsplatslokalisering kontrollerats . .	52
9.3.1	Graden av sektorsvis samordning av yrkesgruppernas arbetsplatser med bostadsbeståndet som helhet resp med yrkesgruppens egna bostäder	54
9.3.3	Det partiella sambandet mellan arbetsplatslokalisering och bostadslokalisering när effekten av sektorernas socio-ekonomiska status kontrollerats	57
9.3.4	Partiellt samband mellan bostadsandel och arbetsplatsandel, medianinkomst 1970, andelen arbetsplatser i innerstaden	58
9.4.1.1	Rangordning av yrkesgrupperna efter skevhet i bostadsfördelningen på sektorer, medianinkomst 1970 och antagen prestige . .	63
9.6.1	Faktisk, maximal och teoretisk sektorsinpendling	70

9.6.3	Faktiska inomsektorspendlingens avvikelser från den av strukturella skäl väntade, b-koefficienter	71
9.7.1	Inompendling på mi-områdesnivå	73
9.7.2	Inompendling på mi-områdesnivå	74

Bilaga 2

2.1	Rangordning av de studerade yrkeskategorierna efter medianinkomst -70 och antagen prestige	2:4
2.2	Prestigevärdering av skilda yrkesgrupper enligt Treiman Standard International Occupational Prestige Scores	2:5
2.3	Yrkesschema FoB-75	2:6

FÖRORD

Denna studie av åtskillnad i boendet mellan skilda yrkesgrupper har motiverats av mitt intresse för dels socialekologisk teori, dels möjligheten och önskvärdenheten att med planeringsåtgärder påverka människors bosättningsmönster. Ur bägge dessa aspekter är en belysning av den relativa betydelsen av den typ av "rationella" lokaliseringsfaktorer som hushållens resurser och läget på aktuella arbetsplatser utgör resp lokaliseringsfaktorer av typ områdets symbolvärde, närhet till likasinnade av intresse.

Studien har möjliggjorts genom att jag fått tillgång till lämpligt statistiskt material hos Länsstyrelsen i Stockholms län, genom att fil kand Ola Nygren har genomfört databearbetningarna som resulterat i en mängd olika index på boendeåtskillnad och mått på pendling, genom att fil kand Leif Andersson varit metodrådgivare och genomfört resterande databearbetningar.

Birgitta Melin och Ingegerd Nordsjö har med stort tålamod vid utskrivningen tolkat mina skilda rapportmanus.

För allt detta är jag tacksam.

Statens råd för byggnadsforskning har givit bidrag till vissa omkostnader i samband med projektet.

Stockholm i oktober 1980

Marja Walldén

SAMMANFATTNING

I studien har det geografiska mönstret för några yrkesgruppers bostäder beskrivits och analyserats. Studien omfattar heltids förvärvsarbetande män boende och arbetande i storstockholm, dvs Stockholms län exklusive kommunerna Södertälje, Norrtälje och Nynäshamn.

Yrkesgrupperna har jämförts vad gäller deras bostäders fördelning främst på de tretton trafiksektorer i vilka området uppdelats i samband med viss regional planering. Även fördelningen på de 246 s k mi-områden som använts i landstingets inventering av bostäder, boende och miljöförhållanden (LAMI) har studerats. Huvudsyftet med studien var att söka klarlägga betydelsen av yrkesgruppens socio-ekonomiska status resp dess arbetsplatsers läge i regionen för bostadslägesvalet. Vi har även beaktat skillnader mellan yrkesgrupperna vad gäller olika aspekter av statusen (prestige, inkomst), åldersammansättning och arbetsplatsers utbytbart och stabilitet.

De 14 studerade yrkeskategorierna rangordnades grovt efter antagen social prestige. Högt upp på rangskalan placerades därvid "läkare", "högskolelärare", "företagsadministratörer", "samhällsadministratörer". Långt ner placerades tillverkningsarbetarna "verkstad", "trä och måleri", "byggnadsarbetare" och "sömnad". Rangordningen efter social prestige har starkt samband med en rangordning efter inkomst. Tillverkningsarbetare har dock inte generellt lägre löner än vissa serviceyrken som dock placerats högre på prestigeskalan (t ex kontorsarbetare, affärsbiträden).

Socio-ekonomisk status spelar stor roll för yrkesgruppernas bostadslägen

"Läkarna" är den yrkeskategori som är skevast fördelad på delområden i regionen i jämförelse med samtliga heltids förvärvsarbetande män (alltså inte bara de här undersökta). Minst 31 % av "läkarna" skulle behöva byta sektor för att deras fördelning skulle sammanfalla med samtligas, 41 % skulle behöva byta mi-område. Några yrkesgrupper i mellanrangerna har en bostadsfördelning som nära sammanfaller med samtligas. Grupperna längst ner på skalan har återigen en skevare fördelning. I stort sett gäller att ju längre avståndet är mellan två yrkesgrupper i socio-ekonomisk status, desto större skillnad i bostadsfördelning. Så tillvida är förhållandena i storstockholm desamma som kunnat konstateras genom liknande studier i många andra länder. Av flera skäl (främst principerna för områdes- och yrkesgruppsklassificering) är tyvärr en strikt jämförelse av boendesegregationens styrka grundad på resultat från skilda studier svår att genomföra.

Självklart är inkomstskillnader en del av förklaringen till att olika yrkesgrupper delvis bor på olika ställen i regionen. För att kunna välja vissa, för många attraktiva, bostäder krävs att man har goda ekonomiska resurser. Vissa resultat av studien talar dock för att social prestige och därmed sammanhängande förhållanden har en inverkan på bostadsvalet som delvis är oberoende av inkomst.

Högstatus- och lågstatuskategorierna är mycket känsliga för bo-

stadssektorns status. Mellangrupperna är fördelade på sektorer oberoende av status. De mest påfallande avvikelserna från detta mönster är att "ö hälso och sjukvårdspersonal" (som här i stor utsträckning är mentalvårdare, laboratoriepersonal, tekniska assistenter o dyl) är överrepresenterade i högstatusområden och "sömnadsarbetare" inte så koncentrerade till lågstatussektorer som man skulle vänta sig.

En sektors sociala status tycks ha avsevärt större betydelse än möjligheterna att få arbete inom sektorn för yrkesgrupperna högt upp och långt ner på statusskalan, för mellankategorierna gäller motsatsen.

Arbetsplatsläge har, för hög- och lågstatusgrupper, avsevärt mindre betydelse än socio-ekonomisk status för bostadsläge

För flertalet yrkesgrupper gäller att deras arbetsplatser är något mer sektorsvis samordnade med den egna yrkesgruppens bostäder än med samtliga förvärvsarbetande mäns bostäder. Frågan är om variationer mellan yrkesgrupper i samordningsgrad beror på variationer i benägenhet att söka samordna arbetsplatser och bostäder eller av andra krafter som styr olika arbetsplatstypers och bostadstypers lokalisering. När vi tagit hänsyn till att skilda kategoriers fördelning på sektorer är beroende av dessas socio-ekonomiska status kvarstår för flertalet kategorier ett signifikant samband mellan arbetsplatsinslag och bostadsinslag i respektive sektor. Undantagen utgörs av "läkarna", "företagsadministratörer", "sambhällsadministratörer" och "byggnadsarbetare".

Skilda yrkesgruppers grad av sektorsvis samordning av bostäder och arbetsplatser antogs kunna hänga samman med vilken typ av lokaliseringsmönster deras arbetsplatser uppvisade, stabilitet och utbyttbarhet hos arbetsplatserna, deras ålderssammansättning och förflyttningsresurser (som antogs ha samband med deras ekonomiska resurser). Det antogs sålunda att behovet att samordna bostäder och arbetsplatser var mindre om en stor del av yrkesgruppens arbetsplatser hade ett regionalt lättillgängligt läge, dvs låg centralt och att yrkesgrupper med hög arbetsplatsrörlighet var mindre benägna att samordna arbetsplatser och bostäder. När dessa hypoteser prövades hölls effekterna på bostadslokaliseringen av socio-ekonomisk status under kontroll.

Någon generell inverkan av yrkesgruppens ålderssammansättning eller av arbetsplatsernas centralitetsgrad på samordningen kunde inte påvisas. En extrem koncentration av arbetsplatser ("högskolelärnarnas") hade dock klara effekter på yrkesgruppens bostadslokalisering. En viss tendens till högre samordning gällde för kategorier med lägre inkomst än för höginkomstskategorier. När det gällde betydelsen av speciella band till nuvarande arbetsplats är resultatet inte entydiga. Klart är dock att byggnadsarbetarna, som kanske har svagast sådana band inte i sin bostadslokalisering tycks ha påverkats av nuvarande arbetsplatsers lägen. Högst samordningsgrad uppvisar "sömnadsarbetare", "kontorsarbetare" och arbetare i "grafisk industri". De är inte särskilt lika annars i några av de avseenden som vi här studerat.

Variationer i sektorsinoppendling är en effekt av inoppendlings-
möjligheterna och socio-ekonomins betydelse för bostadsläge

Yrkesgrupper som är särskilt angelägna att samordna sina bostäder med arbetsplatserna skulle också väntas utnyttja de tillgängliga arbetsplatserna inom området i särskilt hög grad. Av samtliga heltids förvärvsarbetande män i regionen arbetar och bor 35 % i samma sektor, "sektorsinoppendlar". Nära hälften av "handelsföretagarna" och "övrige hälso- och sjukvårdspersonal" arbetar och bor i samma sektor - endast en fjärdedel av "byggnadsarbetarna", "högskolelärarna" och "sammansadministratörerna". Den faktiska inoppendlingen har ett relativt starkt samband med den maximalt möjliga med hänsyn till hur de skilda yrkesgruppernas arbetsplatser och bostäder fördelas på sektorer. För samtliga kategorier ligger den faktiska inoppendlingen åtskilligt över den som skulle erhållits vid en slumpmässig hoppning av yrkesgrupper, arbetsplatser och bostäder - en indikator på att avståndet mellan bostad och arbetsplats allmänt har en klar betydelse vid val av bostads/arbetsplatsläge. En betydande del av variationen mellan kategorierna i inoppendlingsandelen förklaras alltså av vilka möjligheter man har att inoppendla. Dessa möjligheter utnyttjas grovt sett till cirka 50 %. När hänsyn tagits till variationen i möjligheterna att inoppendla visar sig "handelsföretagare" inoppendla oväntat mycket och "byggnadsarbetare" oväntat lite. Dessa yrkesgruppers avvikande inoppendlingsfrekvens kan troligen förklaras av deras speciella band eller brist på band till arbetsplatserna. Kategorin "handelsföretagare" består förutom av handelsföretagare av affärsföreståndare. Bägge dessa grupper kan antas ha speciellt fasta arbetsplatser. Byggnadsarbetarnas arbetsplatser är däremot mycket varierande över tiden.

Det antagna allmänna sambandet mellan inoppendling och benägenhet att samordna bostäder och arbetsplatser kunde dock ej påvisas. Den roll som socio-ekonomiska hänsyn spelar vid bostadslägesvalet påverkar dock inoppendlingens omfattning. Kategorier högt upp och långt ner på statusskalan inoppendlar sålunda med hänsyn till möjligheterna i relativt liten omfattning. Mellanstatuskategorierna inoppendlar mer.

Nästan var fjärde "handelsföretagare" bor och arbetar inom samma mi-område, men endast 3 % av "högskolelärare" och "sammansadministratörer". Även här förklaras variationen till stor del av vilken inoppendling som maximalt är möjlig med hänsyn till bostädernas och arbetsplatsernas lokalisering. Om man beaktar dessa strukturella förutsättningar har fortfarande "handelsföretagarna" en mycket hög inoppendling, men även "sömnadsarbetarna" och "den övriga hälso- och sjukvårdspersonalen". Speciellt låg inoppendling har då "byggnadsarbetare", "trä och måleriarbetare" och "lärare". "Övriga hälso- och sjukvårdspersonalens" höga inoppendling kan troligen förklaras av förekomsten av en del tjänstebostäder och "trä och måleriarbetarnas" låga av att även bland dem finns ett visst inslag anställda vid byggen.

Diskussion

I vissa avseenden kan studien ses som en i raden av efterföljare till Duncans' Chicagoundersökning år 1955. Återigen har det stabila boendesegregationsmönstret utkristalliserats; socio-ekonomist avstånd mellan människor innebär även geografiskt avstånd.

Hur olika hushåll fördelar sig över en storstadsregion må påverkas av dess utbyggnadshistoria, tidigare sociala förhållanden, samtida planeringsåtgärder som ger mer eller mindre stora variationer i bostadsbestånd mellan olika delområden, befolkningens åldersstruktur, arbetsplatsens lokalisering. Så länge vi har en social stratifiering innebärande skillnader i resurser och prestige mellan individer och hushåll får vi en åtskillnad mellan dem i boendet. Nyanser i detta mönster finns emellertid, som kan vara orsakade av just variationer i bostadsstruktur, planeringspraxis, utbyggnadshistoria, arbetsplatsers läge och utbytbarhet. De kan också till en del vara påtagliga och mätbara indikatorer på den sociala stratifieringens natur och förändringar häri. I vilken utsträckning man är angelägen att söka sig till statuslika resp uppehålla distans till olika, utan att detta är motiverat av påtagliga boendekvalitetsskäl, säger naturligtvis åtskilligt om relationen mellan sociala grupper.

För att kunskapen om boendesegregation skall belysa denna typ av frågor krävs emellertid dels nationella longitudinella studier, dels korskulturella studier med en långtgående teoretisk och metodologisk samordning. Longitudinella studier av detta slag är sällsynta och studier upplagda för internationella jämförelser så gott som obefintliga.

Studien har visat att det i Stockholmsregionen finns en ganska stark boendesegregation mellan socio-ekonomiska grupper, såväl mellan stora som mellan relativt små geografiska områden. Det finns också klart gränser för hur långt det är möjligt att med rimliga åtgärder inom den fysiska planeringens ram påverka denna. Även om bostadsstrukturen inte varierade påtagligt mellan olika delområden i regionen skulle vi troligen få en markant åtskillnad i boendet mellan sociala grupper.

Visst väljer man arbetsplats och bostad så att man får rimliga arbetsresor - åtminstone om man räknar med att vara vid samma arbetsplats en längre tid. Uppenbarligen har detta dock inte inneburit att arbetsplatslokaliseringen för yrkesgrupper högt och lågt på den sociala skalan har tillnärmelsevis så stor betydelse för bostadslokaliseringen som socio-ekonomisk status. Kategorier med mindre resurser är dock något känsligare för arbetsplatslägen än resursstarka. För dessa liksom mellanstatusgrupperna kan man alltså anta att planeringsåtgärder som resulterar i förändringar i arbetsplatslokaliseringsmönstret också ger åtminstone vissa förändringar i bostadslokaliseringsmönstret.

Studien behandlar överhuvudtaget inte frågan om segregationens konsekvenser och ger knappast underlag för värdering av segregation annat än den som grundar sig på den socio-ekonomiskt betingade segregationens konsekvenser för arbetsresandet. Studier av boendesegregationens innebörd för individer, bostadsföretag och samhälle ter sig angelägna.

Att skilda delar av ett stadsområde hade olika funktioner och bland annat beboddes av olika sorts människor såg de klassiska socialekologerna som främst ett resultat av "subsociala" krafter spel. I konkurrens men med hänsyn till samarbetsfördelar, sökte funktioner, företag, individer den för dem fördelaktigaste geografiska positionen. Processerna var analoga med dem i växtvärlden. De kunde med fördel analyseras med ekologins begreppsapparat. Värderingen av skilda geografiska positioner skedde främst med hänsyn till effektivitets/överlevnadssynpunkter. Möjligheten att realisera positionsönskemål var en funktion av vilka resurser man hade till sitt förfogande. (Park, 1936; McKenzie, 1926)

Detta synsätt kom att ifrågasättas från två håll. Företrädare för den socio-kulturella skolan hävdade att traditioner, symbolvärden, människors värderingar och sociala strävanden var de väsentligaste orsakerna till städernas inre differentiering. Denna typ av bakgrund till lägespreferenser är dessutom så starkt sammanvävd med de i överlevnadsekonomiska termer rationella att det är meningslöst att, som de klassiska ekologerna, söka särskilja ett biotiskt samhälle från ett kulturellt och att därmed den socialekologiska teorin var av ringa värde. Man visade i en serie undersökningar med övertygande resultat de sociokulturella förhållandenas stora betydelse för skilda företellers lokalisering. (Firey, 1945; Jonasson, 1949; Alihan, 1938)

De s k neoklassiska socialekologerna menade liksom den socio-kulturella skolan att sociala och kulturella faktorer hade stor betydelse för hur stadsrummet utnyttjades. De betonade dock kraftigt att socialekologins begrepps- och metodarsenal var fruktbar för studier av grundläggande drag i människors sätt att anpassa sig till de begränsade omgivningsresurserna. Enligt deras mening var alltså alla processer som avspeglade samhällets strävan att anpassa sig till omgivningsförhållandena socialekologiskt relevanta. Den rumsliga aspekten utgjorde då bara en av flera. (Quinn, 1939; Hawley, 1944)¹⁾

Nutida socialekologer känner sig i allmänhet inte begränsade av strikt ekologisk teoribildning men ser inte heller sitt område som så vidsträckt som neoklassikerna gjorde. De studerar de rumsliga aspekterna av mänskligt beteende och omgivningens inverkan på det sociala livet utifrån referensramar som åtminstone i princip inrymmer "subsociala", sociala och kulturella element. Det teoretiska och metodologiska arvet från tidigare generationer socialekologer tjänar dock som fruktbara utgångspunkter - samtidigt som det i en del avseenden säkerligen varit hämmande vid behandlingen av vissa frågeställningar som skulle vunnit på att angripas med andra typer av beteende- eller samhällsvetenskapliga teorier och metoder. (Michelsen, 1976)

Den här antydda socialekologiska debatten är en naturlig utgångspunkt för en studie av bakgrunden till skilda yrkesgruppers bostadslokalisering. Yrkesgrupperna varierar med avseende på resurser, vilket enligt den klassiska skolan skulle vara ett huvudskäl till olikheter i bostadslägen. Deras arbetsplatser har skiljaktiga lokaliseringsmönster. Detta skulle ha konsekvenser för bostadslägesvalet ur strikt ekonomiskt-rationella synpunkter.

1) Samtliga ovanstående artiklar som ursprungligen publicerats i olika sammanhang och vid skilda tidpunkter finns tryckta i Theodorsen, G (ed), 1961, Studies in Human Ecology, New York.

De varierar även med avseende på social status och värdering av olika områdens symbolinnehåll. Den socio-kulturella skolan menar att detta skulle vara väsentligare orsaker till bostadslägesval.

Studien bygger på en undersökningstradition kring boendesegregation som startades med makarna Duncans studie av skillnader i yrkeskategoriers boendemönster i Chicago 1950. (O.D. Duncan, Beverly Duncan, 1955) Här jämfördes åtta grova yrkeskategoriers fördelning av bostäder över dels s k census tracts, dels grövre områden som bildats genom en indelning av stadsområdet i zoner och sektorer. Yrkeskategorierna rangordnades efter allmän socio-ekonomisk status, vilken var starkt korrelerad med såväl inkomst som utbildning men inte helt sammanföll med någondera av dessa två delaspekter.

Skillnader i boendemönster mellan yrkeskategorier mättes med s k dissimilaritetsindex (se bilaga 3), som enkelt uttryckt mäter hur stor andel av en yrkeskategori som skulle behöva byta område för att få en likartad fördelning med den jämförda kategorins. Allmän skevhet i boendemönstret mättes med hjälp av s k segregationsindex, som anger hur stor andel av en yrkesgrupp som skulle behöva byta område för att bostadsfördelningen skulle bli lika som samtliga övriga yrkesgruppers sammantagna. Huvudresultatet framgår av nedanstående tabell.

Tabell 1.1 Index of Dissimilarity in Residential Distribution among Major Occupation Groups, for Employed Males in the Chicago Metropolitan District, 1950.
(Above diagonal, by census tracts; below diagonal, by zone-sector segments.)

Major Occupation Group*	Major Occupation Group*								Index of Segregation	
	Prof., Tech., Kindred	Mgrs., Offs., Props.	Sales Wkrs.	Clerical, Kindred.	Crafts- men, Foremen	Oper- atives, Kindred	Service, exc. Priv. Hshld.	Laborers, exc. Farm and Mine	By Census Tracts	By Zone-Sector Segments
Professional, Technical Kindred Workers		18	15	28	35	44	41	54	30	21
Managers, Officials, and Proprietors, exc farm	8		13	28	33	41	40	52	29	20
Sales Workers	11	7		27	35	42	38	54	29	20
Clerical and Kindred Workers	20	18	17		16	21	24	38	13	9
Craftsmen, Foremen, Kindred Workers	26	23	25	12		17	35	35	19	14
Operatives, Kindred Workers	31	29	30	16	14		26	25	22	16
Service Workers, exc. private household	31	31	30	19	25	19		28	24	20
Laborers, exc farm and mine	42	41	42	32	30	21	24		35	29

* Does not include farmers and farm managers, private household workers, farm laborers, and occupation not reported.

Yrkesgrupper i toppen och botten av den socio-ekonomiska skalan har skevast boendemönster totalt sett (se segregationsindex). I grova drag uppvisar yrkeskategorier som ligger långt från varandra på den socio-ekonomiska rangordningen större boendeskilnader än sådana som ligger närmare. Socialt avstånd och

fysiskt avstånd är alltså starkt relaterade till varandra. Detta resultat är givetvis helt i enlighet med allmän ekologisk teori. Väl så intressant, åtminstone som stimulans för den fortsatta forskningen, var de fåtaliga avvikelserna från den förväntade ordningen och resonemangen kring tänkbara orsaker till dessa avvikelser: "Kontorsanställda o likn" har högre utbildning och troligen mer prestige än "hantverkare, förmån o likn" men betydligt lägre inkomst. Att den förra mer än den senare gruppen skiljer sig från arbetarkategorierna och liknar högstatuskategorierna kan ses som en indikator på att yrkesgruppernas prestige och/eller andra aspekter av den sociala statusen som är orelaterade till ekonomiska resurser har stor betydelse för lokaliseringmönstret. Det är också intressant att notera att när man delade in de (manliga) sysselsatta efter faderns yrke i stället för det egna blir sambandet mellan socio-ekonomiskt och fysiskt avstånd ändå tydligare, vilket skulle kunna ses som en indikator på att bostadslägespreferenser utbildas tidigt i livet och/eller på att ett en gång etablerat segregationsmönster bland annat bibehålls genom att barn tenderar att bosätta sig i närheten av föräldrarnas bostad.

Författarnas diskussion av sina resultat borde varit suggestiva för en framtida forskning som innebar en vidareutveckling och vidgning av denna typ av studiers inriktning och metoder. I förvånansvärt liten utsträckning har detta skett. Metoderna har förvisso använts inom ett bredare fält. Man har t ex studerat skillnader i boendemönster mellan etniska grupper och mellan religiösa grupper. Man har jämfört segregationens omfattning i olika städer, mellan förorter och innerområden och mellan olika tidpunkter (ex Van Valey, 1977; Simkus, 1978) Försöken att vidga förståelsen för bakgrunden till boendeskillnader mellan socio-ekonomiska grupper har dock varit fåtaliga. Till dessa undantag hör en studie av skillnader mellan yrkesgruppers boendemönster i Hartford, Connecticut (Feldman och Tilly, 1960) som med hjälp av partialrankkorrelationsanalys visade resultat som tydde på att boendemönstret för skilda yrkesgrupper hade starkare samband med utbildning än med inkomst. Farley's studie av delområden i 29 storstadsområden (Farley, 1977) där han beräknat dissimilaritetsindex för utbildningskategorier, yrkeskategorier resp inkomst-kategorier ger en antydning om att yrket har större betydelse för det studerade segregationsmönstret än såväl inkomst som utbildning.

I samtliga studier där boendesegregationen mellan yrkesgrupper studerats, som alltså till stora delar utgjort relativt renodlade replikationer av makarna Duncan's Chicago-undersökning har sambandet mellan skillnader i socio-ekonomisk status och skillnader i boendemönstret kunnat fastställas. Avvikelser från detta huvudmönster har diskuterats i termer av inkonsistenser mellan olika aspekter av den socio-ekonomiska statusen, av social rörlighet eller i vissa fall av arbetsplatslokaliseringen. Några försök att systematiskt beakta eventuella effekter av skillnader i arbetsplatsmönstret har veterligt inte gjorts. Något exempel på studie av mer renodlade (homogena) yrkeskategorier har vi inte heller kunnat finna, trots att detta måste vara en framkomlig väg att förtydliga segregationsmönstret och dess bakgrund. Det är sålunda främst i dessa två avseenden som den här genomförda studien sakligt utgör en fördjupning i förhållande till tidigare studier. Ur allmänsociologisk synpunkt sett ger kunskap om boendesegregation mellan socio-ekonomiska grupper en belysning

av en aspekt av innebörden hos den sociala differentieringen i det svenska samhället. Boendesegregationen i Stockholmsområdet har tidigare belysts i olika studier, där det deskriptiva syftet dock varit väsentligare än analysen av segregationsbakgrund (t ex Walldén 1976; Walldén, Öhlund 1978; Altvall 1971). Carl-Gunnar Janson har med faktoranalytiska metoder studerat den inre differentieringen i större svenska städer (Janson 1971). Göran Lindberg har med den teknik som utnyttjas i föreliggande arbete studerat boendesammansättningen i 20 slumpmässigt utvalda bostadsområden i Malmö. Han påvisade här betydande skillnader mellan några grova yrkeskategoriers mönster. Efter en senare studie av flyttningsönskemål anser han sig kunna dra slutsatsen att inkomst har i förhållande till samhällsklass begränsad betydelse för boendeönskemål (Lindberg 1971).

Studien knyter an till två teman i samhällsplaneringsdebatten. Den tillför boendesegregationsdiskussionen information om boendesegregationens omfattning i ett stadsområde, delvis planerat med sikte på att minska åtskillnaden i boendet mellan grupper, dess innebörd och orsaker samt därmed om påverkansmöjligheterna. Den har även viss relevans för frågan om möjligheterna att med hjälp av arbetsplatslokalisering påverka arbetsresandets omfattning.

Studiens huvudsyften är att beskriva skillnader i boendemönstret mellan ett antal relativt renodlade yrkeskategorier och att analysera den eventuella inverkan av socio-ekonomisk status (och i mån det är möjligt vissa av komponenterna i denna) och arbetsplatslokalisering på bostadslokaliseringsmönstret.

Studien omfattar män som arbetar mer än 35 timmar per vecka och bor och arbetar inom storstockholmsområdet. Data har hämtats från Folk- och bostadsräkningen 1975. Avsikten är att i en nästa etapp upprepa vissa delar av beskrivningarna och analyserna för år 1970 och även om möjligt för 1980.

Bostadslägena för en yrkesgrupp ses som en funktion av läget hos de bostäder som är attraktiva för yrkesgruppen och yrkesgruppens möjligheter (främst av resursskäl) att välja bostäder i skilda lägen.

En bostads attraktivitet för en individ är en funktion av hur väl bostaden och dess näromgivning passar till individens och hushållets behov och önskemål som i sin tur bestäms av hushållets storlek och sammansättning, livsstil, ambitioner och värderingar. Den är också en funktion av bostadens läge i förhållande till för individen och hushållet väsentliga noder i deras ideala aktivitetsfält, bostadens regionala lägesegenskaper.

Möjligheterna att av resursskäl realisera ett bostadsval är främst en funktion av de direkta resurskraven förknippade med bostadsalternativet och individens (hushållets) resurser.

Bostadslägesvalet ses alltså som en funktion av strukturella förhållanden, varmed här avses läget för bostäder av olika typer, arbetsplatser¹⁾ och aktivitetsnoder i övrigt av olika typer samt yttre givna betingelser för förflyttningar mellan dessa. Av dessa kommer här arbetsplatsernas läge, citys läge och de allmänna egenskaperna hos transportsystemet att mer systematiskt beaktas. På ett osystematiskare sätt behandlas frågan om skilda bostadstypers belägenhet.

Bostadslägesvalet ses även som funktion av individernas (hushållets) egenskaper. Förutom yrkestillhörighet, som bl a är en indikator på individens sociala status, beaktas främst inkomst och ålder. Inkomst behandlas som en direkt indikator på resurssituationen. Ålder är främst en indikator på stadium i familjecykeln men även på grad av social rörlighetsbenägenhet. Stadium i familjecykeln antas inverka på krav och önskemål när det gäller bostadens egenskaper, men också på rörlighetsbenägenhet när det gäller såväl bostad som arbete. Grad av social rörlighet antas inverka på innebörden av en tillfällig social status, samt på arbetsplatsrörligheten. Ålder och inkomst antas även inverka på arbetsplatslägets potentiella betydelse för bostadslägesvalet. Uppgifter om inkomst och ålder karakteriserar i studien yrkesgrupper som helhet, ej enskilda individer.

Med grad av valfrihet avses den (relativa) mängd bostäder/arbetsplatser som är attraktiva och av resursskäl tillgängliga för en individ (yrkesgrupp). Valfrihetsbegreppet kvalificeras i allmänhet explicit eller implicit vad gäller egenskaper hos bostaden och hos individen.

1) Med bl a egenskapen att vara i olika grad utbytbara för enskilda individer inom yrkeskategorin.

3 SOCIO-EKONOMISK STATUS OCH BOSTADSLÄGE - diskussion

3.1 Allmänt

...occupation (has) come to have a determining influence upon status and rank; today no other single characteristic tells us so much about the individual and his position in society.¹⁾

Den socio-ekonomiska statusen är en funktion av individens ekonomiska resurser, makt och prestige. Dessa tre aspekter av den socio-ekonomiska statusen har ett relativt starkt (delvis kausalt) samband med varandra. Samvariationen är dock inte fullständig.²⁾

Två huvudorsaker antas kunna ligga bakom åtskillnaden i boendet mellan socio-ekonomiska grupper: Den ena är att man skulle sätta olika värde på egenskaper hos bostäderna, boendemiljön och bostadslägena samt ha olika ekonomiska möjligheter att konkurrera om attraktiva alternativ. Den andra är att man skulle, oberoende av bostädernas och den fysiska omgivningens egenskaper eftersträva att bo nära socio-ekonomiska likar. Nedan behandlas dessa två tänkbara huvudskäl till socio-ekonomisk segregation separat.

3.2 Variationer i värderingar och resurser

William Michelsen (1976, s. 130) menar att den hittillsvarande forskningen inte ger underlag för antagandet att det skulle finnas några större skillnader mellan socio-ekonomiska grupper i synen på idealbostadens allmänna egenskaper: bostadstyp, läge, storlek t ex. Som utgångspunkt för studien antas i enlighet härmed att variationen i preferenser mellan socio-ekonomiska grupper vad gäller bostadens, bostadsområdets och bostadslägets egenskaper inte är så stor att den i väsentlig grad kan förklara en åtskillnad i boendet mellan yrkesgrupper.³⁾

Detta gäller även värderingen som rör den egenskap hos en bostad eller ett område som kan kallas dess prestigevärde. Vi antar att det, allting annat lika, finns en tendens att hushåll eftersträvar en bostad med ett så högt prestigevärde som

1) Shevky, E. and Bell, W.: Social Area Analysis, s. 3, Stanford 1955.

2) Detta förhållande behandlas i den omfattande litteraturen om social differentiering och social rörlighet. Här hänvisas till den klassiska studie av boendesegregation av makarna Duncan (1955) där även sambandet mellan olika komponenter i socio-ekonomisk status behandlades.

3) Som diskuteras på annan plats antas det föreligga skillnader mellan yrkesgrupper i preferenser för skilda boendeegenskaper, såväl när det gäller t ex bostadsstorlek och läge som när det gäller den vikt man lägger vid prestigeaspekter. Dessa skillnader antas emellertid inte förklaras av skillnader i socio-ekonomisk status utan antas sammanhånga med åldersskillnader och skillnader i arbetsplatslokalisering.

möjligt.¹⁾ Bostaden och bostadsadressen bidrar till individens/hushållets prestige.²⁾ Att individen som regel eftersträvar hög prestige torde utgöra en av de självklara utgångspunkterna i det beteendevetenskapliga paradigmet.

Individens/hushållets ekonomiska resurser (och även makt) bestämmer vilka möjligheter man har att realisera ett önskat boende. Ju större resurser desto bättre möjligheter. Detta innebär givetvis att boende med större ekonomiska resurser och makt kommer att bo på de bostäder och områden som har egenskaper som allmänt bedöms som eftersträvansvärda, bl a områden med högt prestigevärde.

Härigenom skulle en tydlig åtskillnad i boendet mellan yrkesgrupper med olika inkomst (och makt) uppkomma, en åtskillnad som är en direkt konsekvens av skillnader i boendekostnader mellan olika lägen.

Ett områdes prestigevärde kommer in som en egenskap bland andra hos bostaden/bostadsområdet. Det bidrar alltså till dess marknadsvärde. Graden av boendesegregation mellan socio-ekonomiska grupper i ett samhälle är sålunda delvis en funktion av i vilken utsträckning iögonfallande konsumtion av den typ boendet representerar tillmätts prestigevärde. Detta hänger i sin tur samman med den sociala differentieringens karaktär. Det för alltför långt att utveckla detta problemkomplex vidare här. Detta är dock frågor som måste aktualiseras vid försök till mellankulturella jämförelser av boendesegregationen mellan socio-ekonomiska grupper.

3.3 Strävan att bo bland socio-ekonomiska likar

Givetvis har boendesammansättningen i ett område, främst i socio-ekonomiskt avseende, ett avgörande inflytande på områdets prestigevärde. De boende i ett område eller de som antas komma att bo på ett område inverkar även på andra sätt på områdets attraktivitet för skilda bostadssökande: De kommer att utgöra lätt tillgängliga umgängespartners för vuxna och självklara för barn. De kommer att stå för en stor del av de livsstilsalternativ man konfronteras med. De kommer att vara lugna eller direkt störande. Det är de som kanske också har störst insyn i den egna familjens liv. Det är bl a i detta samspel man upplever sig som accepterad eller förkastad, trygg eller otrygg, med en tydlig eller otydlig social identitet. Vi antar att flertalet av dessa skäl talar för att det föreligger en tendens att söka sig till likar när det gäller livsstil och prestige. Samma skäl talar för att det finns en tendens för avvikande att stötas bort. Härigenom har vi att vänta oss en åtskillnad i boendet mellan yrkesgrupper som är delvis oberoende av resurser, men snarast en effekt av en direkt strävan att bo bland socio-ekonomiska likar.

-
- 1) Att individen av andra skäl även antas eftersträva en prestige-nivå hos omgivningen som är konsistent med hans egen behandlas i avsnitt 3.3.
 - 2) Bostadsområdets prestige används ibland som en indikator, vid sidan av bl a inkomst, på socio-ekonomisk status. Se t ex Lloyd Warner (1949).

3.4 Sammanfattning

Variationer i socio-ekonomiskt avseende mellan yrkesgrupperna antas inverka på graden av boendeåtskillnad mellan dem på två huvudvägar:

1. Variationer i ekonomiska resurser och makt mellan yrkesgrupperna och variationer i boendekostnader mellan bostadslägen ger en åtskillnad. Ju viktigare roll bostadsläge spelar i ett samhälle vid bedömning av prestige desto större betydelse har bostadsområdets prestige för boendekostnaderna.
2. En strävan efter socialt umgänge, social trygghet, social identitet antas utgöra en grund för att man söker sig till likar i prestige- och livsstilsavseende. Yrkesgrupper som skiljer sig i prestige antas av detta skäl delvis bo åtskilda.¹⁾ Några antaganden om livsstilsvariationer mellan yrkesgrupperna, oberoende av resurser och prestige, görs inte. Sådana skulle kunna motiveras av t ex skillnader i utbildning, arbetssituation, social bakgrund, sociala ambitioner. Det är bland sådana faktorer som alternativa orsaker till studiens resultat bör sökas.

Såväl prestige som livsstil antas delvis vara en funktion av ekonomiska resurser och kan alltså skärpa den åtskillnad i boendet mellan ekonomiska grupper som annars främst antagits sammanhånga med skillnader i möjlighet att realisera ett önskat bostadsalternativ. Det vi kan pröva i denna studie är endast de av inkomst oberoende effekterna av prestige.

1) I bilaga 2 diskuteras prestigerangordningen av yrkeskategorierna.

De flesta vardagsförflyttningar är av instrumentell karaktär. Det innebär att det är de negativa aspekterna, uppoffringarna, som man framför allt beaktar vid bedömningen av förflyttningen som sådan. Dessa är en funktion av bl a förflyttningens längd (tid), kostnader, bekvämlighet och risker. Arbetsresorna är en tung post vid värderingen av den totala förflyttningssinnesbördan hos ett bostadsläge bland annat därför att de för flertalet obönhörligen upprepas dag för dag. Arbetsplatsen är den nod i aktivitetsfältet som näst bostaden för flertalet förvärvsarbetande har störst betydelse för totala aktivitetsfältets utseende. Man kan alltså anta att det finns en påtaglig strävan att minska uppoffringarna förknippade med arbetsresorna genom att rumsligt samordna bostad och arbetsplats även inom en region där flertalet arbetsplatsslägen går att koppla till flertalet bostadslägen utan att det helt spränger ett för individen godtagbart dagsprogram.

Ju attraktivare bostad och ju attraktivare arbetsplats desto större förflyttningssuppoffring är man villig acceptera.

Den vikt man lägger vid arbetsplatsläget för val av bostad resp bostadsläge för val av arbetsplats är även beroende av de förväntningar man har om arbetsplatsens och bostadens stabilitet.

Vi använder oss i analysen av uppgifterna om de faktiska arbetsplatsernas läge för yrkesgruppen som helhet som en indikator på potentiella arbetsplatsernas läge för de skilda yrkesgrupperna. Vi bortser alltså från möjligheten att yrkestillhörighet i vissa fall kan påverkas av arbetsplatsernas läge. En yrkesgrupps arbetsplats är endast i viss utsträckning utbytbar för varje enskild förvärvsarbetande tillhörig yrkesgruppen. Ju mer utbytbara arbetsplatserna är desto större inflytande kan läget hos arbetsplatserna för yrkesgruppen som helhet ha för bostadslägena för yrkesgruppen som helhet. Ju mindre utbytbara arbetsplatserna är desto större betydelse kan dock den egna arbetsplatsens läge antas ha för den enskilda arbetstagarens bostadsval. Vi utgår från det grova antagandet att arbetsplatsernas utbytbarhet minskar ju högre socio-ekonomisk status yrkesgruppen har. Det finns dock anledning att anta att vissa av yrkesgrupperna med lägre status har speciellt låg utbytbarhet hos sina arbetsplatser (t ex detaljhandelsföretagare och affärsföreståndare). Att vissa yrkesgrupper av andra skäl t ex ålder antas ha särskilt låg arbetsplatsrörlighet beaktas nedan.

Yrkesgruppens värdering av förflyttningskostnader, som främst ses som en funktion av egna förflyttningsresurser, antas påverka valfriheten när det gäller bostäder. Ju större resurser, desto större valfrihet. Stor valfrihet innebär att arbetsplatsslägena spelar mindre roll för bostadslägena och andra bostadsvalsfaktorer får större spelrum.

Arbetsplatsernas läge i förhållande till bostadsbeståndet (eg. till det för gruppen attraktiva bostadsbeståndet) samt i förhållande till regionens transportsystem antas inverka på valfriheten när det gäller bostäder. Ju mer tillgängliga de potentiella arbetsplatserna är från bostadsbeståndet desto större valfrihet. Hög tillgänglighet från bostadsbeståndet har arbetsplatser som

är koncentrerade till lägen med goda transportmöjligheter till bostaden. Om arbetsplatserna är i hög grad utbytbara har de även hög tillgänglighet om de är geografiskt samordnade med bostadsbeståndet. För arbetsplatser med låg utbytbarhet har endast av transportskäl väl belägna arbetsplatser hög tillgänglighet till bostadsbeståndet som helhet.

Graden av valfrihet när det gäller yrkesgruppens bostadslägen med hänsyn till dess arbetsplatslägen är alltså en funktion av egenskaperna hos arbetsplatserna som sådana, av individegenskaper som påverkar arbetsplats- och bostadsrörlighet samt resurser och arbetsplatslägenas tillgänglighet från bostadsbeståndet (eg. det för yrkesgruppen attraktiva bostadsbeståndet).

I denna studie fokuseras intresset främst till socio-ekonomiska förhållanden och arbetsplatslägen som bakgrund till bostadsval.

Det finns åtskilligt som påverkar bostadsvalet, som inte överhuvudtaget diskuteras här men skulle ha lyfts fram om huvudfrageställningen varit någon annan, t ex rört bostadslägesvalet för invandrare eller för hushåll med speciella sociala problem.

Några förhållanden med troligen relativt stor betydelse för det geografiska bostadsmönstret för skilda grupper som idealt i det här sammanhanget borde ha fått en mer systematisk behandling bör dock framhållas: Tröghet i boendeseigrationsmönstret, den geografiska fördelningen för olika typer av bostäder samt betydelsen av stadium i familjecykeln.

Det finns en stark tendens att vid bostadsbyte välja en bostad relativt nära den tidigare¹⁾. Ett en gång etablerat boendemönster förändras sålunda långsamt. Bostadslägesval är alltså delvis en funktion av föräldrars bostadslägesval (Duncan och Duncan, 1955), eller valet i en tidigare socio-ekonomisk eller arbetsplatsmässig situation.

Bostäder attraktiva och åtkomliga för skilda typer av hushåll har delvis skiljaktiga lägen i en stadsregion. Detta förhållande beaktas i denna studie delvis men borde få ytterligare uppmärksamhet.

Övergång från ett stadium i familjecykeln till ett annat är ett av de vanligaste skälen till bostadsbyte och till förändring i bostadsegenskaper (främst storlek och hustyp). Skillnader mellan jämförda kategorier när det gäller denna typ av demografiska egenskaper i kombination med olika bostadstypers skilda geografiska lägen kan alltså orsaka olikheter i kategoriernas geografiska boendemönster. Även detta förhållande får en knapphändig belysning i studien.

1) Se t ex Walldén M, Andréason S, Flyttningsmönstret 1973 för Stockholms läns kommuner. Stockholms läns landsting. Planeringskontoret. Rapport 1975:9

INDIVIDFAKTORER MED POTENTIELL INVERKAN PÅ BOSTADSLÄGES-
VAL DIREKT ELLER ÖVER ARBETSPLATSLÄGEN

I studien analyseras mer eller mindre systematiskt inverkan på bostadslägesval av följande individkaraktistika:

social prestige

inkomst

ålder

yrke

I enlighet med tidigare diskussion uppställs följande hypoteser rörande faktorernas direkta inverkan på bostadslägesvalet (hypoteserna understrukna):

Inga skillnader i preferenser för olika boendeegenskaper antas vara en funktion av inkomstskillnader. Inkomstskillnader antas leda till åtskillnad i boende mellan inkomstgrupper endast som en konsekvens av skillnader i möjligheter att realisera önskade alternativ (och givetvis att det föreligger skillnader i kostnader mellan boendialternativ i olika lägen).

Vi ställer alltså upp hypotesen att ju större inkomstskillnader mellan yrkesgrupper desto större åtskillnad i boende, allting annat lika.

Det antas att vårt är ett samhälle där bostadsområdesval och bostadsväl bidrar till den sociala prestige och att därigenom bostädernas prestigevärde inverkar på deras marknadsvärde. Skillnader i områdenas prestige kommer då att vara en bidragande orsak till den åtskillnad som är en funktion av inkomstskillnader. Detta täckes alltså av den tidigare hypotesen. Vi har dock även antagit att grannlikheter i social prestige skulle utgöra ett motiv vid bostadsväl. Sådana likheter antas ha betydelse för möjligheterna att tillgodose behov av social trygghet, social identitet, social samvaro.

Dessa antaganden motiverar hypotesen att ju större avstånd mellan yrkesgrupper i social prestige desto större skillnader i geografiskt boendemönster.

Dessa hypoteser kommer att prövas dels genom analyser av det generella sambandet mellan skillnader mellan yrkesgrupper när det gäller inkomstsituation resp prestige å ena sidan och skillnader när det gäller bostadsläge å den andra, dels genom jämförelser mellan enskilda yrkesgrupper.

En yrkesgrupps ålder sammanhänger med hushållsstrukturen i motsvarande hushåll, samt med åldersberoende variationer i livsstil, intressen, behov och önskemål riktade mot boendet i övrigt. Skillnader mellan yrkesgrupper i åldersammansättningen antas leda till skillnader i boendemönstret.

- 1) För unga människor antas yrkestillhörighet vid en viss tidpunkt i mindre utsträckning än för äldre vara uttryck för eftersträvd social identitet. Val av bostad antas delvis vara ett uttryck för sociala ambitioner.

De individuella indirekta effekterna på boendemönstret går över arbetsplatslägenas inverkan på bostadsläget.

Individens yrke betraktas som helt avgörande för vilka arbetsplatser som är aktuella. Arbetsplatsernas lägen antas vara av betydelse för bostadslägena eftersom man antas vilja hålla nere kostnaderna (i vid mening) för arbetsresor. En yrkesgrupps känslighet för arbetsplatsernas läge antas dock även bero på arbetsplatsernas utbytbarhet och vissa individförhållanden. Generellt gäller att ju större frihet man har vid val mellan olika arbetsplatslägen desto mindre roll spelar arbetsplatslokaliseringen vid bostadslägesvalet. Förutom arbetsplatsernas lägen och inbördes utbytbarhet och transportsystemets egenskaper (dvs struktur-egenskaper) antas individernas ekonomiska resurser och ålder inverka på valfriheten. De ekonomiska resurserna antas ha betydelse främst genom att de påverkar möjligheterna att utnyttja bil för arbetsresor. Ålderssammansättningen hos yrkesgruppen antas inverka genom ålderns antagna samband med den allmänna rörligheten. Det gäller såväl stabilitet i yrket, rörligheten mellan arbetsplatser inom samma yrke som benägenhet att acceptera tidsförluster och obekvämlighet i samband med arbetsresor. En hög rörlighet i samtliga dessa avseenden minskar arbetsplatslägets potentiella betydelse för bostadsläge.

Dessa antaganden motiverar hypoteserna att arbetsplatslägena har betydelse för bostadslägesval. Betydelsen är större för yrkesgrupper med små resurser än för resursstarka resp större för yrkesgrupper med stort inslag av äldre personer än för sådana med stort inslag av yngre.

En beskrivning av de studerade individkategorierna med avseende på här diskuterade individegenskaper görs i avsnitt 7.

7 STUDERADE YRKESKATEGORIER OCH DERAS KARAKTERISTIKA

De studerade grupperna är följande (den beteckning som, i sin helhet eller något förkortad, i fortsättningen utnyttjas är understruken, siffrorna inom parentes anger de tillämpliga koderna från Fob -75)

Antal

(1000-tal)

3.5	1	<u>Läkare</u> , tandläkare	(03).	Här ingår samtliga läkare, tandläkare och inga övriga. Cirka 3/4 är läkare.
3.3	2	<u>Övrig hälso- och sjukvårdspersonal</u>	(04)	I övrig hälso- och sjukvårdspersonal totalt sett dominerar "sjuksköterskor" och "sjukvårdsbiträden". Här studeras enbart heltids-förvärvsarbetande män, varför "mentalvårdare", "sjukvårdsbiträden" och "tekniska assistenter" utgör de dominerande kategorierna. Kategorin innehåller även några små relativt kvalificerade yrkesgrupper som "sjukgymnaster" och "farmaceuter".
8.2	3	<u>Lärare</u>	(05)	Här inkluderas "förskolelärare", ett yrke med mycket få män och exkluderas "högskolelärare".
10.3	4	<u>Samhällsadministratörer</u>	(10)	
12.1	5	<u>Företagsadministratörer</u>	(11)	"Företagsledare" och "övriga sysselsatta med företagsadministrativt arbete". "Företagsledare" utgör ca 1/3 av kategorin.
13.6	6	<u>Kontorsarbetare</u>	(20, 290, 299)	Sysselsatta med bokförings- och kassaarbete (även butikskassörer), sekreterare, maskinskrivare och andra kontorister. Även här skiljer sig säkerligen män och kvinnor betydligt åt vad avser den relativa betydelsen av skilda undergrupper. Klart över hälften har registrerats som "ospecificerat kontorsarbete".

5.9	7	<u>Handelsföretagare</u> (30, 332, 338, 339)	Cirka hälften av kategorin är "parti- och detaljhandelsföretagare" (av dessa 3/4 detaljhandel). Ungefär lika många "affärsföreståndare" som "detaljhandelsföretagare".
5.6	8	<u>Affärsbiträden</u> (333)	
1.6	9	<u>Sömnadsarbete</u> (70, 71, 72)	Här ingår textil-, sömnads-, sko- och läderarbetare, sömnadsarbetare utgör dock cirka 4/5 av kategorin. Bland sömnadsarbetare dominerar tapetserare. Kategorin som helhet är den minsta av samtliga studerande.
30.5	10	<u>Verkstadsarbetare</u> (741, 75)	Denna, mycket stora, kategori domineras helt av "verkstads- och byggnadsmetallarbetare". Inom denna kategori är de dominerande grupperna "verkstadsmekaniker" och "maskin- och motorreparatörer".
13.9	11	<u>Trä- och måleriarb.</u> (77, 78)	2/3 av kategorin är "träarbetare" och bland dessa dominerar starkt "byggnads-träarbetare".
8.5	12	<u>Övriga byggnads- och anläggningsarbetare</u> (79)	Den dominerande delkategorin utgör "betongarbetare, byggnadsarbetare m fl".
7.0	13	<u>Grafiskt arbete</u> (80)	"Typografer, litografer m fl" är den helt dominerande delkategorin.
2.3	14	<u>Universitetslärare</u> (051)	

Vid urvalet av yrkesgrupper för denna studie var vi hänvisade till de klassificeringar av yrkeskoder som gjorts för länsstyrelsens räkning. De yrken som redan här sammanslagits kunde ej åter skiljas. Däremot var det givetvis möjligt att göra ytterligare sammanslagningar. Den möjligheten har utnyttjats när sekreterare m m och kontorsarbetare i övrigt kombinerades samt för en sammanslagning (av frekvensskäl) av hantverkarkategorierna textil, sömnad, sko- och läder och slutligen även för en sammanslagning av trä och måleriarbetare. De sammanslagningar som vi fått acceptera har i vissa fall inneburit en för våra syften något olycklig heterogenisering (i socio-ekonomiskt avseende) av en redan tillräckligt omfattande kategori - t ex att finmekanikerna fördes till verkstadsarbetare och att hälso- och sjukvårdsanställda kommit att innehålla såväl helt utbildad lågavlönad personal som ett, visserligen ganska litet, antal högt utbildade och högavlönade.

Prestige

I den utsträckning kategorierna skiljer sig tydligt åt när det gäller sådana faktorer som har ett starkt inflytande på yrkesgruppernas sociala status (prestige) och dessa faktorer klart samvarierar kan en statusgradering med hög reliabilitet (med förväntad hög grad av samstämmighet mellan samhällsmedlemmar) göras. Den föreslagna rangordningen, tablå 7.3, har vissa sådana drag, andra är mer kontroversiella. Den grundar sig förutom på inkomstskillnader (vilka fanns mest fullständiga uppgifter om för 1970, se tabell 7.1) på antagna skillnader i utbildning och inflytande på arbetssituationen (handelsföret.). En utgångspunkt för den finare klassificeringen utgjordes av en gruppindelning på arbetare/icke-arbetare. Icke arbetare-kategorier antogs sålunda genomgående ha högre status än arbetarkategorier - oavsett inkomstskillnader. En utförligare diskussion av prestigerangordningen sker i bilaga 2.

Tablå 7.3

	1
Grov rangordning av yrkena	4,5,14
efter social prestige	3
	7
	2,6,8
	13
	10,11,12
	9

Ekonomiska resurser

Som indikator på yrkesgruppens ekonomiska resurser har medianvärdet på arbetsinkomsten¹⁾ för de studerade heltidsarbetande männen inom varje yrkesgrupp 1975 samt medianinkomsten för heltidsarbetande män tillhöriga yrkesgruppen 1970 använts. För 1970 kunde dessa uppgifter erhållas för samtliga yrkesgrupper utom "universitetslärare". För 1975 saknas dessutom uppgifter för "lärare", "kontorsarbetare", "handelsföretagare", "verkstadsarbetare". En bättre indikator på de ekonomiska resurser som individen faktiskt har till sitt förfogande skulle givetvis inkomst efter skatt utgjort. Analysen kräver dock knappast mer än en rangordning mellan yrkesgrupperna i inkomsthänseende samt ett allmänt medvetande om att inkomstskillnader mellan inkomster långt ner på inkomstskalan innebär större skillnader i potentiell materiell standard än motsvarande inkomstskillnader i övre delen av skalan. Att de undersökta individernas snarare än motsvarande hushålls (avsevärt mer svåråtkomliga) inkomster utnyttjas som indikatorer på skillnader i ekonomiska resurser betyder att vi implicit förutsätter att skillnader i förvärvsintensitet och yrkessammansättning hos övriga hushållsmedlemmar och hushållens struktur inte har så stora effekter att de skulle förändra förutsättningarna för de ganska begränsade analyser av de ekonomiska resursernas betydelse som görs i studien.

Inkomstuppgifterna presenteras i tabell 7.1, där även kvartilvärdena (för 1970) ger en föreställning om yrkesgruppens socio-

1) Inkomst av tjänst, jordbruksfastighet, rörelse.

ekonomiska homogenitet. "Läkare" har i särklass högst inkomst, "sömnadsarbetare" och "övrige hälso- och sjukvårdspersonal" lägst. "Företagsadministratörer" och "samhällsadministratörer" hade 1970 ungefär lika hög inkomst. De förra hade dock 1975 höjt sina inkomster betydligt mer.

Arbetsinkomst är säkerligen i olika grad en god indikator på faktiska ekonomiska resurser för olika yrken, beroende på skattesystemets utformning, samt på variationer i möjligheterna att gå utanför det officiella penningssystemet. För yrkesgrupper med god ekonomi blir självägda bostäder mindre resurskrävande än för yrkesgrupper med sämre ekonomi. Företagare har bättre möjligheter än andra att utnyttja vissa avdragsmöjligheter. Viss tjänsteproduktion är lättare än annan att utföra utanför det reguljära arbetet.

En yrkesgrupp som antas ha något bättre resurser än arbetsinkomsten indikerar är "handelsföretagare". Deras låga inkomst ses sålunda med viss skepsis i den fortsatta analysen. De fördelar som följer med inkomsten i övrigt har definitionsmässigt ingen inverkan på rangordningen mellan grupperna.

Inkomstskillnaderna är relativt obetydliga i övrigt mellan yrkesgrupperna tillhöriga såväl arbetarkategorin som den lägre tjänsteproducentkategorin. Vissa av skillnaderna är dock så pass stora att de kan beaktas i den fortsatta analysen.

Ålderssammansättning

Tyvärr är uppgifterna rörande ålderssammansättningen inom de olika yrkesgrupperna ofullständiga. För fyra av de 14 grupperna saknas sålunda uppgifter.

De väsentliga åldersgränserna för analysen har satts till 25 år och 50 år. Personer under 25 år har antagits vara speciellt rörliga när det gäller såväl yrke, som arbetsplatser och fysiska förflyttningar. De har även antagits, genom att de ofta ännu ej bildat familj, vara mer benägna att bosätta sig i den typ av tjänstebostäder som förekommer i anslutning till vissa vårdinrättningar. Personer över 50 år har antagits vara speciellt orörliga.

De högstatusyrken för vilka åldersuppgifter föreligger innehåller samtliga extremt få ungdomar under 25 år. Nästan hälften av de två administratörskategorierna är över 50 år, färre av "läkarna".

En tredjedel av såväl "affärsbiträden" som "övrige hälso- och sjukvårdspersonal" är under 25 år. Mycket få i den senare kategorin är över 50 år. Sysselsatta med "sömnadsarbete" skiljer sig från övriga arbetarkategorier genom sitt stora inslag av personer över 50 år. Samtliga uppgifter presenteras i tabell 7.2.

Tabell 7.1 Arbetsinkomster 1970 och 1975. Män med förvärvsarbete minst 35 timmar per vecka.

	u kvart	1970		1975	
		median	ö kvart	median	
1 Läkare, tandläkare	>60	97.8	>60	128.1	
2 Ö. hälso- o sjukvårdspersonal	20.0	26.8	33.5	38.2	
3 Lärare	36.5	47.0	60.0	-	
4 Samhällsadministratörer	42.8	54.6	>60	70.9	
5 Företagsadministratörer	41.0	57.3	>60	94.4	
6 Kontorsarbete	25.0	32.2	47.9	-	
7 Handelsföretagare	21.7	29.2	42.1	-	
8 Affärsbiträden	20.4	27.2	33.9	38.8	
9 Tillv. Sömnadsarbete	18.1	26.1	34.0	37.2	
10 Verkstadsarbete	23.6	29.9	35.0	-	
11 Trä- o måln.arbete	23.1	31.2	38.6	45.0	
12 Byggn- o anl.arbete	20.0	32.1	37.7	46.8	
13 Grafiskt arbete	27.1	34.4	41.0	53.1	
14 Universitetslärare	-	-	-	-	
Samtliga helt.förv.arb. män	26.0	33.9	42.8	50.5	

Tabell 7.2 Ålderssammansättning 1975. Män med förvärvsarbete minst 35 timmar per vecka.

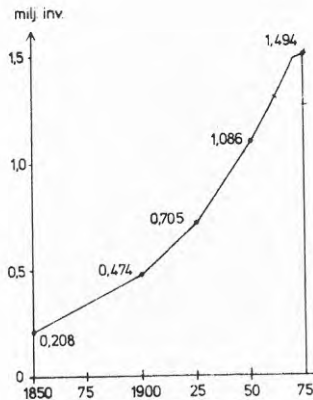
	-24 år	25-39 år	40-49 år	50- år
1 Läkare, tandläkare	2	47	22	29
2 Ö. hälso- o sjukvårdspersonal	33	48	8	11
3 Lärare	-	-	-	-
4 Samhällsadministratörer	0	35	21	44
5 Företagsadministratörer	0	30	27	43
6 Kontorsarbete	-	-	-	-
7 Handelsföretagare	-	-	-	-
8 Affärsbiträden	34	31	13	22
9 Tillv. Sömnadsarbete	10	29	18	43
10 Verkstadsarbete	11	45	17	27
11 Trä- o måln.arbete	17	40	15	28
12 Byggn.- anl.arbete	9	36	20	35
13 Grafiskt arbete	13	40	19	28
14 Universitetslärare	-	-	-	-
Samtliga helt.förv.arb. män	12	42	17	29

8 STRUKTURELLA FÖRHÅLLANDEN MED POTENTIELL INVERKAN PÅ
BOSTADSLÄGESVAL

Bostäder

Stockholms län, som är obetydligt mer omfattande än det sk Storstockholm (vårt undersökningsområde) har invånarmässigt vuxit från ca 200 tusen år 1850 till 1.500 tusen år 1975. Tillväxttakten var relativt måttlig under 1800-talet men ökade i stort sett successivt fram till 1970-talets början, då den dramatiskt avtog. Den har sedan legat på en mycket låg nivå. Se figur 8.1.

Figur 8.1 Invånare i Stockholms län 1850-1975

Bostadstillskotten som var en förutsättning för denna tillväxt koncentrerades under en relativt lång period till regionens kärnområde - och då framför allt till Stockholms kommun. Allteftersom dessa områden mer eller mindre färdigexploaterats fick bostäder i allt periferare delar tillgodose den växande befolkningens och den ökade ytstandardens behov medan antalet boende i den centralaste delen av Stockholm minskade. Stockholm hyser dock fortfarande cirka hälften av Storstockholms befolkning. Under de senaste decennierna har bostadsproduktionen till stor del skett i form av stora sammanhållet planerade och byggda flerfamiljshusområden i halvcentrala och delvis perifera lägen och småhus främst i områdets yttre delar. Även vissa centralt belägna kommuner innehåller inslag av relativt tidigt byggda småhusområden som ursprungligen byggdes för såväl bättre som sämre situerade.

I studien görs ingen explicit analys av betydelsen av skilda bostadstypers lokaliseringsmönster för yrkesgruppernas bostadslägesval. Den summariska beskrivning av skilda bostadstypers lokaliseringsmönster som här görs har som syfte att ge en allmän bild av områdets bostadsutbuds geografiska egenskaper. Samtidigt vill vi tydligt markera att här föreligger en segregationsbakgrund, som här endast indirekt studeras men skulle motivera större uppmärksamhet. För detta krävs emellertid ett datamaterial som vi för närvarande inte har tillgång till.

De strukturella förhållandena hos bostadsutbudet beaktas genom att vi i viss utsträckning försöker särskilja inkomstskillnaders och skillnader i ålderssammansättnings betydelse för bostadslägesval. Skillnader i ålderssammansättning innebär skillnader i hushållsstorlek och hushållsstruktur som i sin tur har betydelse för krav på bostadstyp och bostadsstorlek. Skillnader i inkomst har samband med skillnader i resurser som alltså möjliggör efterfrågan på olika dyra bostäder. Två yrkesgrupper som kan antas ha ungefär likartad resurssituation och ungefär likartad hushållssammansättning bör alltså, om inga andra förhållanden än bostäders storlek, typ och kostnader påverkar bostadsvalet, uppvisa ett relativt likartat geografiskt boendemönster. Skiljer de sig påtagligt när det gäller antingen resurser eller ålderssammansättning bör vi också ha möjlighet att göra rimliga antaganden om de väntade effekterna när det gäller likheter eller olikheter med andra yrkesgrupper.

Allmänt gäller dock att eftersom inkomstskillnader samvarierar starkt och svårupplösligt med andra socio-ekonomiska skillnader (t ex prestige) kan vi inte göra en totalbedömning av hur mycket av segregationen som kan "förklaras" av att yrkesgrupper har olika resurser och bostäder i olika lägen kostar olika mycket. Vi kan endast på skilda omvägar kasta ett begränsat ljus över problemet. Samtidigt har vi den självklara utgångspunkten att sådana förhållanden utgör mycket viktiga segregationsfrämjare. Frågan blir snarast är de så viktiga att andra förhållanden enbart har marginell betydelse? Kan vi alltså med våra data finna stöd för hypotesen att bland bostäder av en storlek och typ som är intressant för yrkesgruppen finns det en tendens att olika yrkesgrupper tenderar att välja bostäder i skilda lägen beroende på deras prestige och/eller deras arbetsplatsers belägenhet.

Av diagram 8.2 och 8.3 framgår inslaget av småhus och smålägenheter i bostadsbeståndet 1975 i länets olika delar (länets indelat i 105 delområden). Det föreligger sålunda rätt betydande variationer mellan undersökningsområdets delar vad gäller bostädernas fördelning på storlek och hustyp. Till detta kommer en variation i standard och boendekostnader. Bostadsbeståndets egenskaper ger alltså klart strukturella förutsättningar för olikheter i boendemönstret mellan yrkesgrupper som varierar vad gäller såväl behov och önskemål riktade mot bostaden som resurser att realisera sådana önskemål. Den tröghet som finns i boendet gör det även rimligt att anta att yrkesgrupper med stort inslag av äldre verkamma blir överrepresenterade i områden med äldre bebyggelse, dvs de centralare delarna av regionen.

De antaganden som vi utgår från vid diskussion av resultaten är förutom det ovannämnda att yrkesgrupper med stora inslag medelålders män av strukturella skäl blir underrepresenterade i områdets centrala delar och att relativt välsituerade blir överrepresenterade i områden med speciellt stora inslag av småhus. Empiriskt stöd för dessa antaganden ges av sammanställningar av boendedata från Fob 1975 i figur 8.4 och 8.5.

Arbetsplatser

Storstockholms arbetsplatser är ännu mer än de förvärvsarbetandes bostäder koncentrerade till de centrala delarna. Av de förvärvsarbetande männen (35 timmar eller mer per vecka) bodde 15 % i Stockholms innerstad, av arbetsplatserna låg 42 % där. Arbets-

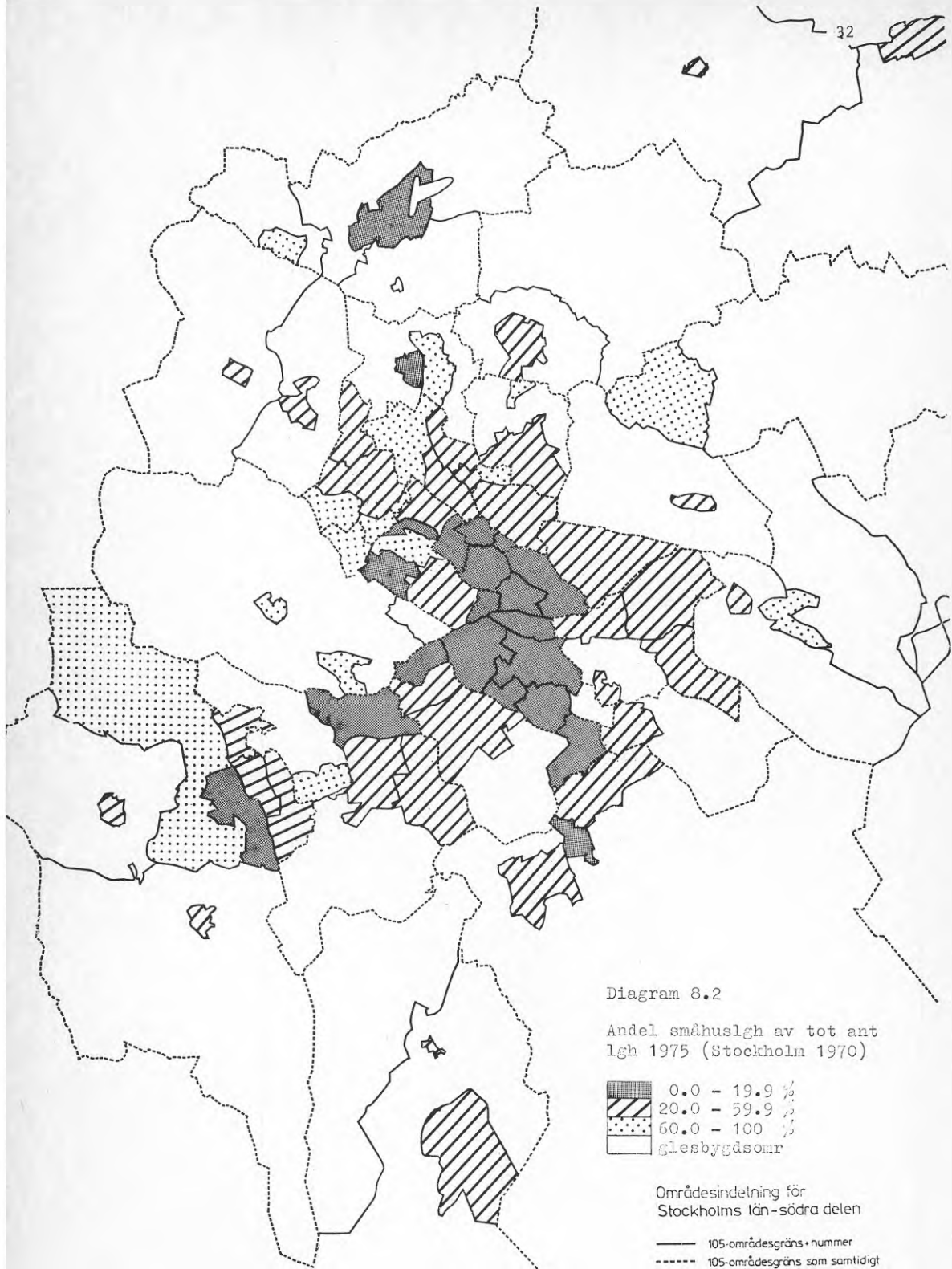

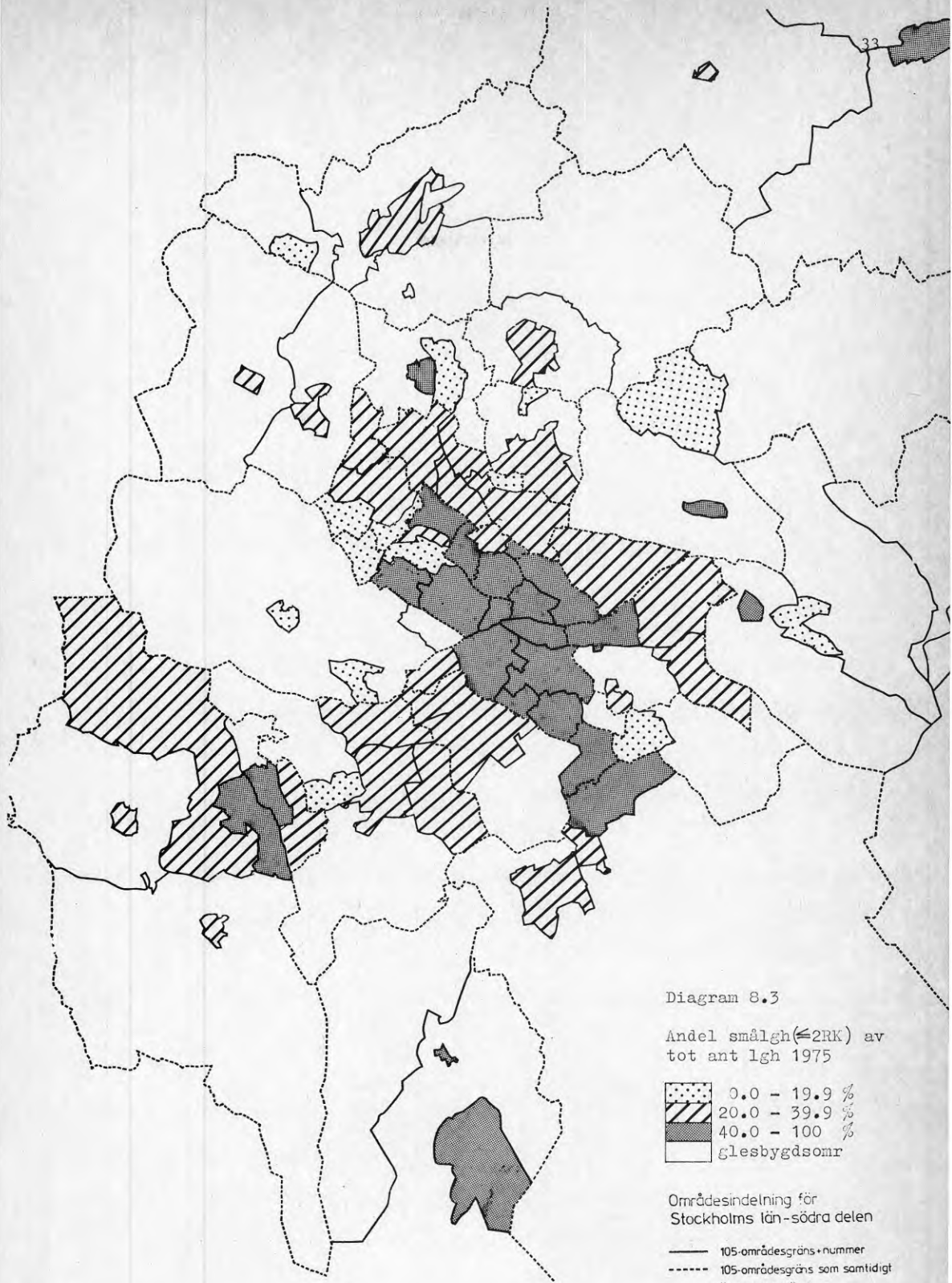
Diagram 8.2

Andel småhuslgh av tot ant lgh 1975 (Stockholm 1970)

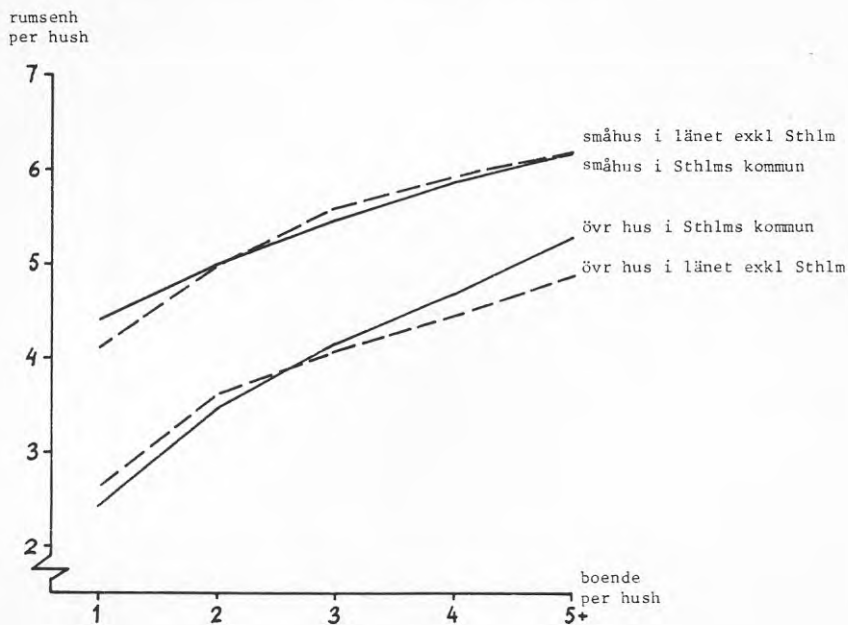
- 0.0 - 19.9 %
- 20.0 - 59.9 %
- 60.0 - 100 %
- glesbygdsomr

Områdesindelning för Stockholms län-södra delen

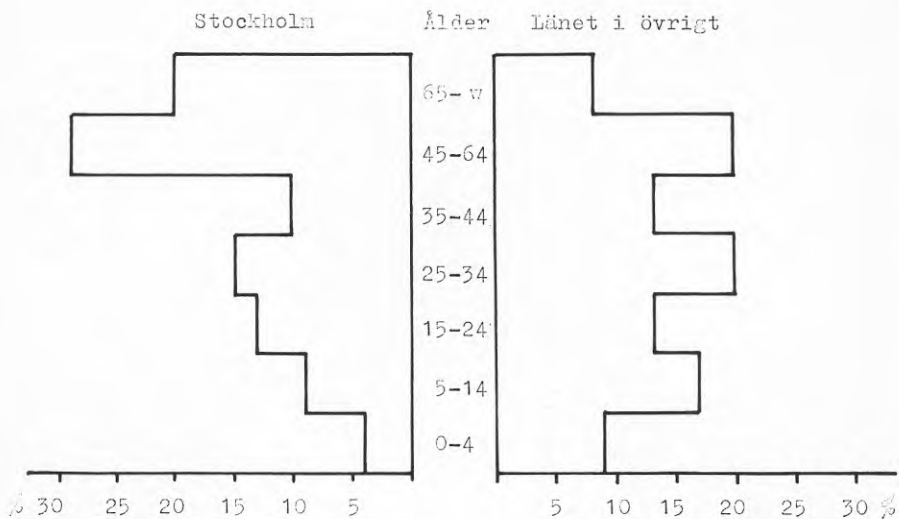
- 105-områdesgräns + nummer
- - - - 105-områdesgräns som samtidigt är kommungräns

Figur 8.4 Samband mellan bostadsstorlek och hushållsstorlek i skilda hustyper. Stockholms kommun och övriga länet.
Källa: USK:s sammanställning av FoB-data från 1975.

Figur 8.5 Befolkningens åldersfördelning i Stockholm och det övriga länet 1975.

platserna utanför Stockholm är dessutom relativt ojämnt fördelade mellan kommunerna om hänsyn tas till deras förvärvsarbetande befolkning. Detta kan illustreras med hjälp av de s k arbetsplatskvoterna, dvs relationen mellan arbetsplatser i kommunen och boende förvärvsarbetande i kommunen.

Endast 40 % av de förvärvsarbetande i Tyresö har en teoretisk möjlighet att få arbete i den egna kommunen, medan en annan perifert belägen kommun, Sigtuna, har 0.95 arbetsplatser per förvärvsarbetande.

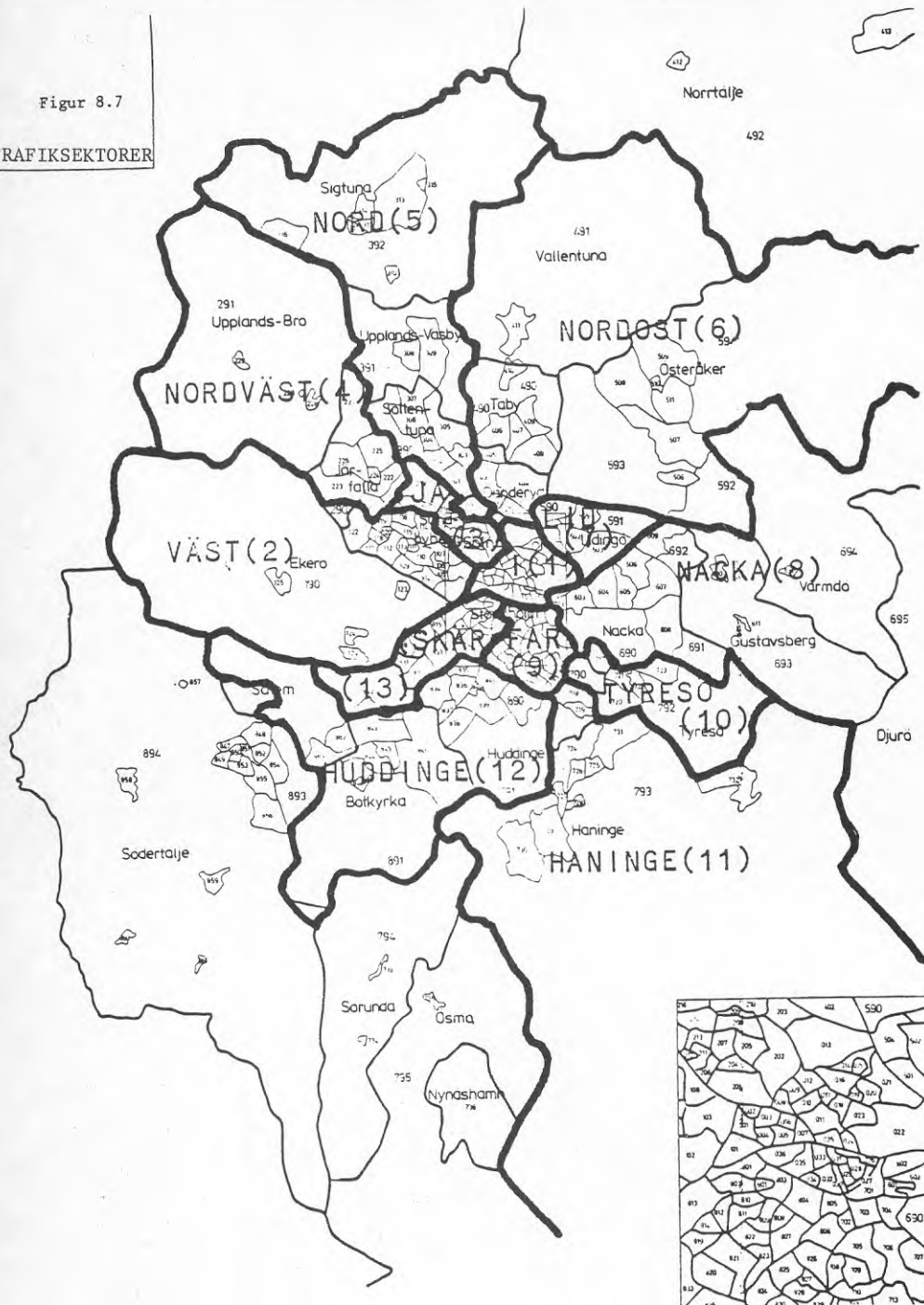
Tabell 8.6 Arbetsplatskvoter 1975 i Stockholms kommuner

Botkyrka	0.42
Danderyd	0.74
Ekerö	0.54
Haninge	0.55
Huddinge	0.59
Järfälla	0.58
Lidingö	0.56
Nacka	0.67
Sigtuna	0.95
Sollentuna	0.55
Solna	1.59
Stockholm	1.38
Sundbyberg	0.86
Tyresö	0.40
Täby	0.48
Upplands Bro	0.56
Upplands Väsby	0.61
Vallentuna	0.46
Vaxholm	0.54
Värmdö	0.63

Ett av studiens huvudsyften är att belysa i vilken utsträckning skillnader i arbetsplatslokaliseringen för olika yrkesgrupper kan antas utgöra en delförklaring till skillnader i boendemönster. Vi antar därvid att det är av mindre betydelse att ha arbetet i bostadens omedelbara närhet. Det väsentliga är att man har det inom bekvämt resavstånd. I planeringssammanhang har storstockholmsområdet indelats i 13 s k trafiksektorer (se fig. 8.7 och bilaga 1). Principen för områdesindelningen baserar sig just på föreställningen att det på grund av trafiksystemets uppbyggnad är relativt lätt att förflytta sig från en del av sektorn till en annan. Nio relativt klart avgränsade sektorer har därvid särskilts i länets ytterområden. Innerområdet är sedan uppdelat i 4 delar med delvis högre inbördes tillgänglighet. Vi har emeller-

Figur 8.7

TRAFIKSEKTORER

tid valt att i denna del av analysen uteslutande arbeta med dessa sektorer. Här nedan kommer en redogörelse att göras för fördelningen på sektorer av de skilda yrkesgruppernas arbetsplatser, för likheter och olikheter mellan yrkesgrupperna i denna fördelning samt för de skilda arbetsplatstypernas grad av samordning med länets bostadsbestånd (eg. den del av bostadsbeståndet som bebos av heltids förvärvsarbetande män).

Redogörelsen blir kanske något mer omfattande än vad studiens syften egentligen motiverar. Informationen har emellertid bedömts ha ett egenvärde som motiverar denna utvidgning.

I vilken utsträckning arbetsplatserna är belägna i innerstaden, i vilken utsträckning de är koncentrerade till ett fåtal lägen i regionen samt i vilken utsträckning de är samordnade med bostadsbeståndet antas, delvis i samspel med utbytbarheten mellan arbetsplatser inom resp. typ påverka valfriheten när det gäller bostadsläge.

Med det transportsystem som finns i regionen är centralt belägna arbetsplatser relativt lättillgängliga från alla delar av området. Hypotesen blir alltså att yrkesgrupper med centralt belägna arbetsplatser i mindre utsträckning än andra påverkas i sitt bostadsval av arbetsplatsens läge.

Ikke centralt belägna arbetsplatser antas ha mer begränsade upptagningsområden. Är utbytbara arbetsplatser utspridda över regionen på ungefär samma sätt som bostadsbeståndet kan man dock nå en lämplig arbetsplats oberoende av var man bor. Är de icke utbytbara gäller inte detta för varje enskild arbetstagare men den samlade effekten på yrkesgruppens bostadsmönster av arbetsplatsernas läge bör vara begränsad. Betydelsen av arbetsplatsläget för bostadsvalet bör här framför allt visa sig i skillnader i pendlingens omfattning. Pendlingsavståndet bör vara större för grupper med spridda icke utbytbara arbetsplatser än för grupper med spridda utbytbara arbetsplatser. De senare har möjlighet att anpassa arbets- och bostadslägen till varandra såväl genom bostadsbyten som arbetsplatsbyten, de förra främst genom bostadsbyten. För arbetsplatser som är geografiskt samordnade med bostadsbeståndet bör inte arbetsplatsernas betydelse för kategorins bostadslägesval kunna fastställas. (Har arbetsplatserna låg utbytbarhet kan dock arbetsresorna antas bli längre. En analys av förhållandet mellan faktiskt, teoretiskt och maximalt möjligt pendlande görs för att belysa arbetsresornas betydelse för val av bostad/arbetsplatsläge).

Arbetsplatstyper som är koncentrerade till ett fåtal perifera lägen antas ha störst inflytande på motsvarande yrkesgruppers bostadslägesval. För alla arbetsplatstyper utom "verkstadsarbete" är innerstaden den dominerande arbetsplatssektorn. Hälften av dem har dessutom den absoluta majoriteten av sina arbetsplatser där.

Tabell 8.8 visar de skilda arbetsplatstypernas (brist på) samordning med bostadsbeståndet som helhet (dissimilaritetsindex), grad av koncentration till ett fåtal lägen i regionen (minsta antal (mi)områden¹⁾ som innehåller 50 % av arbetsplatserna) samt andelen av arbetsplatserna som är belägna i innerstaden (se bilaga 1).

1) Se bilaga 1. Stor-Stockholm har i regionplaneringssammanhang indelats i 246 områden. Dessa har i denna studie utnyttjats för belysning av boendesegregation på en lägre geografisk nivå än trafiksektorer.

Tabell 8.8 Några egenskaper hos arbetsplatsernas lokalisering

	Brist på samordn med bostadsbeståndet ¹⁾	Koncentrationsgrad ²⁾	Centralitetsgrad ³⁾
1 Läkare, tandläkare	42	8	44
2 Ö. hälso- o sjukvårdspersonal	26	9	31
3 Lärare	12	44	27
4 Samhällsadministratörer	61	7	72
5 Företagsadministratörer	46	13	58
6 Kontorsarbete	45	14	57
7 Handelsföretagare	28	30	43
8 Affärsbiträden	36	18	50
9 Tillv. Sömnadsarbete	39	19	53
10 Verkstadsarbete	13	31	21
11 Trä- o måln.arb.	16	45	31
12 Byggn.- o anl.arb	17	38	30
13 Grafiskt arbete	48	9	59
14 Universitetslärare	77	2	87
Samtliga helt.förv.arb. män	30	29	42

- 1) Dissimilaritetsindex för relationen mellan yrkesgruppens arbetsplatser och bostäderna för samtliga heltidsförvärvsarbetande män. Dvs andelen arbetsplatser som skulle behöva flyttas till en annan sektor för att arbetsplatsernas fördelning över sektorer skulle kunna sammanfalla med bostädernas. Se bilaga 3.
- 2) Minsta antalet mi-områden som innehåller 50 % av yrkesgruppens arbetsplatser. Lågt värde = hög koncentration.
- 3) Andel av arbetsplatserna som är belägna i innerstaden.

Nästan 90 % av "universitetslärarnas" arbetsplatser är belägna i innerstaden, dit även Frescati räknas (Frescati och området kring tekniska högskolan är de helt dominerande miområdena). Även "samhällsadministratörernas" arbetsplatser är starkt koncentrerade till ett fåtal centralt belägna områden. I motsatta extremer återfinns främst "lärarna" men också tre arbetarkategorier. Dessa har sålunda en stor del av arbetsplatserna utanför innerstaden och utspridda på många områden. För flertalet yrkeskategorier gäller att en koncentration av arbetsplatserna och en hög centralitetsgrad följs åt. Det mest markanta undantaget från denna regel utgör "övrig hälso- och sjukvårdspersonal", vilka har en stor del av sina arbetsplatser koncentrerade till ett fåtal relativt perifera lägen.

I tabblån 8.9 görs en grov kategorisering av yrkeskategorierna med hänsyn till koncentrationsgrad (värdet på dissimilaritetsindex

anges efter yrkesbeteckningen).

Tablå 8.9

Centralitet	Koncentrationsgrad		
	hög (2-14)	mellan (18-19)	låg (30-45)
hög (57-87)	univ.lärare 77 föret.adm. 64 samh.adm. 79 kontorsarb. 67 graf.arb. 71		
mellan (43-53)	läkare 62	affärsbitr. 50 sömnad 50	handelsföret. 37
låg (21-31)	ö.hälsopers. 69		lärare 32 verkst. 50 trä, måln. 36 byggn. 40

Denna tablå kommer delvis att utgöra underlaget för den empiriska prövningen av de i avsnittet framlagda hypoteserna om inverkan av skilda aspekter på arbetsplatsläge på arbetsplatsernas betydelse för bostadsvalet. Möjligheterna till en strikt hypotesprövning kommer dock att begränsas av att de strukturella orsaksfaktorerna (som här behandlats) delvis samvarierar med de individuella och delvis även samspelar med dem.

Flertalet höginkomstskategorier har sålunda centralt belägna arbetsplatser. Bägge dessa förhållanden talar för en hög grad av frihet vid val av bostadsläge. Centralitetsgraden kan antas ha större betydelse för låginkomstskategorier som är hänvisade till det kollektiva transportsystemet i större utsträckning än höginkomsttagare.

Den kategori som med utgångspunkt från tablåen skulle antas framför allt orientera sina bostäder mot arbetsplatsområdena är hälso- och sjukvårdspersonalen. Denna tendens skulle eventuellt även förstärkas av förekomst av tjänstebostäder i anslutning till vissa vårdinrättningar.

Av tabell 8.10 framgår arbetsplatsernas fördelning på sektorer resp sektorernas arbetsplatsernas fördelning på yrken.

Ett sätt att göra en sammanfattande beskrivning av innehållet i tabell 8.10 är att med hjälp av dissimilaritetsindex (bil 3) åskådliggöra skillnader och likheter mellan de olika yrkesgruppernas arbetsplatsmönster (fördelning på sektorer). Figur 8.11 visar dels den erhållna dissimilaritetsindexmatrisen, dels samma information överförd till en tvådimensionell bild (se bil 4).

Tabell 8.10.a. Andel av arbetsplatser inom yrket som är belägna i resp. sektor.

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälso	Tillv. sömn.	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä, mål.	Tillv. byggn.	Totalt
Innerst.	44.5	86.7	58.8	71.7	27.6	43.2	57.2	50.4	31.3	52.8	58.7	20.7	31.1	30.3	42.0
Väst	4.5	0.2	7.0	6.3	7.4	6.1	6.5	6.1	16.9	5.5	10.0	11.2	8.2	7.6	8.3
Järva	17.1	10.7	8.4	10.0	5.7	5.0	8.4	6.6	8.3	7.4	10.1	10.0	4.5	4.2	8.5
Nordväst	1.5	0.0	1.6	0.5	4.4	2.4	1.6	2.1	0.3	1.8	0.6	4.1	2.9	2.7	2.6
Nord	2.8	0.2	3.0	1.5	7.4	4.7	3.7	4.0	4.7	3.3	0.9	8.0	7.6	8.9	5.1
Nordost	7.2	0.4	2.4	1.5	6.9	5.8	1.9	4.8	6.4	3.8	0.8	4.0	8.9	7.7	4.0
Lidingö	0.7	0.1	1.5	0.4	2.6	1.6	0.9	1.1	0.6	1.2	0.6	2.0	2.4	2.1	1.6
Nacka	3.0	0.4	2.3	0.5	4.5	3.3	2.2	2.1	3.2	1.8	3.6	6.9	4.8	4.0	3.6
Farsta	9.1	0.6	12.2	5.6	20.2	18.5	14.5	15.2	21.1	17.5	11.7	23.2	19.2	20.2	17.4
Tyresö	0.4	0.0	0.4	0.2	1.9	1.3	0.3	0.9	0.1	0.6	0.3	0.9	1.5	1.6	0.8
Haninge	1.4	0.0	0.8	0.7	4.5	3.0	0.7	2.2	0.5	1.1	0.7	2.8	2.5	2.8	2.0
Huddinge	7.5	0.7	1.8	1.0	5.6	3.3	1.7	2.8	6.4	2.5	1.5	4.8	4.6	6.0	3.2
Skärholmen	0.4	0.0	0.6	0.1	1.9	1.7	0.4	1.9	0.2	0.8	0.6	1.3	1.7	1.9	1.0
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabell 8.10.b. Andel av samtliga arbetsplatser (för heltids förvärvsarbetande män) i resp. sektor som tillhör de skilda yrkesgrupperna.

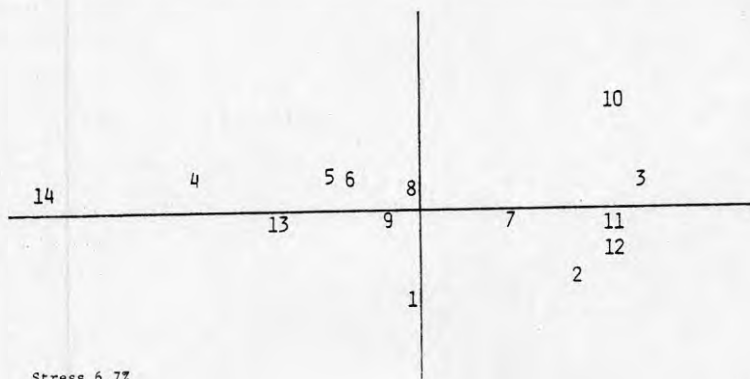
	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälso	Tillv. sömn.	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä, mål.	Tillv. byggn.	Totalt antal
Innerst.	1.00	1.28	4.67	5.06	1.48	1.70	5.28	1.92	0.68	0.56	2.80	4.25	3.00	1.83	149185
Väst	0.51	0.02	2.85	2.27	2.06	1.22	3.03	1.18	1.86	0.30	2.42	11.69	4.02	2.33	29419
Järva	1.90	0.78	3.36	3.51	1.54	0.96	3.84	1.24	0.88	0.39	2.39	10.19	2.15	1.25	30112
Nordväst	0.52	0.00	2.01	0.50	3.82	1.49	2.37	1.29	0.11	0.31	0.44	13.54	4.39	2.58	9382
Nord	0.51	0.02	1.99	0.85	3.36	1.53	2.81	1.27	0.83	0.29	0.37	13.58	6.05	4.42	18058
Nordost	1.72	0.06	2.04	1.10	4.02	2.44	1.81	1.93	1.47	0.44	0.43	8.69	9.07	4.99	14017
Lidingö	0.38	0.05	3.14	0.73	3.69	1.66	2.25	1.05	0.33	0.33	0.73	10.66	5.96	3.31	5739
Nacka	0.78	0.07	2.20	0.45	2.85	1.52	2.41	0.95	0.81	0.22	2.00	16.58	5.39	2.84	12778
Farsta	0.49	0.02	2.38	0.95	2.67	1.75	3.23	1.39	1.10	0.45	1.34	11.52	4.47	2.95	61795
Tyresö	0.42	0.00	1.48	0.71	5.51	2.58	1.20	1.73	0.14	0.32	0.71	9.89	7.63	5.12	2832
Haninge	0.67	0.00	1.27	1.08	5.15	2.49	1.28	1.73	0.24	0.25	0.67	11.98	5.01	3.56	7160
Huddinge	2.23	0.13	1.94	0.96	4.09	1.72	2.13	1.41	1.84	0.35	0.95	13.23	5.94	4.81	11215
Skärholmen	0.34	0.00	2.02	0.28	4.49	2.87	1.56	3.07	0.20	0.37	1.19	11.25	7.04	4.94	3521
Totalt	0.94	0.62	3.38	2.96	2.30	1.65	3.87	1.60	0.91	0.45	2.01	8.63	4.04	2.54	355213

FIGUR 8.11

Dissimilaritetsindex för relationen mellan olika arbetsplatstypers fördelning mellan trafiksektorer

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälsa	Tillv. söm	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä,edl.	Tillv. byggn.	Totalt	Segr.index		
	(1)	(14)	(5)	(4)	(3)	(7)	(6)	(8)	(2)	(9)	(13)	(10)	(11)	(12)	(15)			
Läkare	(1)	42	21	29	31	19	22	19	27	20	23	37	29	29	19	19	(1)	
Högskolelärare	(14)		31	16	65	49	32	41	58	37	29	67	62	63	47	47	(14)	
Företagsade.	(5)			15	34	19	3	11	30	9	7	37	31	32	16	17	(5)	
Samhällsade.	(4)				49	34	16	25	43	23	14	51	46	47	31	32	(4)	
Lärare	(3)					16	33	24	18	27	39	14	7	6	19	19	(3)	
Handelsför.	(7)						18	9	20	12	25	25	13	14	7	7	(7)	
Kontorsarbete	(6)							9	28	7	8	37	30	31	15	16	(6)	
Affärsbitr.	(8)								25	6	17	31	21	23	10	10	(8)	
Hälsa- o.sjukv.	(2)									25	31	20	16	16	18	18	(2)	
Tillv. söm.	(9)										15	32	25	26	11	11	(9)	
graf.	(13)											38	35	37	20	20	(13)	
mek verkst.(10)														17	38	21	23	(10)
trä,edleri	(11)														4	15	16	(11)
byggnads	(12)															17	17	(12)

Grad av likhet i skilda arbetsplatstypers fördelning på sektorer
(litet avstånd = stor likhet)

Stress 6.7%

x-dimensionen svarar för 70.4% av förklarad varians
y- " " " 29.6% " " "

Se bilaga 4

"Företagsadministratörer" och "kontorsarbete" har en extremt likartad fördelning mellan sektorerna. Även "affärsbiträden", "sömnadsarbetare" och "grafiskt arbete" fördelar sig mellan sektorer ungefär som de förra kategorierna. En hög eller relativt hög grad av central orientering är dessa arbetsplatstypers gemensamma särmerke.

Tre kategorier med väl utspridda arbetsplatser, "lärare", "trä- och måleriarbetare" och "byggnadsarbetare" har likaså en extremt likartad fördelning mellan sektorerna.

"Universitetslärarna", med deras kraftiga koncentration till två områden har givetvis den från arbetsplatserna i gemen mest avvikande fördelningen. "Handelsföretagare" har en arbetsplatsfördelning som närmast sammanfaller med samtliga arbetsplatsers.

Av bilden framgår dessutom, vilket var svårare att skönja i tabellen, att det främst är en dimension som ligger bakom relationen mellan arbetsplatsernas fördelning på sektorer. Detta innebär att arbetsplatstyperna i stort sett går att rangordna så att skillnader i lokalisering mellan en viss kategori och övriga blir större ju längre bort på rangskalan den jämförda kategorin är belägen. Innehållsmässigt torde den viktigaste sorteringsdimensionen här, inte oväntat, vara centralitetsgraden hos yrkesgruppens lokalisering. Det beror bl a på att innerstaden omfattar en så stor del av samtliga arbetsplatser.

I figur 8.12 åskådliggörs på motsvarande sätt likheter och skillnader mellan arbetsplatstyperna när det gäller fördelningen på mi-områden. Indexet mäter alltså här i vilken utsträckning arbetsplatserna är lokaliserade i samma område, där områdena är av ganska begränsad storlek. Inte oväntat blir mönstret här delvis annorlunda än det föregående.¹⁾ "Universitetslärarnas" avvikelse är här så stor att de hamnar långt utanför diagrammet. "Företagsadministratörer" och "kontorsarbetare" är även på denna nivå extremt samlokaliserade, liksom "byggnadsarbetare" och "trä- och måleriarbetare". Kategorierna som ligger perifert i konfigurationen kännetecknas av att deras arbetsplatser oftare än andras ligger i olika typer av arbetsområden, och med relativt begränsade inslag av bostäder. Det gäller även "övrig hälso- och sjukvårdspersonal" samt "mek. verkstäder" trots att dessa har relativt perifera lägen (områden med vårdinrättningar, t ex Beckomberga, resp renodlade industriområden, t ex Ulvsunda industriområde, Västberga industriområde). De två dimensionerna är här ungefär lika starka och ganska svåra att ge en rimlig innebörd.

Även om det alltså föreligger vissa skillnader i relationen mellan olika arbetsplatstypers fördelning på sektorsnivå och mi-områdesnivå får detta inte skymma att i det stora hela är mönstrena relativt likartade. Korrelationen mellan dissimilaritetsindex på de två geografiska nivåerna är 0.71.

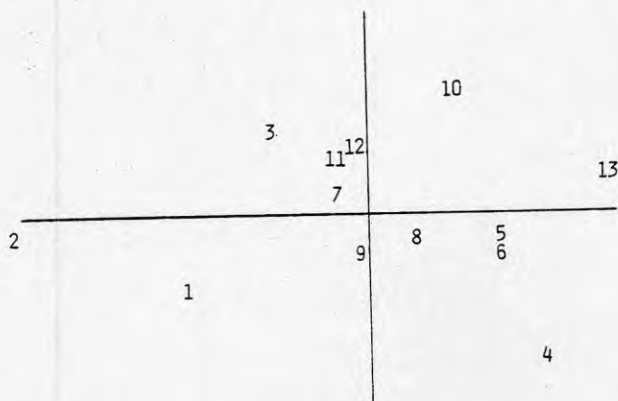
1) Observera att figurerna bör vridas för att bästa möjliga likhet skall erhållas.

FIGUR 8.12

Dissimilaritetsindex för relationen mellan olika arbetsplatstypers fördelning mellan mi-områden

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälsa	Tillv. sönn	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä_möleri	Tillv. bygg.	Totalt	Segr.index	
	(1)	(14)	(5)	(4)	(3)	(7)	(6)	(8)	(2)	(9)	(13)	(10)	(11)	(12)	(15)		
Läkare	(1)	76	56	62	52	49	54	51	42	47	64	64	52	52	51	51	(1)
Högskolelärare	(14)		85	82	84	89	83	88	82	83	83	89	88	88	84	85	(14)
Företagsadm.	(5)			43	50	41	15	31	68	38	40	43	42	45	22	23	(5)
Samhällsadm.	(4)				66	58	37	51	73	48	57	68	63	63	48	49	(4)
Lärare	(3)					35	51	41	62	44	59	45	34	38	39	39	(3)
Handelsfyr.	(7)						44	22	64	28	51	49	32	35	32	32	(7)
Kontorsarbete	(6)							37	67	36	39	41	43	45	21	22	(6)
Affärsbitr.	(8)								67	32	51	53	39	40	34	34	(8)
Hälsa- o.sjukv.	(2)									62	71	69	61	63	63	63	(2)
Tillv. sönn.	(9)										51	53	37	40	33	33	(9)
graf.	(13)											51	53	54	39	40	(13)
mek verkst.	(10)													37	40	30	(10)
trä_möleri	(11)														16	28	(11)
byggnads	(12)														30	31	(12)

Grad av likhet i skilda arbetsplatstypers fördelning på mi-områden
(litet avstånd = stor likhet)

Stress 6.1%

x-dimensionen svarar för 53.8% av förklarad varians
y- " " " 46.2% " " "

Se bilaga 4

9 RESULTAT

9.1 Den relativa betydelsen av socio-ekonomisk status resp arbetsplatstillgång för yrkesgruppernas fördelning på trafiksektorer

Vi vill alltså här undersöka i vilken utsträckning yrkesgrupperna uppvisar en olikartad fördelning på sektorer samt vad socio-ekonomiska skillnader mellan grupperna och skillnader i deras arbetsplatslokalisering betyder för skiljaktigheter i bostadsfördelningen. Vi kommer även att göra punktvisa försök att särskilja resurseffekter från övriga effekter som sammanhänger med socio-ekonomiska förhållanden och även beakta stora skillnader i ålderssammansättningen.

Två huvudmetoder utnyttjas: Dels studeras variationen i yrkesgruppens andel av samtliga heltidsarbetande män i resp sektor, dels studeras skillnaderna i yrkesgruppernas fördelning på sektorer med hjälp av det s k dissimilaritetsmättet (se bil 3).

De skilda yrkeskategoriernas fördelning på bostadssektorer resp de i sektorerna boendes fördelning på yrken framgår av tabell 9.1.1.

23 % av de heltids förvärvsarbetande männen är bosatta i Farsta-sektorn, som innehåller 17 % av motsvarande arbetsplatser. Endast 15 % bor i innerstaden där 42 % av de heltids förvärvsarbetande männens arbetsplatser ligger.

För att tabellen skall bli något mer lättläst har yrkesgrupperna ordnats på det sätt som den senare redovisade analysen visar ger en "tydlig" struktur.¹⁾ Redan här kan man sålunda ganska tydligt se att för flertalet sektorer gäller att antingen har de höga värdena bland högstatuskategorierna och låga bland lågstatuskategorierna eller tvärtom. Det är uppenbart att den yrkesmässiga sammansättningen varierar ganska kraftigt från sektor till sektor.

För den fortsatta analysen av variationen mellan sektorerna behöver vi ett mått som indikerar sektorns sociala status. Med detta avses här sådana egenskaper hos området som bestämmer områdets attraktivitet för skilda grupper, därför att de har olika mycket ekonomiska resurser, makt och prestige. En tänkbar sådan indikator skulle kunna utgöras av den standardiserade spridningen på de skilda kategoriernas andelar inom resp sektor (med hänsyn tagen till huruvida det är högstatus eller lågstatusgrupper som är överrepresenterade). Ju större spridningen²⁾ är desto tydligare är den socio-ekonomiska profilen.

Ett annat mått på sektorns socio-ekonomiska status kan man få genom att dividera summan av sektorns andelar av ett antal klara

-
- 1) Denna ordning ger den tydligaste strukturen i analysen på mi-områdesnivån. Det har dock bedömts vara lämpligt att i fortsättningen behålla en och samma ordning mellan yrkesgrupperna. Denna har då valts.
 - 2) Variationskoefficienten. Detta innebär att standardavvikelsen divideras med andelarnas medelvärde för att eliminera effekten på standardavvikelsen av områdesstorleken. Se tabell 9.1.1.

tabell 9.1.1.a. Andel av heltidsförvärvsarbetande män i yrket som bor i respektive sektor

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälso	Tillv sömn	Tillv graf	Tillv mek. verk.	Tillv trä, bygnn	To- talt	Standardiserad spridning	
Innerst.	30.3	27.8	17.7	21.0	17.2	17.0	21.2	15.9	23.8	18.6	15.4	8.6	8.6	8.9	14.9	0.36 +
Öst	13.9	9.9	13.5	12.5	10.0	8.5	10.6	8.8	15.6	9.6	9.9	9.0	8.9	7.9	10.0	0.21 +
Ärva	5.1	4.4	4.8	6.2	5.3	5.7	7.1	6.6	4.9	5.9	8.0	6.9	5.0	5.1	6.0	0.17 -
Ördväst	2.1	2.7	4.9	5.1	5.3	4.3	4.1	4.5	2.3	3.6	4.4	6.0	5.6	7.0	5.3	0.31 -
Örd	5.6	7.9	7.2	7.3	8.2	6.2	6.1	6.1	6.0	4.7	4.8	8.8	8.9	10.3	7.6	0.23 -
Ördost	16.4	22.0	13.1	10.1	10.0	9.0	6.5	8.3	7.7	6.7	4.8	5.7	8.5	6.4	8.6	0.47 +
Ödingö	5.5	4.9	6.2	4.1	3.9	2.9	2.5	2.2	1.6	1.2	1.2	2.1	1.3	1.4	2.8	0.56 +
Öacka	6.1	3.8	6.2	4.0	6.0	5.1	4.4	4.4	3.8	4.1	3.7	6.6	5.7	4.4	5.2	0.20 +
Öarsta	8.3	11.5	15.3	17.6	17.1	23.8	25.6	26.5	21.7	30.2	30.9	26.5	26.1	28.0	23.0	0.31 -
Öyresö	1.3	1.2	2.2	2.1	2.9	2.8	1.7	2.7	1.3	2.6	2.5	3.0	3.3	3.1	2.6	0.29 -
Öaninge	1.0	0.7	2.5	3.6	5.3	5.3	3.3	4.8	2.6	5.3	5.1	5.7	6.8	7.1	4.8	0.45 -
Öuddinge	3.8	2.6	5.1	4.9	6.3	5.9	4.1	5.1	5.6	4.5	5.2	6.9	7.6	7.0	5.8	0.25 -
Ökärholmen	0.7	0.8	1.5	1.5	2.5	3.5	2.7	4.1	3.1	2.9	4.2	4.3	3.7	3.5	3.3	0.42 -

tabell 9.1.1.b. Andel av samtliga heltidsförvärvsarbetande män boende i sektorn som tillhör respektive yrkesgrupp

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälso	Tillv. sömn	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä, bygnn. mål.	Tillv. bygnn.	Totalt antal
Innerst.	1.99	1.18	4.01	4.07	2.63	1.87	5.40	1.67	1.45	0.56	2.03	4.93	2.24	1.42	53447
Öst	1.36	0.63	4.55	3.61	2.28	1.39	4.02	1.38	1.41	0.43	1.94	7.61	3.44	1.89	35906
Ärva	0.84	0.46	2.67	2.96	2.02	1.54	4.45	1.72	0.74	0.44	2.61	9.81	3.25	2.04	21532
Ördväst	0.38	0.33	3.13	2.79	2.29	1.33	2.96	1.34	0.40	0.31	1.64	9.58	4.12	3.14	19006
Örd	0.72	0.66	3.16	2.76	2.45	1.33	3.05	1.26	0.71	0.28	1.23	9.85	4.56	3.22	27287
Ördost	1.87	1.62	5.14	3.38	2.64	1.71	2.87	1.51	0.81	0.35	1.10	5.67	3.85	1.78	30834
Ödingö	1.94	1.10	7.44	4.21	3.15	1.69	3.38	1.21	0.53	0.19	0.86	6.23	1.87	1.22	10020
Öacka	1.16	0.46	4.00	2.23	2.66	1.60	3.20	1.33	0.66	0.36	1.39	10.77	4.26	2.01	18566
Öarsta	0.36	0.32	2.24	2.21	1.70	1.69	4.23	1.80	0.86	0.59	2.64	9.81	4.42	2.91	82321
Öyresö	0.48	0.29	2.86	2.39	2.57	1.78	2.58	1.65	0.45	0.46	1.90	10.03	5.09	2.87	9115
Öaninge	0.21	0.09	1.78	2.19	2.51	1.82	2.60	1.58	0.49	0.50	2.11	10.12	5.52	3.54	17103
Öuddinge	0.65	0.28	2.94	2.43	2.48	1.67	2.71	1.37	0.87	0.35	1.76	10.13	5.14	2.90	20758
Ökärholmen	0.21	0.14	1.52	1.33	1.75	1.74	3.13	1.94	0.87	0.39	2.49	11.06	4.36	2.53	11739
Totalt	0.99	0.63	3.38	2.89	2.28	1.64	3.80	1.57	0.91	0.45	1.97	8.52	3.90	2.39	357634

högstatuskategorier med summan av dess andelar av ett antal lågstatuskategorier. Bägge måtten har den svagheten att de utnyttjar de uppgifter som de sedan skall relateras till och att de i viss mån kan påverkas av arbetsplatsernas fördelning på sektorer (om denna inverkar på bostadssektorsvalet). Ingen av dessa invändningar har bedömts vara särskilt allvarlig. När det gäller det första måttet har varje enskild yrkesgrupps värde en mycket begränsad del av utfallet, i det andra måttet utgör var och en av de ingående yrkesgrupperna en av sex "oberoende" delar. Inverkan av systematiska skillnader i högstatus- och lågstatusyrkens arbetsplatslokalisering kan givetvis ha viss betydelse. Den skulle då troligen vara mest betydelsefull för det senare måttet och där främst för de högstatusyrken som ingår (läkare, universitetslärare, företags- och samhällsadministratörer) som samtliga har relativt centralt belägna arbetsplatser (vilket dock antagits ge relativt stor frihet vid bostadsval). Lågstatusyrkena ("verkstadsarbetare", "trä- och måleriarb.", "byggnadsarbetare") har delvis utvalts på grund av deras väl utspridda arbetsplatser.

I nedanstående tabell visas de relationer mellan sektorerna som erhållits med resp indikator på socio-ekonomisk status.

Tabell 9.1.2 Två mått på sektorernas socio-ekonomiska status

Sektor	Spridning ¹⁾		Högstatus/Lågstatus ²⁾	
		Rang		Rang
Innerstaden	0.36 +	3	3.7	2
Väst	0.21 +	4	1.9	4
Järva	0.17	6	1.2	5.5
Nordväst	0.31 -	10.5	0.8	8.5
Nord	0.23 -	7	1.0	7
Nordost	0.47 +	2	3.3	3
Lidingö	0.56 +	1	4.3	1
Nacka	0.20 +	5	1.2	5.5
Farsta	0.31 -	10.5	0.7	10.5
Tyresö	0.29 -	9	0.7	10.5
Haninge	0.45 -	13	0.4	12.5
Huddinge	0.25 -	8	0.8	8.5
Skärholmen	0.42 -	12	0.4	12.5

- 1) Standardavvikelsen för de skilda yrkesgruppernas andelar i sektorn dividerad med genomsnittliga andelen. "+" indikerar att högstatusyrkena är överrepresenterade, "-" att lågstatusyrkena.
- 2) Summan av andelen av "läkare", "universitetslärare", "samhällsadministratörer" och "företagsadministratörer" som bor i sektorn dividerad med summan av motsvarande andelar för "verkstadsarbetare", "trä- o måleriarb." samt "byggnadsarbetare".

Trots att dessa två indikatorer på socio-ekonomisk status är av fundamentalt olikartad karaktär erhålls en mycket likartad rangordning mellan sektorerna i de två fallen.¹⁾ Där omkastningar skett (främst inom rangintervallet 8.5 - 10.5) är bakomliggande värden nära varandra. Den enda mer remarkabla olikhet i övrigt gäller relationen mellan innerstaden och Nordostsektorn (Danderyd, Täby, Vallentuna, Vaxholm). Innerstaden får sålunda en högre status om man använder kvoten mellan högstatus och lågstatusgrupper än om man använder spridningen mellan de skilda yrkesgruppernas andelar - i förhållande till nordostsektorn.

Sambandet mellan de två indikatorerna uttryckt som produktmomentkorrelationskoefficient är 0.88. Då har spridningsvärden för högstatussektorer givits positivt tecken och för lågstatussektorer negativt (ännu högre samband skulle troligen erhållits med en vettigare transformation av spridningsmättet). För den fortsatta analysen har kvotindikatorn valts, främst på grund av dess klart lättillgängligare innebörd. Valet har alltså en odramatisk betydelse.

Nedan görs en analys av i vilken utsträckning variationen mellan sektorer i andelen av samtliga heltids förvärvsarbetande män boende i sektorn som tillhör en viss yrkesgrupp kan föras tillbaka på sektorns socio-ekonomiska status resp yrkesgruppens tillgång på arbetsplatser i sektorn. Som mått på (den relativa) tillgången av arbetsplatser används hur stor andel av samtliga arbetsplatser i sektorn som tillhör resp yrkeskategori. (Se tabell 8.10.b.)

Som underlag för en allmän diskussion av den relativa betydelsen av socio-ekonomisk status används även resultatet av beräkningar av dissimilaritetsindex för samtliga kombinationer av yrkesgrupper. Mättet anger sålunda likhet (olikhet) i bostädernas fördelning på sektorer mellan yrkesgrupperna parvis.

Resultatet av dissimilaritetsindexberäkningarna framgår av figur 9.1.3.

Tabellen är svåröverskådlig, trots att yrkesgrupperna ordnats så att mönstret i tabellen skall bli tämligen tydligt.²⁾ Med några få undantag gäller sålunda att närliggande yrkesgrupper har en större likhet i bostädernas fördelning på sektorer än grupper som ligger längre från varandra i ordningen (värdena i diagonalen är bl a ofta lägre än de som i övrigt finns i yrkesgruppens rad eller kolumn). I övrigt kan man även skönja en klar tendens att ju längre bort i ordningen en grupp ligger i förhållande till en annan desto större blir skillnaden mellan grupperna i fördel-

1) Rangkorrelationen = 0.97.

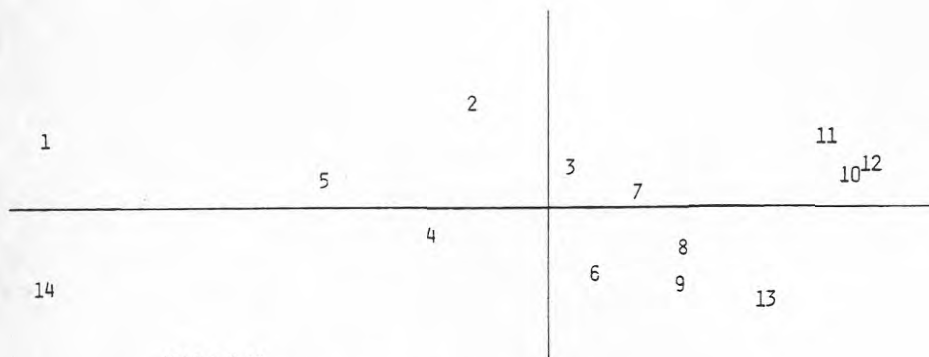
2) Vi har valt att genomgående ordna yrkesgrupperna i den ordning som gav den bästa strukturen på dissimilaritetsindexmatrisen för boendefördelningen mellan mi-områden. Strukturen på sektorsnivå, alltså i tabell 9.1.2 skulle vunnit på att kategori 6 och 7 bytt plats. På mi-områdesnivå gick "hälso- och sjukvårdspersonalen" inte att ge någon särskilt tillfredsställande placering. Här borde de ha flyttats upp åtskilliga steg.

FIGUR 9.1.3

Skillnader i bostädernas fördelning på sektorer mätta som dissimilaritetsindex

	Läk	Högsk	F adm	S adm	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälsa	Tillv. söm	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä,edl.	Tillv. byggn.	Totalt	Segr.index	
	(1)	(14)	(5)	(4)	(3)	(7)	(6)	(8)	(2)	(9)	(13)	(10)	(11)	(12)	(15)		
Läkare	(1)	12	17	20	25	30	27	33	22	33	38	41	39	43	31	31	(1)
Högskolelärare	(14)		20	20	24	29	26	31	24	32	37	39	37	40	29	29	(14)
Företagsads.	(5)			9	10	16	18	19	17	22	25	25	24	28	15	16	(5)
Samhällsads.	(4)				8	13	11	14	12	16	20	22	22	24	12	12	(4)
Lärare	(3)					8	15	12	17	15	18	16	14	18	7	8	(3)
Handelsför.	(7)						10	5	14	9	12	13	11	14	5	5	(7)
Kontorsarbete	(6)							8	11	8	12	16	18	18	11	11	(6)
Affärsbitr.	(8)								15	8	7	10	11	13	6	6	(8)
Hälsa- o.sjukv.	(2)									15	19	24	22	24	15	15	(2)
Tillv. söm.	(9)										6	15	16	15	11	11	(9)
graf.	(13)											13	16	15	12	12	(13)
mek verkst.(10)														5	6	11	(10)
trä,edl.(11)															5	10	(11)
byggnads (12)															14	14	(12)

Grad av likhet mellan olika yrkesgrupper i fördelningen av bostäder på sektorer
(litet avstånd = stor likhet)

Stress 6.7%

x-dimensionen svarar för 89.5% av förklarad varians

y- " " " 10.5% " " "

Se bilaga 4

ningen på sektorer. En förutsättning för att man skall kunna ordna grupperna så att ett sådant generellt mönster framträder är att det finns en starkt styrande faktor bakom fördelningen av skilda yrkesgrupper på sektorer. Det är uppenbart att denna dimension här i Stockholm, liksom i andra städer där liknande studier gjorts, är av socio-ekonomisk karaktär.

En tydligare bild av den socio-ekonomiska dimensionens betydelse för relationen mellan yrkesgruppernas fördelning på sektorer erhåller vi genom en grafisk presentation av innehållet i tabellen, där vi tvingar in tabellens information (om rangordningen mellan indexvärdena) i ett två-dimensionellt mönster.¹⁾ Detta visade sig vara möjligt utan alltför stora informationsförluster (stressvärde 6.7 %)¹⁾. Det syns även direkt på den grafiska bilden att en av dessa dimensioner (x) är betydligt starkare än den andra. Den förklarar ca 90 % av läget medan den andra dimensionen (y) står för resterande 10 %. En granskning av rangordningen mellan yrkesgrupperna efter x-axeln visar att denna dimension just har med den socio-ekonomiska statusen att göra.

En aspekt av den socio-ekonomiska statusen är prestige (se bilaga 2). Den grova rangordning som tidigare gjorts av yrkesgruppernas prestige hade följande utseende:

1
4, 5, 14
3
7
2, 6, 8
13
10, 11, 12
9

Om man jämför denna rangordning med den som erhållits utefter x-axeln i diagrammet ser man egentligen endast två grova "fel-placeringar", "övrig hälso- och sjukvårdspersonal" och "sömnadsarbetare" har sålunda en fördelning som är mer likartad högstatuskategorierna än man skulle väntat sig från vår hypotetiska prestige-rangordning. Dessa två kategorier hade speciellt låga löner. Att hälso- och sjukvårdspersonalen trots detta i vår hypotetiska prestige-rangordning placerades ovanför lägsta nivån motiverades av att de inte betraktades som tillverkningsarbetare. Man kan för övrigt lägga märke till såväl i tabellen som diagrammet att de tre tillverkningsarbetarkategorierna "verkstadsarbetare", "trä- o måleriarbetare" och "byggnadsarbetare" hade en mycket likartad och från högstatuskategorierna klart avvikande fördelning av sina bostäder över trafiksektorer. Vi skall senare återkomma till en diskussion av betydelsen av de skilda komponenterna i det socio-ekonomiska komplexet. Här är vi främst intresserade av att illustrera den relativa betydelsen av socio-ekonomisk status i förhållande till andra inverkanse faktorer.

1) Se bilaga 4

Vi har med hjälp av regressionsanalys av variationen mellan sektorer i andelen av de boende som tillhör yrkesgruppen sökt särskilja den partiella inverkan av respektive sektors socio-ekonomiska status respektive tillgängligheten av yrkesgruppens arbetsplatser i sektorn. Sektorerna är få (13) och korrelations- och regressionskoefficienter kommer alltså att ha stora konfidensintervall. Vi kommer att ta hänsyn härtill när vi använder regressionsanalysens resultat. Högskolelärarna ingår ej i analysen på grund av deras extremt skeva arbetsplatsfördelning. För dem görs en liten specialanalys av arbetsplatslägets betydelse.

Varje faktors partiella betydelse, dvs betydelse när den andra faktorn hålls under kontroll, har mätts med den standardiserade regressionskoefficienten - β -koefficienten. Det innebär att vi utgår från den faktiska variationen mellan sektorerna när det gäller socio-ekonomisk status (mätt som tidigare beskrivits) resp när det gäller tillgång till arbetsplatser. Sektorernas värde på de två variablerna ges samma "sort" genom att översättas till standardavvikelser. Betydelsen av en variabel bestäms av hur mycket "standardvariation" i yrkesgruppens andel av de boende i sektorn som "förklaras" av en standardavvikelses variation i den ena oberoende variabeln när denna andra hålls under kontroll (β -koefficienten). Det är alltså en specifik, men här adekvat, innebörd av betydelsebegreppet, som avviker något från den som ska användas i andra sammanhang. Relationen mellan de två förklaringsfaktorernas betydelse mätt på detta sätt anges i tabell 9.1.4. Här visas även hur stor andel av variationen mellan sektorerna i resp yrkesgrupps inslag i befolkningen som faktorerna tillsammans "förklarar".

För högstatusyrkena och de tre sist placerade lågstatusyrkena "förklaras" en mycket stor del av variationen mellan sektorerna i inslaget av yrket bland de boende av de två studerade förhållandena och sektorns socio-ekonomiska status har avsevärt större betydelse än arbetsplatstillgången i sektorn. För mellanstatuskategorierna betyder i samtliga fall arbetsplatstillgången mer än sektorns status. Med undantag för "kontorsarbetarna" är de båda faktorernas sammanlagda betydelse för bostadslokaliseringen avsevärt mindre för mellanstatuskategorierna än för de tre ovan nämnda arbetarkategorierna och högstatuskategorierna. De två arbetarkategorierna "graf." och "sömmad" samt "lärare" intar en mellanposition där de två faktorerna har ungefär lika stor betydelse men deras sammanlagda förklaringsvärde inte är särskilt högt. "Kontorsarbete" utmärks av att det partiella sambandet med arbetsplatsläge är extremt högt i förhållande till det för socio-ekonomisk status och att sammanlagda förklaringsvärdet tycks vara högt. Man får dock komma ihåg att konfidensintervallet på 0.05-nivån för ett sambandsvärde på 0.90 omfattar 0.70 - 1.00, (för 0.50, 0.10 - 0.80).

Tabell 9.1.4. Relationen mellan betydelsen av sektorns socio-ekonomiska status resp arbetsplatstillgång samt dessa förhållandens sammanlagda förklaringsvärde för bostadsfördelningen mellan sektorerna

		Total förklarad variansandel		F	relation $\frac{\text{socioek.}^2)}{\text{arb.plats}}$
		ovägt	vägt ¹⁾	ovägt	ovägt
Läkare m fl	(1)	0.92	(0.94)	59.7	8.6
Företagsadm.	(5)	0.83	(0.77)	23.6	3.4
Samhällsadm.	(4)	0.83	(0.85)	23.6	3.5
Lärare	(3)	0.59	(0.63)	7.2	1.3
Handelsföret.	(7)	0.50	(0.43)	4.9	0.5
Kontorsarbete	(6)	0.88	(0.91)	38.5	0.05
Aff.biträden	(8)	0.56	(0.31)	6.3	0.3
Ö hälso m fl	(2)	0.41	(0.48)	3.5	0.5
Tillv. sömnad	(9)	0.48	(0.63)	4.7	0.8
graf.	(13)	0.61	(0.56)	7.9	1.1
verkst.	(10)	0.92	(0.95)	60.3	2.9
trä o m.	(11)	0.91	(0.94)	52.7	2.2
byggn	(12)	0.76	(0.82)	15.9	4.4

1) vägt m.a.p. antal boende heltids förvärvsarbetande män (nämnaren i beroendevariabeln) i resp sektor

2) β -koefficienter (se föreg. sida)

Signifikansgräns för F-värdet: 3.9 på 0.05 nivå
6.9 på 0.01 nivå
13.0 på 0.001 nivå

9.2 Det partiella sambandet mellan yrkesgruppernas bostadslokalisering och sektorernas socio-ekonomiska status

Här jämförs yrkesgrupperna när det gäller bostadslokaliseringens samband med sektorernas socio-ekonomiska status när man kontrollerat för skevheter i den sektorsvisa fördelningen av arbetsplatser.

Hypotesen som prövas är att yrkesgruppernas socio-ekonomiska status¹⁾ inverkar på deras fördelning på sektorer så att ju större socio-ekonomiskt avstånd det är mellan yrkesgrupper desto större skillnader i bostadsfördelning på sektorer. Extremgrupperna i statushänseende bör vara skevare fördelade än mellangrupperna mellan sektorer med olika social status. Indirekt har dessa hypoteser redan fått ett uppenbart stöd i de resultat som presenterats.

1) Vi använder oss av två indikatorer på socio-ekonomisk status, som delvis motsvarar skilda oberoende aspekter av denna status: prestige, inkomst.

En strikt jämförelse kan dock ej göras utan att effekterna av arbetsplatsfördelningen mellan sektorer hålls under kontroll. Det görs alltså här. Vid denna jämförelse mellan kategorierna i känsligheten för sektorernas socio-ekonomiska status när arbetsplatslokaliseringen kontrollerats utnyttjas regressionsanalysens ¹⁾ partiella b-koefficient. Denna anger hur stor variation i en variabel som en enhets variation i en oberoende variabel ger när den andra oberoende variabeln hålls under kontroll. B-koefficienten påverkas av kategoriernas relativa storlek. En kontroll har dock visat att sambandet mellan en av detta skäl korrigerad och den här använda, okorrigerade, b-koefficienten är mycket högt.

Regressionsanalysen har utförts såväl med ovägda områdesvärden som med sådana som vägts med avseende på antalet heltids förvärvsarbetande män boende i området (nämnaren i beroendevariabeln). Vi anser att man här bör fästa störst uppmärksamhet vid betydelsekvoten efter vägning. Skillnaderna är dock obetydliga.

Tabell 9.2.1 Jämförelse mellan yrkesgrupperna när det gäller betydelsen av sektorernas socio-ekonomiska status när effekterna av skevheter i arbetsplatslokalisering kontrollerats

		b-koefficient		t-värde
		ovägd	vägd	(ovägd)
Läkare m fl	(1)	0.47	0.51	10.7
Företagsadm.	(5)	1.30	1.13	6.2
Samhällsadm.	(4)	0.49	0.45	5.4
Lärare	(3)	0.24	0.27	3.7
Handelsföret.	(7)	0.04	0.05	1.4
Kontorsarbete	(6)	0.03	-0.03	0.4
Aff.biträden	(8)	-0.04	-0.05	-1.0
Ö hälso m fl	(2)	0.07	0.15	1.1
Tillv. sömnad	(9)	-0.05	-0.05	-2.3
graf	(13)	-0.28	-0.32	-3.3
verkst.	(10)	-1.20	-1.31	-7.3
trä o m	(11)	-0.73	-0.66	-9.4
byggn.	(12)	-0.45	-0.47	-5.2

1) Med inslag av yrkesgruppen bland de boende som beroendevariabel och inslag av yrkesgruppen bland de arbetande resp sektorns sociala status som oberoende variabler.

Den partiella betydelsen av de skilda sektorernas socio-ekonomiska status när effekten av arbetsplatstillgången för skilda yrkesgrupper kontrollerats uppvisar i stora drag den bild man väntar sig av den allmänna hypotesen. Yrkesgrupper högt upp på prestigeskalan bor i högstatussektorer, yrkesgrupper långt ner bor i lågstatussektorer. Tillsammans med förhållandet mellan yrkesgrupperna utefter x-axeln i diagram 9.1.3 och det mått på sambandets styrka som anges av t-värdena i tabell 9.2.1 ger detta resultat alltså ett mycket klart intryck av att relationen mellan skilda yrkesgruppers fördelning på sektorer har ett klart samband med det socio-ekonomiska avståndet mellan dem.

I stora drag reproducerar såväl regressionsanalysen som dissimilaritetsindexbilden den hypotetiska prestigerangordningen.¹⁾ Enligt regressionsanalysen är dock "företagsadm." "alltför" känsliga för socio-ekonomisk status. Som visas i ett senare avsnitt har dock kontrollen för arbetsplatslokalisering en från vår teoretiska utgångspunkt oväntad innebörd som gör regressionsanalysen mer svårtolkad för denna kategori. "Hälso- o. sjukv" är överrepresenterade i högstatusområden²⁾ och "Sömn." inte så koncentrerade till lågstatusområden som man skulle väntat. Dessa förhållanden granskas något närmare i avsnitt 9.4, där den hypotetiska inverkan av skillnader mellan yrkesgrupperna i prestige och inkomst resp ålderssammansättning studeras. I stora drag gäller dock mycket klart att även när hänsyn tagits till arbetsplatslokaliseringen har sektorernas och yrkesgruppernas socio-ekonomiska status stor betydelse för bostädernas lokaliseringmönster, extremkategoriernas i statushänseende uppvisar starkare samband än mellankategorierna.

-
- 1) Som här används som en grov indikator på rangordning efter socio-ekonomisk status.
 - 2) Konfidensintervallet dock stort, varför stor vikt inte kan läggas vid utsagor om enstaka kategorier.

9.3 Det partiella sambandet mellan sektorernas arbetsplats-tillgång och yrkesgruppernas bostadslokalisering

Tabell 9.3.1 Graden av sektorsvis samordning av yrkesgruppernas arbetsplatser med bostadsbeståndet som helhet resp med yrkesgruppens egna bostäder

		yrkesgruppens arbetsplatser/ bostadsbeståndet ¹⁾ Mått: 100-diss. index	yrkesgruppens arbetsplatser/ yrkesgruppens bostäder Mått: 100-diss. index	regr.koeff. (b) vägd
Läkare m fl	(1)	58	69	0.38
Högskolelär.	(14)	23	35	
Företagsadm.	(5)	54	56	0.43
Samhällsadm.	(4)	39	45	0.36
Lärare	(3)	88	87	0.05
Handelsföret.	(7)	72	74	0.21
Kontorsarb.	(6)	55	63	0.75
Aff.biträden	(8)	64	65	0.24
Ö hälso m fl	(2)	74	87	0.27
Tillv. sömnad	(9)	61	64	0.75
graf.	(13)	52	54	0.25
verkst.	(10)	87	82	0.55
trä o m	(11)	84	76	0.25
byggn.	(12)	83	77	0.23

1) Bostäderna för samtliga heltids förvärvsarbetande män

För flertalet yrkesgrupper gäller alltså att gruppens bostäder är mer samordnade med dess arbetsplatser än om bostäderna slumpmässigt varit fördelade över bostadsbeståndet som helhet. Det gäller i särskilt hög grad för "läkare", "högskolelärare" och "ö hälso- o. sjukvårdspersonal" medan de tre arbetarkategorierna "verkst.", "trä och måln." och "byggn." har en lägre grad av samordning än en slumpmässig fördelning skulle ge. För samtliga yrkesgrupper är dock det ekologiska sambandet mellan arbetsplats-tillgång och bostadslokalisering positivt.

Ett så pass generellt, från yrkesgrupp till yrkesgrupp återkommande mönster tyder på att en generell benägenhet att samordna bostäder och arbetsplatser på sektorsnivå föreligger. För varje enskild yrkesgrupp är dock den erhållna samordningsgraden ett resultat av alla krafter som styr såväl arbetsplatsernas lokalisering som bostädernas. Vissa typer av arbetsplatser, t ex samhällsadministration, specialaffärer, kräver en central lokalisering. Andra, t ex "lärarnas", samordnas i hög grad med bostäder. Andra återigen ansamlas av praktiska, miljömässiga eller traditionsskäl till bestämda områden ("verkst.", "graf.", "sömn.").

På samma sätt gäller att vissa typer av bostäder av markprismässiga, planeringspolitiska, traditionella eller utbyggnadstidpunktsmässiga skäl ansamlas i vissa lägen men förekommer sparsamt i andra. Dessa lokaliseringsmotiv kan givetvis ge en systematisk samordning av bostäder och arbetsplatser som inte direkt kan tolkas som en motsvarande benägenhet hos hushållen för sådan samordning.

Av tabell 9.1.4 framgick att arbetsplatstillgången i en sektor i jämförelse med dess socio-ekonomiska status hade liten betydelse för yrkesgrupper högt upp och långt ner på statusskalan men relativt stor för mellanstatuskategorierna. Bland de senare tycktes arbetsplatslokaliseringen ha speciellt stor betydelse för "kontorsarbetarna" i förhållande till den socio-ekonomiska faktorn. De två faktorerna tillsammans förklarade dessutom en stor del av variationen mellan sektorerna i inslaget av kontorsarbetare.

I detta avsnitt granskas det partiella sambandet mellan bostadslokalisering och arbetsplatstillgång när effekten av sektorernas socio-ekonomiska status hålls under kontroll. Detta partiella samband antas vara ett mått på benägenheten att samordna bostäder och arbetsplatser av arbetsreseskäl.¹⁾

Den allmänna hypotesen är alltså att på grund av att man söker hålla nere uppoffringar i samband med arbetsresandet kommer det att föreligga ett partiellt samband mellan inslaget av en yrkesgrupps bostäder och av dess arbetsplatser i trafiksektorerna. Av skäl som diskuterats i avsnitt 8 har man dock anledning vänta sig variationer mellan yrkesgrupperna när det gäller sambandets styrka. Yrkesgrupperna antas vara olika känsliga för avstånd beroende på skillnader i förflyttningsresurser och förflyttningsbenägenhet (inkomst- och åldersskillnader) samt på skillnader mellan arbetsplatstyperna när det gäller arbetsplatsers stabilitet och utbytbarhet samt vissa aspekter av deras lokaliseringsmönster. Hög känslighet för arbetsplatslokaliseringen vid bostadsvalet antas sålunda utmärka kategorier med:

- * låg inkomst
- * små inslag av unga (under 25 år)
- * stora inslag av äldre (över 50 år)
- * centralt belägna arbetsplatser
- * i liten utsträckning utspridda och utbytbara arbetsplatser
- * över tiden stabila arbetsplatslägen

Av tabell 8.10.b framgick andelen av arbetsplatserna i resp sektor som tillhör de skilda yrkesgrupperna.

För jämförelsen mellan kategorierna vad avser graden av sektorsvis samordning av arbetsplatser och bostäder (med effekten av sektorernas socio-ekonomiska status kontrollerad) används regressionsanalysens b-koefficient. Denna anger alltså hur många procentenheters skillnad i bostadsandelen som en procentenhets skillnad mellan sektorerna i arbetsplatsandelen genomsnittligt motsvarar. Se tabell 9.3.3. Även i denna analys har de skilda

1) I avsnitt 9.6 analyseras närmare huruvida vi har rätt att tolka variationer i samordningsgraden mellan yrkesgrupper som en variation i samordningsbenägenheten, eller om den snarast kan antas ha annan bakgrund.

sektorernas värden vägts in med hänsyn till antalet i sektorn boende heltids förvärvsarbetande män. Värdena på Student's t utgör underlag för bedömning av sannolikheten för att det erhållna sambandet inte är resultatet av en generell tendens till samordning av bostäder och arbetsplatser utan att det bara "råkat bli så" i det urval av enheter vi valt att studera (av andra tänkbara där våra hypoteser kunnat prövas). Ligger t -värdena på 2.0 eller högre betraktar vi sambanden som signifikanta.¹⁾

"Kontorsarbetare" och "sömnadsarbetare" har ett mycket starkt partiellt samband mellan bostadsinslag och arbetsplatsinslag i sektorerna. Måttlig grad av samband, dock statistiskt säkerställt, uppvisar "grafisk industri", "affärsbitr.", "ö hälso- o sjukvårdspersonal", "trä o mål.". "handelsföret.", "verkst." och "lärare". Övriga kategorier har inget signifikant positivt samband. Alla samband, utom företagsadministratörernas, är dock positiva. Som framgår av tabell 9.3.1 var även det direkta sambandet mellan bostadsinslag och arbetsplatsinslag positivt för alla kategorier (även för företagsadministratörerna) trots att relationen mellan dissimilaritetsindexen i några fall gick åt "fel" håll.

1) t -värdena är hämtade från den ovägda analysen, där alltså varje sektor, oberoende av storlek har samma vikt. Motsvarande b -koefficienter visar att vägningen endast i något enstaka fall inneburit klart förändrade värden.

Tabell 9.3.3 Det partiella sambandet mellan arbetsplatslokalisering och bostadslokalisering när effekten av sektorernas socio-ekonomiska status kontrollerats

		b-koeff. vid vägd analys	t-värde vid ovägd analys	motsv.b-koeff.
Läkare m.fl.	(1)	0.08	1.2	0.11
Företagsadm.	(5)	-0.62	-1.8	-0.56
Samhällsadm.	(4)	0.13	1.6	0.13
Lärare	(3)	0.17	2.1	0.14
Handelsföret.	(7)	0.21	3.0	0.21
Kontorsarbete	(6)	0.77	7.9	0.70
Aff.biträden	(8)	0.28	3.2	0.28
Ö hälso m fl.	(2)	0.26	2.3	0.29
Tillv. sömnad	(9)	1.07	2.8	0.89
graf	(13)	0.43	2.9	0.39
verkst.	(10)	0.16	2.5	0.19
trä o m.	(11)	0.24	4.3	0.24
byggn.	(12)	0.13	1.2	0.10

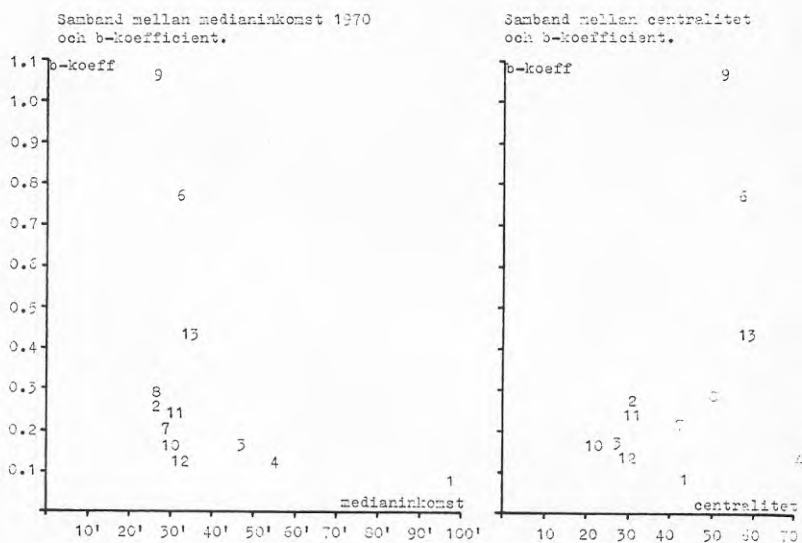
Företagsadministratörernas negativa partialsamband kan inte tillskrivas speciella förhållanden i några enstaka områden. När man för in arbetsplatsinslaget i sektorn, med den negativa b-koefficient som erhöles, utöver sektorns socio-ekonomiska status, minskar residualerna i 10 av de 13 sektorerna. Det negativa partialsambandet är dock ej statistiskt säkerställt. Ett negativt samband kan givetvis stå i samklang med (rimliga) teoretiska utgångspunkter av helt annan typ än de här aktuella (som t ex kan ge hypotesen att "företagsadministratörer" tenderar ha sina arbetsplatser inom arbetsområden som verkar repellerande på högstatusbostäder¹⁾). Vid den generella prövningen av sambandet mellan b-koefficienter och andra förhållanden utesluts därför företagsadministratörerna.

Den väsentliga hypotesprövningen när det gäller inverkan av strukturella och individuella förhållanden på bostadslokaliseringens känslighet för arbetsplatslokaliseringen sker genom jämförelser mellan specificerade yrkesgrupper där flera av de faktorer som antas påverka tendensen att samlokalisera arbetsplatser och bostäder beaktas samtidigt. Inledningsvis analyseras dock det generella sambandet mellan arbetsplatstillgångens partiella samband med bostadslokaliseringen (b-koeff) å ena sidan och yrkesgruppernas inkomster resp arbetsplatsernas centralitet å den andra.

1) "Företagsadministratörer" och "kontorsarbetare" har extremt likartad fördelning på arbetsplatserna. "Kontorsarbetarna" har ett mycket högt, positivt partiellt samband mellan bostadslokalisering och arbetsplatslokalisering. Företagsadministratörerna har alltså ett negativt samband.

Tabell 9.3.4 Partiellt samband mellan bostadsandel och arbetsplatsandel, medianinkomst 1970, andelen arbetsplatser i innerstaden

		b-koeff	medianinkomst	centralitet
Läkare m fl	(1)	0.08	98	44
Samhällsadm.	(4)	0.13	55	72
Lärare	(3)	0.17	47	27
Handelsföret.	(7)	0.21	29	43
Kontorsarbete	(6)	0.77	32	57
Aff.biträden	(8)	0.28	27	50
Ö hälso m fl	(2)	0.26	27	31
Tillv. sömnad	(9)	1.07	26	53
graf	(13)	0.43	34	59
verkst	(10)	0.16	30	21
trä o m	(11)	0.24	31	31
byggn	(12)	0.13	32	30

Det multipla sambandet mellan inkomst och centralitet å ena sidan och måttet på benägenheten att samlokalisera bostäder och arbetsplatser (b-koefficienten) å den andra är relativt högt, $r = 0.59$. Centralitet fick emellertid ett positivt partialsamband med samordningsbenägenheten. Hypotesen var ju att behovet av att samordna bostäder och arbetsplatser skulle vara mindre om arbetsplatserna företrädesvis hade centrala lägen i regionen. Inget som helst stöd har alltså erhållits för denna hypotes.

Hypotesen att samordningsbenägenheten minskar med ökad inkomst fick ett svagt stöd ($r = -0.39$). Även om "läkarna" vilka, som tydligt framgår av plotbilden, ligger skild från övriga kategorier, tas bort blir sambandet nästan lika högt (b-koefficienten förändras givetvis åtskilligt).

Denna generella prövning av två faktorerers hypotetiska inverkan på samordningsbenägenheten gav alltså till resultat en total brist på stöd för hypotesen om arbetsplatsernas centralitets inverkan och ett svagt stöd för hypotesen om ekonomiska resurser betydelse.

Härefter uppställs och prövas ett antal hypoteser om skillnader i samordningsbenägenhet mellan specificerade yrkesgrupper utifrån skillnader i individuella och strukturella faktorer som enligt teorin antagits ha betydelse. Hypoteserna kan inte prövas på ett särskilt strikt sätt. Förhoppningsvis skall den samlade bilden kunna utgöra underlag för en diskussion av de skilda faktorernas möjliga betydelse.

Hypotes 1 "Läkare" är relativt lika "Ö hälso m fl" när det gäller de aspekter av arbetsplatsers lokalisering som här aktualiserats. "Läkarnas" arbetsplatser är dock något centralare belägna. De viktigaste skillnaderna mellan yrkesgrupperna är åldersfördelningen och resurssituationen. Skillnaderna i resursavseende gör att man väntar sig att arbetsplatslokaliseringen har mindre inverkan på bostadslokaliseringen för "läkare". I motsatt riktning antas åldersskillnaden verka. Man får emellertid också beakta att "övrig hälso m fl" troligen i större utsträckning än "läkare" har tillgång till tjänstebostäder i nära anslutning till arbetsplatserna.

Resultat "Läkarna" har lägre sambandskoefficient (0.08) än "Ö hälso m fl" (0.26). Det talar för att resursskillnaderna här skulle ha större betydelse än åldersskillnaderna. Denna slutsats måste dock betraktas med stor försiktighet, bl a på grund av tjänstebostäderna (men också för att skillnaden inte är statistiskt säkerställd), och kan inte ensam bilda underlag för några generaliseringar.

Hypotes 2 "Läkare" och "Företagsadm" har även stora likheter i arbetsplatslokaliseringen. De senare har ett något mer utspritt och något mer centraliserat mönster. Dessa skillnader skulle tala för en något mindre påverkan av arbetsplatsläge på bostadsläge för företagsadministratörerna. Skillnader i ålder och resurser verkar dock i motsatt riktning.

Resultat "Företagsadministratörerna" har ett negativt partialsamband mellan arbetsplats och bostadslokalisering. Deras bosättningsmönster kan sålunda inte analyseras inom vår teoretiska ram.

Hypotes 3 Om en extrem koncentration av arbetsplatser till få (mi)områden påverkar fördelningen av bostäder mellan sektorer bör detta visa sig för "Högskolelärare". Arbetsplatserna ligger dock centralt. Förekomst av kategoribostäder kan antas förstärka skevheten i viss mån.

Resultat "Högskolelärare" har på grund av deras extremt skeva fördelning av arbetsplatser mellan sektorer inte ingått i regressionsanalysen. De är kraftigt överrepresenterade i Nordostsektorn, såväl i förhållande till samtliga heltids förvärvsarbetande män som till övriga högstatusyrken (som alla är överrepresenterade i denna sektor). Av samtliga bor 8.6 % i sektorn, av "läkare" 16.4 %, "sambhällsadmin" 13 %, men av "högskolelärare" 22 %. Det är rimligt att förmoda att deras arbetsplatserns orientering till nordostdelen av innerstaden är den viktigaste förklaringen till överrepresentationen i förhållande till andra högstatusgrupper.

Hypotes 4 "Företagsadministratörer" och "kontorsarbetare" har mycket likartat arbetsplatsmönster. De skiljer sig åt i resurshänseende och med all sannolikhet också i ålder. "Företagsadmin" högre ålder skulle tala för och deras större resurser mot en betydande samordningsbenägenhet.

Resultat Se kommentar till hypotes 2.

Hypotes 5 "Kontorsarbete" och "graf" har mycket likartat arbetsplatslokaliseringmönster. De ligger även på en relativt likartad lönenivå medan kontorsarbetarna kan antas vara yngre. Detta skulle motivera ett antagande att "graf" skulle vara mer benägna att samordna bostäder och arbetsplatser.

Resultat Hypotesen får inget som helst stöd. "Kontorsarbete" uppvisar i själva verket en mycket hög samordningsbenägenhet.

Hypotes 6 "Sambhällsadministratörerna" har de ur regional synpunkt mest tillgängliga arbetsplatserna. De har dessutom relativt goda resurser. De kan jämföras med "läkarna" som har mindre centralt belägna arbetsplatser men ännu högre inkomster.

Resultat Bägge dessa kategorier har mycket låga samband mellan arbetsplats- och bostadslokalisering. Inget talar dock för att de extremt tillgängliga arbetsplatserna för "sambhällsadmin" skulle innebära en dramatiskt större frihet vid bostadslägesval än för "läkare".

Hypotes 7 "Lärare" har ett lokaliseringmönster för arbetsplatser som är mycket lika arbetarkategorierna "trä o mål" och "byggn". Två skillnader mellan "lärare" och de två arbetarkategorierna skulle dock kunna inverka på benägenheten att samordna bostads- och arbetsplatsläge: resurserna och arbetsplatsernas stabilitet över tiden. Skillnader i resurser talar för att arbetarkategorierna skulle vara mer benägna till samordning. Arbetarkategoriernas över tiden varierande arbetsplatslägen talar för att deras bostadsval skulle träffas relativt oberoende av det vid ett visst tillfälle gällande arbetsplatsläget.

Resultat Samtliga tre kategorier har relativt låg samordningsbenägenhet. Resultatet motsäger sålunda inte teorin att såväl arbetsplatserns stabilitet som resurssituationen inverkar på samordningsbenägenheten.

Hypotes 8 "Handelsföret" har ett arbetsplatsmönster som inte liknar "aff.bitrådets" i särskilt hög grad. Deras lokaliseringsmönster är mer utspritt och något mer decentraliserat. "Handelsföret" kan dessutom antas ha speciellt stabila band till sina arbetsplatser och sålunda en låg arbetsplatsrörlighet. De skulle alltså förväntas uppvisa hög grad av samordning mellan arbetsplatser och bostäder.

Resultat Någon skillnad mellan kategorierna i hypotesens riktning föreligger ej.

Hypotes 9 "Affärsbiträden" och "sömm" har ett mycket likartat arbetsplatsmönster. Skillnaden mellan dem ligger enbart i ålderssammansättningen. Denna motiverar antagandet att "sömm" orienterat sina bostäder mer åt arbetsplatserna än affärsbiträdena.

Resultat Den genomsnittliga benägenheten att samordna bostäder och arbetsplatser är extremt hög för "sömm" (spridningen mellan områdena är dock stor), avsevärt högre än för "affärsbiträdena". Detta resultat ger alltså stöd för teorin att äldre yrkeskategorier mer söker anpassa arbetsplats och bostadslägen till varandra än yngre och/eller har haft längre tid på sig att realisera en anpassningsönskan.

Hypotes 10 De tre arbetarkategorierna med relativt decentralt belägna arbetsplatser bör jämföras inbördes vad avser samordningsbenägenhetens känslighet för arbetsplatsens stabilitet. Vi antar sålunda att "byggn" har extremt instabil arbetsplatssituation, vilket även gäller för de av "trä o mål" som arbetar på byggen. "Mek verkst" har mer stadigvarande arbetsplatser.

Resultat "Byggn" har en mycket låg samordningsgrad. De tre arbetarkategorierna ordnar sig dock inte på det sätt som hypotesen skulle motivera.

Sammanfattning om benägenheten att samordna bostäder och arbetsplatser

För flertalet yrkeskategorier gäller att arbetsplatserna i större utsträckning är samordnade på sektorsnivå med den egna kategorins bostäder än med samtliga förvärvsarbetande mäns bostäder. Detta gäller även när hänsyn tagits till sektorernas socio-ekonomiska status.

Samordningsgraden varierar från yrkesgrupp till yrkesgrupp. När man tar hänsyn till att sektorernas sociala status kan ha varit en väsentlig faktor vid bostadssektorsval visar samordningsgraden visst samband med inkomst. Vissa arbetarkategorier har dock en låg samordningsbenägenhet, vilket troligen kan förklaras av deras arbetsplatsers geografiska instabilitet. Ett visst stöd har alltså givits för hypotesen att resursstarka grupper är mindre benägna än resurssvaga att samordna arbetsplatser och bostäder på sektorsnivå.

Hypotesen att benägenheten att samordna arbetsplatser och bostäder är större bland äldre än yngre har inte fått något entydigt stöd.

Hypotesen att centralt belägna arbetsplatser skulle ge ett större oberoende vid bostadssektorsval har inte fått något som helst stöd.

En stark koncentration av arbetsplatser för en yrkesgrupp till ett fåtal lägen tycks ge klara effekter på bosättningsmönstret.

Till resultatet av hypotesprövningen kan läggas en karakterisering av de tre yrkeskategorier som har speciellt hög grad av samordning mellan bostäder och arbetsplatser på sektorsnivå, främst alltså "sömnadsarbetarna" och "kontorsarbetarna" men även "arbetare i grafisk industri". "Sömnadsarbetarna" har lägsta inkomsten av alla, "grafiskt" arbete speciellt höga inkomster för att vara arbetarkategori, "kontorsarbetare" har relativt genomsnittliga inkomster för låg- och mellanstatuskategorierna. "Sömnadsarbetare" har speciellt stor andel gamla i sin kår. "Kontorsarbetarna" är troligen rätt unga. Sysselsatta med "grafiskt arbete" har en åldersfördelning som mycket nära sammanfaller med samtliga heltids förvärvsarbetande mäns. Mellan 53 och 59 % av arbetsplatserna ligger i innerstaden.

Denna genomgång ger alltså knappast en ökad förståelse för varför just dessa tre kategorier skulle vara speciellt benägna att samordna bostäder och arbetsplatser på sektorsnivå. De har alla relativt centralt belägna arbetsplatser men avviker i övrigt inte på ett enhetligt sätt från andra jämförbara kategorier med en lägre samordningsgrad.

9.4 Några försök att belysa inverkan på bostadslokalisering av inkomst- och ålderssammansättning - när effekter av socio-ekonomisk status och arbetsplatslokalisering beaktats

Utan tvekan är en av orsakerna till att yrkesgrupper i olika lägen på den sociala prestigeskalan uppvisar olika boendemönster att statusskillnader i allmänhet samtidigt innebär inkomstskillnader och bostadskostnad i viss mån varierar med bostadsläge. Sambandet mellan social prestige och inkomst samt svårigheterna att göra en strikt separat bedömning av social prestige sätter bestämda gränser för möjligheterna att bedöma den relativa roll som inkomst, social prestige (eller för den delen även livsstilsideal) har för skillnaderna i bostadslägen mellan sociala kategorier¹⁾. Vissa möjligheter erbjuds dock att något belysa frågan genom jämförelser mellan yrkeskategorier som man på relativt goda grunder kan anta ha prestigeinkonsistenta inkomstskillnader/likheter.

Här görs även på samma något ostrukturerade sätt ett försök att bedöma om skillnader i ålderssammansättning mellan yrkeskategorier tycks ha en klar inverkan på bosättningsmönstren på det sätt som antagits i de teoretiska avsnitten.

1) Studien avses dock fortsätta med en analys av inkomstsegregationen.

9.4.1 Inkomsteffekter

Det är något starkare överensstämmelse mellan rangordningen av yrkesgrupper med avseende på bostadsfördelningen på sektorer efter den "socio-ekonomiska dimensionen" fig 9.1.3 och deras rangordning efter prestige än med den efter inkomst (se tabell 9.4.1.1). Vi skall nedan se närmare på relationen i bostadsmönstret mellan yrkeskategorier med antagen inkonsistens mellan inkomststatus och prestigestatus.

Tabell 9.4.1.1 Rangordning av yrkesgrupperna efter skevhet i bostadsfördelningen på sektorer, ¹⁾ medianinkomst 1970 och antagen prestige

Yrkesgrupp	Rangordning efter		
	Skevhet i bostadsfördelning	Inkomst 1970	Antagen prestige
	(1)	(2)	(3)
Läkare m fl (1)	1	1	1
Företagsadm. (5)	2	2	2.5
Samhällsadm. (4)	3	3	2.5
Lärare (3)	5	4	4
Handelsföret. (7)	7	10	5
Kontorsarbete (6)	6	6	7
Aff.biträden (8)	9	11	7
Ö hälso m fl (2)	4	12	7
Tillv.sömnad (9)	8	13	13
graf. (13)	10	5	9
verkst. (10)	12	9	11
trä o m. (11)	11	8	11
byggn. (12)	13	7	11

Rangkorrelationskoefficienter:

$$R_{12} = 0.50$$

$$R_{23} = 0.69$$

$$R_{13} = 0.86$$

1) Läge efter x-axeln figur 9.1.3.

Hypotes 1 Om inkomstskillnader är viktiga för skillnader i bostadsmönstret bör yrkesgrupper på samma statusnivå någorlunda rangordnas efter inkomst efter x-axeln i den grafiska presentationen av dissimilaritetsindexberäkningarna (figur 9.1.3).

Resultat Detta gäller för relationen mellan "företagsadministra-

törer" och "sambhällsadministratörer". "Kontorsarbetare" ligger något närmare högstatuskategorierna än "affärsbiträden". "Övrig hälso- o sjukvårdspersonal", med deras mycket låga inkomster, ligger klart högre upp än de övriga inom denna statuskategori. De tre arbetarkategorierna som jämförts i prestige-nivå har små inkomstskillnader. Dessa motsvaras dock inte av de väntade skillnaderna i boendemönstren.

Hypotes 2 Om yrkeskategorier placerats på boendelikhetskalan på ett sätt som klart avviker från den hypotetiska prestigerangordningen bör detta vara i samklang med inkomstsituationen (om inkomst har stor betydelse).

Resultat "Övrig hälso- o sjukvårdspersonal" ligger, som ovan påpekats, avsevärt närmare högstatuskategorierna än deras plats på prestigekalan motiverar. De har låg inkomst. "Sömnadsarbetarna" är den av tillverkningsarbetarkategorierna som ligger närmast högstatusgrupperna, trots att de samtidigt har de lägsta inkomsterna.

Hypotes 3 Om inkomst är en avgörande faktor för placeringen på likhetsskalan bör framför allt "graf.", men även "trä o mål" och "byggn." ligga högre än flertalet mellanprestigekategorier.

Resultat Dessa tre arbetarkategorier har dock klart placerats längst från högstatuskategorierna.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att intrycket av denna mycket begränsade prövning av inkomstens betydelse för bostadslokalisering är att mycket talar för att den har sina klara gränser. Det är kanske överflödigt att påpeka att inkomstskillnader har betydelse - i vissa delar av bostadsbeståndet krävs helt enkelt höga inkomster. Vid måttliga inkomstskillnader tycks dock skillnader i social prestige ha stor genomslagskraft. Det är svårt att (med undantag av "sömn.") hitta en alternativ förklaring till att arbetarkategorierna, som sinsemellan varierar vad gäller inkomst och arbetsplatslokalisering, skulle vara bosatta längst från högstatuskategorierna.

9.4.2 Ålderseffekter

Hypotes 1 "Affärsbiträden" och "övrig hälso- o sjukv" har extremt stora inslag unga i sina yrkeskåror. De är också lika i inkomst och prestige. Skulle ålderssammansättningen ha stor betydelse väntar vi alltså ett likartat bosättningsmönster. Deras ålderssammansättning liknar mer lågstatus- än högstatuskategoriernas. Det är, vid sidan av deras låga inkomst, ytterligare ett skäl att förvänta sig att en avvikelse från det allmänna statusmönstret bör ske i riktning mot lågstatusgrupperna.

Resultat Deras bostadsfördelning är inte speciellt likartad, vare sig om man ser på dissimilaritetsindexdiagrammet eller deras känslighet för socio-ekonomisk status när arbetsplatstillgång kontrollerats. Någon dragning åt lågstatusmönstret kan, för "övrig hälso- o sjukv" inte observeras, snarast tvärtom. Åldersfördelningen skulle dock ev kunna förklara "affärsbiträdenas" relativt "låga" placering.

Hypotes 2 "Sömn." utgör en arbetarkategori med speciellt stora

inslag äldre. Detta borde motivera en dragning åt högstatuskategorier.

Resultat "Sömnadsarbetarnas" bostäder är mindre koncentrerade till lågstatusområden än deras socio-ekonomiska status och inkomst skulle motivera. Hypotesen får alltså visst stöd.

Hypotes 3 "Sömn.", "företagsadm." och "sammhällsadm." bör på grundval av sina stora inslag av äldre vara överrepresenterade i sektorer med inslag av äldre bebyggelse (äldre befolkning).

Resultat Utan uppgifter om bebyggelsens eller befolkningens ålder i sektorerna får hypotesen prövas mer approximativt. När man kontrollerat för socio-ekonomisk status och arbetsplatstillgång för var och en av dessa yrkeskategorier har residualerna för varje sektor beräknats. "Företagsadm." och "sammhällsadministratörers" residualer har visst samband med varandra ($r = 0.6$). Sambandet mellan var och en av dessa och "sömnadsarbetarna" ligger dock nära noll. Något stöd för hypotesen ges sålunda ej.

Resultatet av denna punktvisa prövning av ålderseffekter är inte helt lätt att sammanfatta. "Sömn." och "aff.biträdenas" placering skulle kunna delvis förklaras av deras ålderssammansättning. Bristen på samband mellan administratörernas och sömnadsarbetarnas bostadsfördelning skulle eventuellt kunna förklaras av att dessa två kategorier söker sig till helt olika bostadstyper och att äldre bostäder av de två typerna lokaliserats till olika sektorer. När data om bostäderna är tillgängliga skall denna tillägghypotes prövas. Sambandet mellan de två administratörskategoriernas residualer skulle kunna förklaras av likheter i ålderssammansättningen. Det bör kanske understrykas att vad som prövas här är inte om det finns ett samband mellan ålder och bosättningsmönster. Det vet vi finns. Syftet med denna del av analysen är att belysa om särdrag i olika yrkesgruppers bostäders likhetsmönster i förhållande till likheter i prestige och inkomst kan förklaras av skillnader i yrkesgruppernas ålderssammansättning. Tentativt drar vi slutsatsen att stora skillnader i ålderssammansättning mellan yrkesgrupper bör beaktas om man vill förstå skillnader i deras bosättningsmönster.

9.5 De skilda yrkesgruppernas fördelning på mi-områden

Här presenteras endast relativt översiktligt resultatet av dissimilaritetsindexberäkningar på mi-områdesnivå. Inga regressionsanalyser har här gjorts, bl a därför att arbetsplatstillgången på denna nivå har betraktas som en mindre relevant lokaliseringfaktor.

Graden av likhet i yrkesgruppers fördelning på mi-områden mäter alltså närheten i boendet på en betydligt lägre geografisk nivå än likhet i fördelning på sektorer. Medan sektorerna endast var 13 i antal är mi-områdena 246.¹⁾ För den mindre tätt bebyggda de-

1) Varav 26 är glesbygdsområden. För en diskussion av områdesindelningen se bilaga 1.

len av storstockholm utgör de av mi-områdena som är tätortsområden relativt sammanhållna och från omvärlden avgränsade bebyggelseenheter. I de mer tätbebyggda delarna är gränserna mellan områden inte lika självklara. Även mi-områdena är emellertid ofta avsevärt större än "bostadsområden", den enhet som kanske skulle vara av allra största intresse att studera ur boendesammansättnings synpunkt.

För yrkesgruppernas fördelning på mi-områden gäller samma teoretiska resonemang och samma hypoteser som för fördelningen på sektorer. Ju större skillnader i social prestige, inkomst och ålder desto större skillnad i fördelningen. Arbetsplatstillgång inom området antas dock inte på samma sätt ha betydelse för mi-områden som för trafiksektorer.

Ju mindre områden som studeras desto högre värden på dissimilaritetsindex har man att vänta sig. Värdena i tabell 9.5.1. ligger alltså genomgående högre än värdena i tabell 9.1.3. En jämförelse av motsvarande diagram, där alltså dissimilaritetsanalysens resultat reproduceras i två dimensioner och fördelningarna standardiserats, visar en mycket stor likhet - en likhet som kanske t o m kan betraktas som anmärkningsvärd.¹⁾ Kraftigaste förskjutningen sker för "övrig hälso m fl", vars placering i ännu mindre utsträckning än på sektorsnivå bestäms av läget på den socio-ekonomiska axeln.

Det är emellertid helt klart att även på mi-områdesnivå spelar yrkesgruppens läge på den socio-ekonomiska skalan en mycket stor roll för fördelningen mellan områden. Ju större socio-ekonomiskt avstånd det är mellan två yrkesgrupper desto mindre sannolikt är det att deras bostäder ligger i samma mi-område. Av de undersökta yrkesgrupperna är "läkare" och "högskolelärarna" de som uppvisar en bostadsfördelning som är mest olika samtliga förvärvsarbetande män (segregationsindex högst). Detta gällde även på sektorsnivå.

Sannolikt beror den relativt stora förskjutningen av "ö hälso m fl"s relation till andra grupper när man går från sektors- till mi-områdesnivån faktiskt på förekomsten av tjänstebostäder för denna kategori. En ytterligare indikator på detta är att endast för denna kategori är dess arbetsplatser avsevärt mer samordnade på mi-områdesnivå med de egna bostäderna än med bostadsbeståndet som helhet.

Om man på mi-områdesmaterialet prövar de hypoteser som på sektorsmaterialet uppställdes om betydelsen av social prestige, inkomst och ålder har man anledning att dra samma slutsatser: Social prestige har sannolikt mycket stor betydelse, begränsade inkomstskillnader liten. Data motsäger inte att yrkesgruppens ålderssammansättning kan ha viss betydelse för avvikelser från den rangordning mellan kategorierna som enbart social prestige skulle ge.

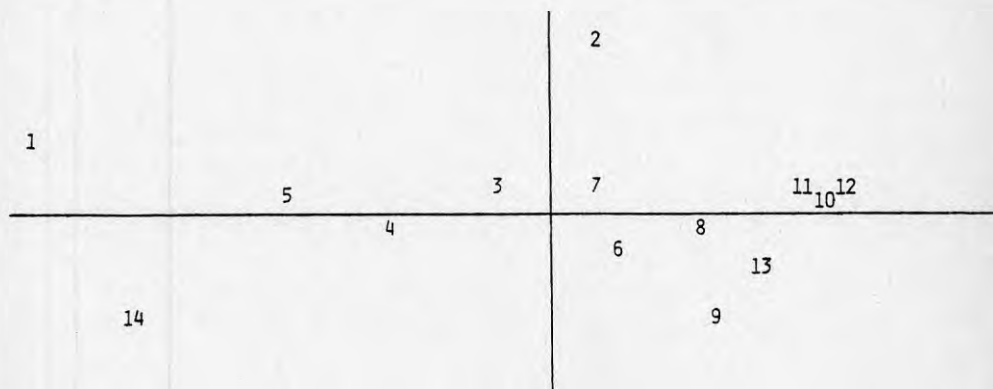
1) Sambandet mellan dissimilaritetsindexvärdena är
 $r = 0.95$

FIGUR 9.5.1

Skillnader i bostädernas fördelning på mi-områden mätta som dissimilaritetsindex

	Läk	Högsk	F ade	S ade	Lär	Hand för.	Kont	Aff. bitr.	Ö hälsa	Tillv. sönn	Tillv. graf.	Tillv. mek.verk.	Tillv. trä,äbl.	Tillv. bygg.	Totalt	Segr_index	
	(1)	(14)	(5)	(4)	(3)	(7)	(6)	(8)	(2)	(9)	(13)	(10)	(11)	(12)	(15)		
Läkare	(1)	25	25	29	35	40	39	44	41	47	50	53	52	54	40	41	(1)
Högskolelärare	(14)		26	29	31	37	35	39	39	43	46	49	47	49	36	36	(14)
Förvtagsade	(5)			15	20	26	29	32	36	39	39	39	37	40	26	27	(5)
Samhällsads.	(4)				16	20	21	25	31	32	31	34	32	35	20	20	(4)
Lärare	(3)					16	20	21	28	29	28	28	25	28	14	14	(3)
Handelsfr.	(7)						17	15	27	22	21	23	20	22	12	12	(7)
Kontorsarbete	(6)							14	24	20	16	22	24	25	13	14	(6)
Affärsbitr.	(8)								25	19	16	18	19	19	12	12	(8)
Hälsa- o.sjukv.	(2)									29	29	33	33	34	25	25	(2)
Tillv. sönn.	(9)										19	23	24	24	20	20	(9)
graf.	(13)											17	20	20	18	18	(13)
mek verkst.	(10)												13	12	16	17	(10)
trä, äbler	(11)													12	15	16	(11)
byggnads	(12)														18	18	(12)

Grad av likhet mellan olika yrkesgrupper i fördelningen av bostäder på mi-områden

Stress 5.4%

x-dimensionen svarar för 84.9% av förklarad varians

y- " " " 15.1% " " "

Se bilaga 4

9.6 Inompendling¹⁾, sektorer

En systematisk, från sektor till sektor återkommande samordning av en yrkesgrupps bostäder och arbetsplatser kan ha annan bakgrund än en strävan att hålla nere uppoffringar i samband med arbetsresandet. Samordningsgraden kanske inte avspeglar samordningsbenägenheten. Lokalisering av skilda typer av arbetsplatser har skett efter vissa principer, lokalisering av skilda typer av bostäder efter vissa. En logisk effekt av realiserandet av dessa principer kan mycket väl vara en systematisk samordning (eller motsatsen) av en yrkesgrupps arbetsplatser och den typ av bostäder som är attraktiva för yrkesgruppen. I en betydande utsträckning borde dock denna samordningsbakgrund som bl a kan antas vara relaterad till systematisk lokalisering av bostäder för olika socialgrupper neutraliserats när vi i analysen av benägenhet till samordning approximativt tog hänsyn till effekterna av skilda sektorerers sociala status.

Om strävan att hålla nere arbetsresandet är en väsentlig orsak till en hög samordningsgrad borde detta ta sig uttryck i ett faktiskt högt utnyttjande av tillgängliga arbetsplatser av närboende inom yrkesgruppen - i vårt fall en betydande sektorsinompendling. Vi har i så fall anledning vänta oss att yrkesgrupper med hög samordningsbenägenhet även har hög inompendlingsandel och att inompendlingsandelen har samband med samma faktorer som vi antagit påverka benägenheten att samordna arbetsplatser och bostäder (inkomster, ålder).

Med hög inompendling avses då en inompendling som är hög i förhållande till den som en slumpmässig hoppkning av yrkesgruppens arbetsplatser och bostäder skulle ge samt en inompendling som är speciellt hög i relation till den maximalt möjliga.²⁾ Hänsyn tas även till att det, allting annat lika, finns anledning förvänta sig ett relativt sett minskande utnyttjande av i sektorn befintliga arbetsplatser ju flera dessa är. Detta skulle ha som grund att det är rimligt att föreställa sig att människor i varierande grad är angelägna att hålla nere avståndet till arbetsplatsen och att ju färre arbetsplatser som finns i ett område desto mer kommer de mest angelägna att dominera bland inompendlarna. Den minskande genomsnittliga benägenheten att inompendla av detta skäl ses som en direkt funktion av de maximala möjligheterna att inompendla. Vi har alltså anledning vänta oss att inompendlingen ökar ju större möjligheterna till inompendling är men att den inte ökar lika snabbt som möjligheterna. Vi har också anledning vänta oss att inompendlingen ökar ju större inompendling som skulle erhållas vid en slumpmässig hoppkning av yrkesgruppens arbetsplatser och bostäder. Nedan analyseras dessa samband. Därefter relateras residualerna, dvs avvikelserna från den av ovanstående strukturella skäl väntade inompendlingen, till samordningsgraden. Ett allmänt samband mellan dessa skulle tala för att det faktiskt är samordningsbenägenheten grundad på en önskan att minska

-
- 1) Med inompendling avses att arbetsplats och bostad ligger i samma område - i det här fallet sektor.
 - 2) Vid en given fördelning av yrkesgruppens arbetsplatser och bostäder över sektorer.

avstånd bostad-arbetsplats som vårt mått uppskattar, då samordningsbenägenheten och inompendlingsbenägenheten borde vara två indikatorer på samma bakomliggande strävan. Enskilda yrkesgruppers avvikelser från detta allmänna samband ger sedan underlag för en diskussion om möjliga alternativa förklaringar till den erhållna relationen mellan yrkesgruppens arbetsplatser och bostäder - t ex skilda typer av bindningar bostäder/arbetsplatser (ex tjänstebostäder), historiska orsaker.

Möjlig inompendling bestäms av den faktiska fördelningen av en yrkesgrupps arbetsplatser och bostäder mellan områden. Den mäts som 100 - dissimilaritetsindexet för relationen mellan yrkesgruppens arbetsplatser och bostäder.

Teoretisk inompendling (om vid bostads/arbetsplatsval ingen hänsyn tagits till arbetsplatsers och bostäders läge i förhållande till varandra) är den som en slumpmässig hopparning av yrkesgruppens bostäder och arbetsplatser skulle ge.

$$T = \frac{\sum_1^n (B_i \cdot a_i)}{\sum_1^n B_i}$$

T = teoretiska inompendlingsandelen

B_i = antal boende i området i tillhöriga yrkesgruppen

a_i = andelen av yrkesgruppens arbetsplatser som ligger i område i

n = antal områden

En stor koncentration av arbetsplatser till få sektorer med relativt många boende ger hög teoretisk men inte särskilt hög möjlig inompendling. En jämn spridning av arbetsplatser och bostäder mellan sektorer ger låg teoretisk och hög möjlig inompendling.

Av samtliga heltids förvärvsarbetande män i storstockholm arbetar och bor 34.9 % inom samma sektor. "Handelsföret", "ö hälso m fl", "lärare" och även "verkstadsarb" och "aff.bitr." har hög inompendling. Över 40 % arbetar och bor inom samma sektor. "Byggnadsarbetare", "högskolelärare", de två administratörskategorierna och "graf" har samtliga lite drygt 25 % inomsektorspendling - dvs jämförelsevis låg. Se tabell 9.6.1.

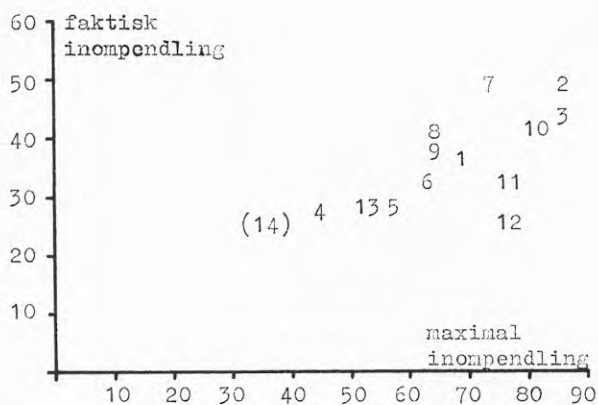
För flertalet yrkesgrupper ligger det faktiska inompendlandet betydligt över det teoretiska (vilket inte är särskilt underligt, då där samtliga arbetsplatser i storstockholm har lika stor sannolikhet att bli valda av samtliga inom en yrkesgrupp oavsett var man bor). Samtidigt ligger inompendlingen avsevärt lägre än den maximalt möjliga. Den utgör cirka en tredjedel av den möjliga för "byggnadsarbetare" och två tredjedelar för "handelsföretagare". Av tidigare diskuterade skäl bortser vi i den fortsatta analysen från "högskolelärarnas" värden.

Det linjära sambandet mellan den faktiska inompendlingsandelen och den maximalt möjliga är högt ($r^2 = 0.41$) och innebär som väntat också att den faktiska inompendlingen inte ökar så snabbt som den möjliga. Se diagram 9.6.2. Sambandet mellan faktisk och teoretisk inompendling är betydligt lägre ($r^2 = 0.01$). Tillsam-

Tabell 9.6.1 Faktisk,maximal och teoretisk sektorsinoppendling

		Faktisk andel inoppendlare	Maximal andel inoppendlare	Teoretisk andel inoppendlare
Läkare m fl	(1)	35.7	69	18
(Högskolelär.	(14)	25.2	35	25)
Företagsadm.	(5)	27.6	56	15
Samhällsadm.	(4)	26.8	45	18
Lärare	(3)	43.4	87	12
Handelsföret.	(7)	49.4	74	14
Kontorsarbete	(6)	31.9	63	18
Affärsbitr.	(8)	40.2	65	14
Ö hälso m fl.	(2)	48.9	87	16
Tillv sömnad	(9)	39.1	64	17
graf	(13)	27.5	54	15
verkst	(10)	41.1	82	12
trä o m	(11)	31.8	76	11
byggn	(12)	25.0	77	12

Diagram 9.6.2 Samband mellan maximalt möjlig och faktisk inoppendling.

sammans svarar dessa två mått på strukturella orsaker till inompendling för 52 % av variationen i inompendlingsandel mellan de olika yrkesgrupperna ("högskolelär" exkl vilket dock ej nämnvärt påverkar resultatet). Nästa fråga blir sedan om enskilda yrkesgruppers faktiska inompendlingsavvikelser från de, av dessa två skäl, väntade samvarierar med deras benägenhet att samordna bostäder och arbetsplatser. (I denna analys bör av tidigare angivna skäl även företagsekonomerna uteslutas.) Som indikator på samordningsbenägenheten används som tidigare den partiella b-koefficienten för bostadsinslagets samband med arbetsplatsinslaget när sektorns socio-ekonomiska status kontrollerats.

Tabell 9.6.3 Faktiska inomsektorspendlingens avvikelser från den av strukturella skäl väntade, b-koefficienter (se tabell 9.3.3).

	faktisk inompendling	väntad inompendling	residual	b-koeff
1	35.7	40.3	-4.6	0.08
5	(27.6	28.9	-1.3	
4	26.8	26.7	+0.1	0.13
3	43.4	42.5	+0.9	0.17
7	49.4	37.8	+11.6	0.21
6	31.9	36.9	-5.0	0.77
8	40.2	32.6	+7.6	0.28
2	48.9	47.8	+1.1	0.26
9	39.1	36.1	+3.0	1.07
13	27.5	27.7	-0.2	0.43
10	41.1	39.6	+1.5	0.16
11	31.8	34.9	-3.1	0.24
12	25.0	36.8	-11.8	0.13

$$y = -22.99 + 1.34x_1 + 0.57x_2$$

y = väntad inompendling

x_1 = max inompendling

x_2 = teor. inompendling

"Handelsföretagare" inompendlar avsevärt mer än man har anledning vänta sig av strukturella skäl och "byggnadsarbetare" avsevärt mindre. Även "affärsbiträden" har oväntat ofta arbetsplats och bostad inom samma sektor. Något systematiskt samband med vårt mått på samordningsbenägenhet (b-koeff. se avsnitt 9.3) kan inte påvisas ($r^2 = 0.006$).¹⁾ Dvs vi kan inte påvisa att, när vi tagit hänsyn till effekten av sektorernas socio-ekonomiska status på bostadslokaliseringen, har yrkesgrupper med speciellt hög grad av samordning mellan bostäder och arbetsplatser även hög grad av inompendling (när de strukturella möjligheterna till inompendling också beaktats).

1) Dvs andelen av residualens varians som förklaras av variation i b-koefficienten.

Inompendlingsresidualerna i tabell 9.6.3 tycks emellertid förete tendenser till ett mönster som vi känner igen från tidigare. Yrkesgrupper i övre och nedre delen av den socio-ekonomiska skalan skiljer sig från mellangrupperna. De senare inompendlar i större utsträckning än man av strukturella skäl skulle vänta sig och extremgrupperna i mindre utsträckning. Extremgrupperna vet vi å andra sidan har påverkats starkast i sitt bostadslägesval av sektorernas socio-ekonomiska status (se avsnitt 9.2). Den grad av samordning mellan bostäder och arbetsplatser som faktiskt uppstått är sålunda i betydande utsträckning en bieffekt till detta förhållande. Under sådana omständigheter är det rimligt att vänta sig mindre inompendlingsfrekvenser än vad man skulle få av strukturella skäl för dessa kategorier. Från denna utgångspunkt är resultatet rimligt.

Olika yrkesgruppers pendling över sektorsgränser är sålunda klart i mycket stor utsträckning en konsekvens av vilket pendlande som är maximalt möjligt och hur stor roll socio-ekonomiska hänsyn spelar vid bostadsvalet.

Sammanfattning om sektorsvis inompendling

Strukturella faktorer spelar relativt stor roll för inompendlingen. Kategorier med goda möjligheter att inompendla utnyttjar dessa - dock i varierande utsträckning. En skillnad mellan kategorier i möjligheter motsvaras dock inte av en lika stor skillnad i inompendling. Inompendlingens omfattning påverkas också av hur stor roll socio-ekonomiska hänsyn spelat vid bostadslägesval. Yrkesgrupper vilkas grad av samordning bostäder/arbetsplatser i stor utsträckning bestäms av sektorernas socio-ekonomiska status utnyttjar de faktiska möjligheterna till inompendling i allmänhet mindre än andra yrkesgrupper. När hänsyn tagits till såväl strukturella faktorer som betydelsen av socio-ekonomiska hänsyn vid bostadslägesvalet kan inget ytterligare generellt samband påvisas mellan vårt mått på "benägenheten" att samordna bostäder och arbetsplatser och sektorsinompendlingen. De stora residuala avvikelserna för byggnadsarbetare och handelsföretagare i inompendling kan troligen förklaras med att den förra kategorin har speciellt svaga och den senare speciellt starka band till sina arbetsplatser.

Vi kan i övrigt inte finna systematiska samband mellan inompendling och yrkesgruppernas ålder och inkomst.

9.7 Inompendling, mi-områden

Mi-områden (se bilaga 1) är ganska små geografiska enheter. Bor man och arbetar inom ett sådant område har man i allmänhet mycket korta arbetsresor. Här görs endast en beskrivning och en enkel analys av sambandet mellan den faktiska, teoretiska och möjliga mi-områdesinompendlingen. Innebörden av dessa begrepp är densamma som i föregående avsnitt.

Tabell 9.7.1 Inompendling på mi-områdesnivå

		Faktisk andel inom- pendlare a	Maximal andel inom- pendlare b	Teoretisk andel inom- pendlare c	$\frac{a}{b}$	$\frac{a}{c}$
Läkare m fl	(1)	9.7	41	0.9	0.24	10.8
(Högskolelär.	(14)	2.7	15	1.4	0.18	1.9)
Företagsadm.	(5)	4.8	27	0.5	0.18	9.6
Samhällsadm.	(4)	2.6	25	0.6	0.10	4.3
Lärare	(3)	12.5	68	0.6	0.18	20.8
Handelsföret.	(7)	22.9	65	0.6	0.35	38.2
Kontorsarb.	(6)	4.7	36	0.5	0.13	9.4
Affärsbitr.	(8)	11.7	52	0.6	0.23	19.5
Ö hälso m fl	(2)	14.3	43	1.1	0.33	13.0
Tillv. sömnad	(9)	16.6	53	0.6	0.31	27.7
graf.	(13)	4.3	29	0.4	0.15	10.8
verkst.	(10)	10.7	48	0.5	0.22	21.4
trä o mål.	(11)	10.4	57	0.5	0.18	20.8
byggn.	(12)	6.4	51	0.5	0.13	12.8

23 % av "handelsföretagarna" bor och arbetar inom samma mi-område. Det är extremt många framför allt i förhållande till det teoretiskt väntade värdet, men också en hög inompendling i förhållande till den maximalt möjliga. Här ligger dock såväl "ö hälso m fl" som "sömnadsarbetare" på nästan samma nivå. Även när det gäller mi-områdespendlingen har den faktiska pendlingsandelen starkare samband med den maximalt möjliga ($r^2 = 0.60$) än med den teoretiska ($r^2 = 0.12$). Det multipla sambandet mellan den faktiska inompendlingen och de bägge övriga är ($r = 0.69$). "Handelsföretagare", "sömnadsarbetare" och "ö hälso m fl" har med hänsyn till de strukturella förhållandena och det allmänna samband som råder mellan dessa och den faktiska pendlingen en hög faktisk pendling och framför allt "byggnadsarbetare" men även "trä o mål." och "lärare" en låg. "Handelsföretagare" och "byggnadsarbetare" hade även på sektornivå en faktisk inompendling som avvek extremt mycket från den av strukturella skäl väntade. Även "sömnadsarbetare" hade relativt hög pendling inom såväl sektorer som mi-områden. "Lärrar-

na" utnyttjar dock arbetsplatser inom samma mi-område men inte inom sektorer i oväntat liten utsträckning medan affärsbiträden har en hög sektorsinopendling men ej mi-områdesinopendling. Allmänt gäller att den faktiska inopendlingens avvikelser från den av strukturella skäl väntade på sektor-₂ resp mi-områdesnivå har relativt starkt samband med varandra ($r^2 = 0.52$).

Tabell 9.7.2 Inopendling på mi-områdesnivå

		Faktisk an- del inom- pendlare	Väntad ¹⁾ an- del inom- pendlare	resid.	resid. (sektor)
Läkare m fl	(1)	9.7	11.4	-1.7	-4.6
Företagsadm.	(5)	4.8	3.2	+1.6	-1.3
Samhällsadm.	(4)	2.6	3.5	-0.9	+0.1
Lärare	(3)	12.5	17.0	-4.5	+0.9
Handelsföret.	(7)	22.9	16.1	+6.8	+11.6
Kontorsarbete	(6)	4.7	6.1	-1.4	-5.0
Affärsbitr.	(8)	11.7	12.0	-0.3	+7.6
Ö hälso m fl	(2)	14.3	13.9	+0.4	+1.1
Tillv. sömnad	(9)	16.6	12.3	+4.3	+3.0
graf.	(13)	4.3	2.9	+1.4	-0.2
verkst.	(10)	10.7	9.8	+0.9	+1.5
trä o mål	(11)	10.4	12.6	-2.2	-3.1
byggn.	(12)	6.4	10.8	-4.4	-11.8

$$1) y = -9.92 + 0.31x_1 + 9.34x_2$$

y = väntad andel inompendlare
 x_1 = maximal andel inompendlare
 x_2 = teoretisk andel inompendlare

Variationen i de maximala möjligheterna att faktiskt ha arbetsplats och bostad inom samma mi-område har stor betydelse för variationen i mi-områdesinopendlingen mellan yrkesgrupperna. Men det förekommer även alltså vissa skillnader mellan grupperna i att utnyttja dessa möjligheter. Här tycks inte, som när det gällde sektorsinopendlingen dessa skillnader främst orsakas av vilken roll socio-ekonomiska hänsyn spelat vid bostadsval. En troligare förklaring ligger i stabiliteten i relationen till den egna arbetsplatsen, vilken orsak denna än har. Sålunda bor cirka en fjärdedel av handelsföretagarna (affärsföreståndarna), med deras speciellt starka band, i samma mi-område som de arbetar. Liksom för "sömn" med deras relativt gamla yrkeskår, förklaras den höga inompendlingsandelen inte enbart av att arbetsplatser och bostäder är samordnade i hög grad utan även av att närliggande potentiella arbetsplatser utnyttjas speciellt mycket. För byggnadsarbetare som får räkna med att arbetsplatserna är av tillfällig natur gäller det motsatta.

Något ytterligare ljus över skälen till kontorsarbetarnas extremt höga grad av sektorsvisa samordning av bostäder och arbetsplatser kastas inte av denna analys av inomsektorspendlingen. Denna studie har inte kunnat lyfta fram något skäl till att kontorsarbetare i större utsträckning än andra skulle söka sig bostad med hänsyn till arbetsresorna. Troligare är att förklaringen är att finna i historiska eller nutida lokaliseringsprinciper för bostäder lämpliga för denna kategori.

LITTERATUR

Alihan, M A, 1938, *Social Ecology*, p. 81-91. New York.

Altvall, H, 1971, *Bostadssocial beskrivning av Stockholm år 1968*. (Stockholms socialförvaltning.)

Duncan, O D, Duncan, B, 1955, *Residential Distribution and Occupational Stratification*. *The American Journal of Sociology*, LX, Mars, p. 493-503.

Duncan, O D, Duncan, B, 1955, *A Methodological Analysis of Segregation Indexes*. *American Sociological Review*, Vol. 20, p. 210-217.

Farley, R, 1977, *Residential Segregation in Urbanized Areas of the United States in 1970: An Analysis of Social Class and Racial Differences*. *Demography*, Vol. 14, nr 4, p. 497-518.

Featherman, D, Hauser, R, 1978, *Opportunity and Change*. New York.

Feldman, A S, Tilly, C, 1960, *The Inter-Action of Social and Physical Space*. *American Sociological Review*, Vol. 25, p. 877-884.

Firey, W, 1945, *Sentiment and Symbolism as Ecological Variables*. *American Sociological Review*, X, April, p. 140-148.

Goldthorpe, J, Hope, K, 1974, *The Social Grading of Occupations*. Oxford.

Hawley, A H, 1944, *Ecology and Human Ecology*. *Social Forces*, XXII, May, p. 398-405.

Janson, C-G, 1971, *A Preliminary Report on Swedish Urban Spatial Structure*. *Economic Geography*, Vol. 47, nr 2, p. 249-257.

Jonassen, C T, 1949, *Cultural Variables in the Ecology of an Ethnic Group*. *American Sociological Review*, XIV, Febr., p. 32-41.

Kruskal, J B, 1964, *Nonmetric Multidimensional Scaling: A Numerical Method*. *Psychometrica*, Vol. 29, nr 2, p. 115-129.

Lindberg, G, 1971, *Segregationsprocesser*. I Lindberg, G, (ed) *Urbana processer*, p. 133-155. Lund.

McKenzie, R D, 1926, *The Scope of Human Ecology*. *Publications of the American Sociological Society*, XX, p. 141-154.

Michelsen, W, 1976, *Man and His Urban Environment - A Sociological Approach*. (Addison-Wesley Publishing Company.) p. 3-32.

Park, R, 1936, Human Ecology. The American Journal of Sociology, Vol. 17, July, p. 1-15. Chicago.

Quinn, J A, 1939, The Nature of Human Ecology: Reexamination and Redefinition. Social Forces, XVIII, Dec., p. 161-168.

Shephard, R N, 1962, The Analysis of Proximities: Multidimensional Scaling with an Unknown Distance Function. Psychometrica, Vol. 27, p. 125-139, 219-246.

Shevky, E, Bell, W, 1955, Social Area Analysis, p. 3. Stanford.

Simkus, A, 1978, Residential Segregation by Occupation and Race in Ten Urbanized Areas, 1950-1970. American Sociological Review, Vol. 43, Febr., p. 81-93.

Treiman, D, 1978, Problems of Concept and Measurement in Comparative Study of Occupational Mobility. I Wesolowsky, W, Slomczynski, K, Mach, B. Warszawa

Walldén, M, Andréasson, S, 1975, Flyttningmönstret 1973 för Stockholms läns kommuner. Stockholms läns landsting. Planeringskontoret. Rapport 1975:9.

Walldén, M, 1976, Inomregional variation i vårdkonsumtion i Stockholms län. Stockholms läns landsting. Planeringskontoret. Stencil.

Walldén, M, Öhlund, B, 1978. Kommunegenskaper. Stockholms läns landsting. Rapport från regionplanekontoret.

Van Valey, T L, 1977, Trends in Residential Segregation: 1960-1970. The American Journal of Sociology, Vol. 82, Nr 4, p. 826-844.

Warner, L, 1949, Democracy in Jonesville, Chap. 3. New York.

BILAGA 1. Områdesindelningen

Graden av särboende mellan olika yrkesgrupper har bland annat mätts med hjälp av dissimilaritetsindex (se bilaga 3). Olikhet i boendemönster innebär då skillnader i fördelning av bostäderna på ett antal delområden. Relationen mellan två hushålls bostäder kan alltså bara vara av två slag: antingen bor man i samma delområde eller också gör man det inte. Någon hänsyn tas inte i det senare fallet till om man bor i närliggande områden eller områden på stort avstånd från varandra.

Under förutsättning att bostäderna är relativt jämnt fördelade över undersökningsområdet och att övergångarna i boendesammansättningen mellan delar av detta område sker långsamt och gradvis kan delområden avgränsas relativt godtyckligt och måttet ändå utgöra en någorlunda god indikator på skillnader i boendemönster mellan olika hushållskategorier. Är inte dessa förutsättningar uppfyllda måste vissa krav ställas på delområdesavgränsningen. Detta är ett problem som sällan ägnats tillräcklig uppmärksamhet i segregationsstudier.

Valet av delområden bör alltså ha viss korrespondens till studiernas teoretiska utgångspunkter när det gäller segregationens bakgrund och/eller konsekvenser. I vissa sammanhang är det sålunda i överensstämmelse med använda teorier att betrakta avstånd som en kontinuerlig variabel. I detta fall ger ett mått som bygger på en områdesindelning en mindre lämplig indikator på särboendets omfattning. Detta skulle t ex vara fallet om man antar att en väsentlig orsak till boendesegregation är att man vill ha möjlighet att till fots besöka hushåll som liknar det egna. Med en annan teoretisk bakgrund kan ett mått som bygger på områdestillhörighet vara mer motiverat - under förutsättning att principerna för områdesavgränsningen är i överensstämmelse med teorierna. Antar man t ex att en väsentlig orsak till boendesegregation är att hushållen eftersträvar att markera sin sociala identitet med hjälp av de symboler som är knutna till bostadsområden är ett mått som utgår från områden med tydligt och enhetligt symbolinnehåll det adekvata. Vid studier av boendesegregationens effekter på skolan är skolornas upptagningsområden och vid studier av boendesegregationens kommunalekonomiska effekter är kommunerna den lämpliga grundvalen för beskrivningar av segregationen.

I den här redovisade studien av skilda yrkesgruppers boendemönster har huvudintresset knutits till betydelsen av social prestige och arbetsplatslokalisering för bostadslägesval. Den ideala områdesindelningen för att belysa prestigeens betydelse skulle vara en som gav en maximal variation i prestigeanknutet symbolinnehåll mellan områdena. För en separat bedömning av betydelsen av relationen mellan arbetsplatsläge och bostadsläge för bostadslägesval skulle idealt över huvud taget inte en områdesindelning ha utnyttjats. Det senare är dock knappast vad studien syftar till. Här är snarast syftet att studera i vilken grad arbetsresehänsyn gör ett av prestigeskäl erhållet mönster tydligt.

Liksom tidigare segregationsstudier har vi varit hänvisade till befintlig statistik med begränsat antal möjliga val av områdesavgränsningsprinciper. Av dessa har vi valt två - s k miområden och s k trafiksektorer. De förra utgörs av landstingets mi(ljö-inventerings)områden som skapades 1972 och då (och även fortsättningsvis) utnyttjats för beskrivningar av välfärdsförutsättningar

i regionens olika delar.¹⁾ Här eftersträvades sammanhållna och väl avgränsade bebyggelseområden med ett innehåll som gjorde att området kunde antas ha väsentlig betydelse för invånarnas dagliga liv. Områdena skulle innehålla 5000 till 15000 invånare och ha en radie på högst 800 meter. Områdesgränserna skulle dessutom inte skära gränserna för Fob-områden, församlingar och kommuner. Storstockholm indelades på detta sätt i 246 områden varav 221 hade tätbebyggelse- och 25 glesbygdskaraktär (sedermera har smärre förändringar, motiverade av senare bebyggelse, gjorts).

De ovan nämnda principerna har varit vägledande för indelningen men endast delvis kunnat följas. Ett relativt stort antal områden har t ex en folkmängd som kraftigt underskrider den önskvärda medan områden med mer än 15000 invånare utgör rena undantagsfall. Gränserna mellan områden i den tätbebyggda delen av regionen kan givetvis inte heller bli lika tydliga som i andra delar av regionen. De 25 glesbygdsområdena hade främst karaktären av restområden när tätbebyggelsedelen särskiljts. Som den gjorda inventeringen även visade är variationen dessutom ganska stor mellan områdena när det gäller deras utrustning med service och aktivitetsmöjligheter.

Mi-områdena är inte idealiska för våra syften. Här har inte medvetet sökts områden som på den mentala kartan har en maximal variation i symbolinnehåll. Principerna för områdesavgränsning, framför allt önskan att erhålla från omgivningen naturligt avgränsade områden, gör dock ett antagande om en betydande variation i symbolinnehåll mellan områden motiverad.

Vi har även studerat skillnader i bostadsfördelningen mellan yrkesgrupper på en mycket grov områdesnivå. För den regionala planeringen har regionen delats i s k trafiksektorer. Bebyggelsen har då fördelats på 13 områden med hänsyn till främst det radiella trafiknätet. Huvudprincipen är härvid att det skall vara relativt lätt att förflytta sig från en del av en sådan sektor till en annan. Analysen av bostadsfördelningen mellan dessa sektorer har gjorts mer omfattande än den på mi-områdesnivå. Skälet härtill är att samordning av bostäder och arbetsplatser inom sektorer antogs ha större betydelse än en samordning på mi-områdesnivå.

Variationen mellan sektorer i symbolinnehåll orsakas främst av skillnader i delområdenas egenskaper. En högstatussektor består i större utsträckning av delområden med hög status än en lågstatussektor. Dessutom finns det säkerligen en variation mellan sektorerna som kan hänföras till att sektorerna som sådana har olika prestige i regioninvånarnas medvetande. Nordsektorer är t ex "finare" än sydsektorer.

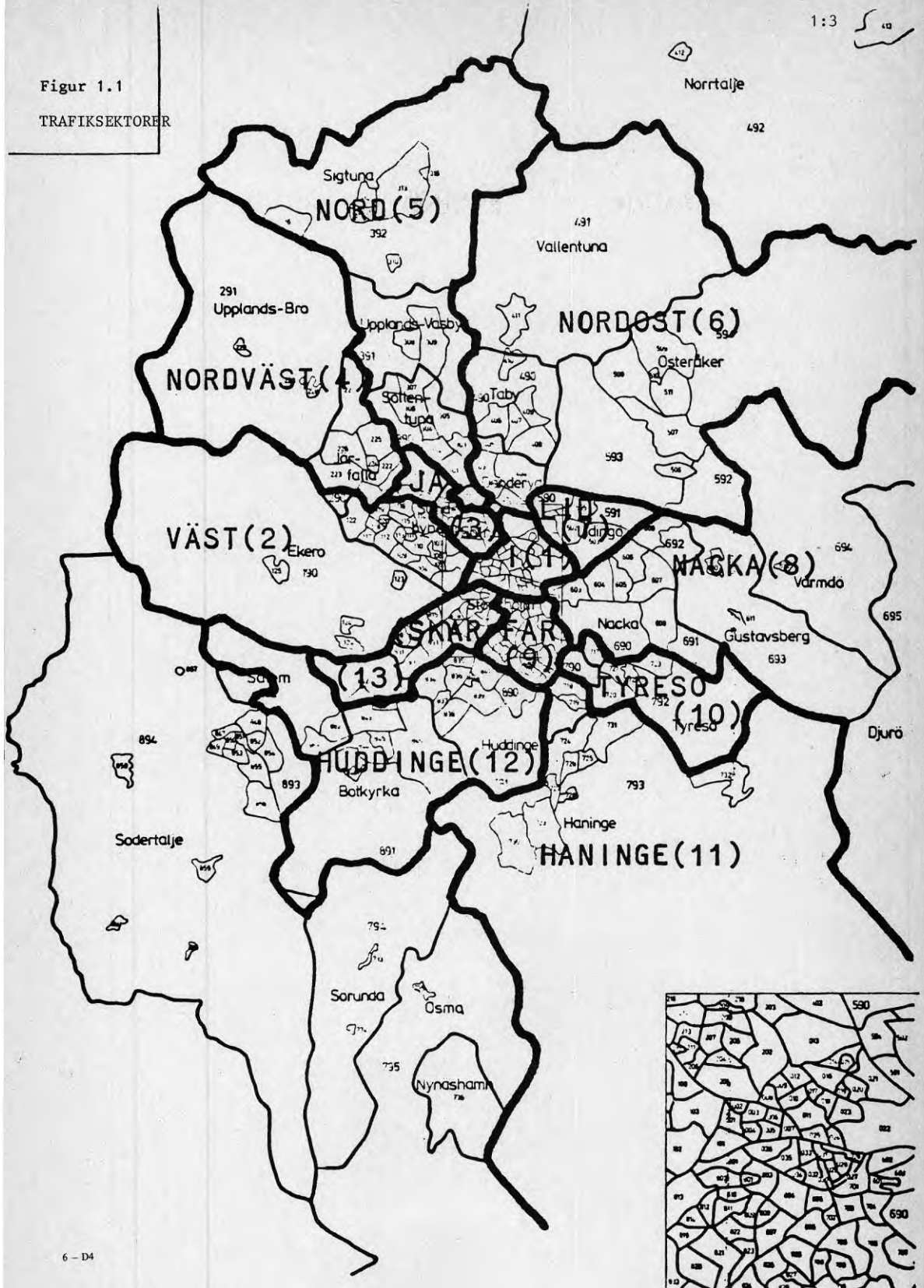
Bilagefigurerna 1.1 och 1.2 visar studerade trafiksektorer resp. mi-områden. Observera dock att områdena i kommunerna Norrtälje, Nynäshamn och Södertälje inte ingår i studien.

1) Stockholms läns landstings regionplanekontor. Landstingets miljöinventering. Rapport nr 1. Program och redovisningsplan, 1973.

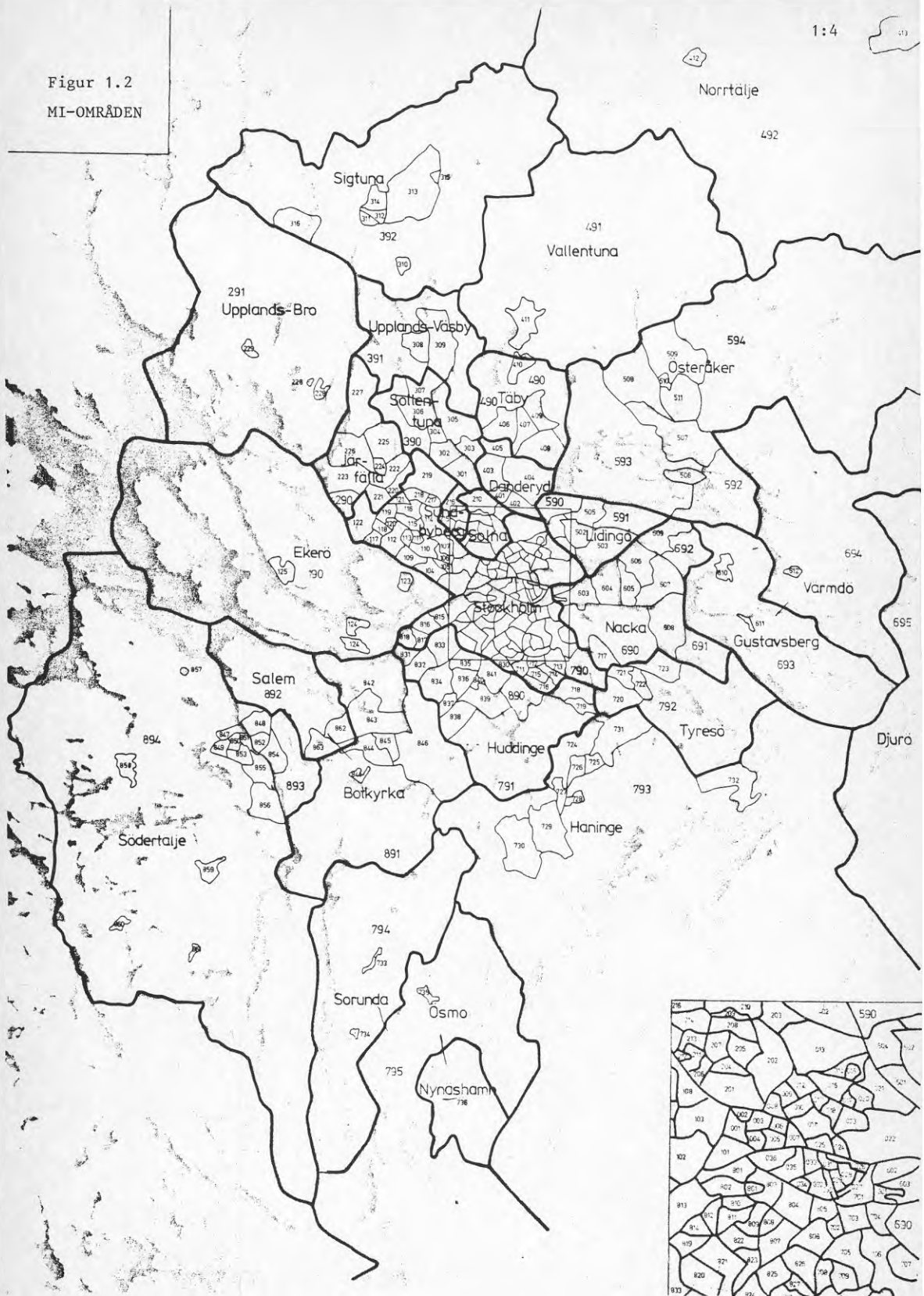
Figur 1.1

TRAFIKSEKTORER

1:3

Figur 1.2
MI-OMRÅDEN

BILAGA 2. Prestigerangordning av yrkeskategorierna

För att studien något skall kunna pröva hypotesen om betydelsen av bostadsområdets och yrkeskategoriers prestige för den geografiska separationen av skilda yrkesgruppers bostäder krävs en a priori bedömning av yrkesgruppernas prestige. Här berörs ett problemkomplex av stor betydelse för forskning kring social stratifiering och social rörlighet (se t ex Featherman and Hanser 1978, s 25-38, Treiman 1978, Goldthorpe and Hope 1974).

Gradering av yrken efter prestige eller social status har varit en förutsättning för forskningen kring den sociala rörligheten. De skalor som gjorts har, när de inte varit produkter direkt av den enskilda forskarens egna bedömningar, grundat sig på studier där urval av samhällsmedlemmar ombetts rangordna ett antal yrken efter deras prestige, sociala anseende. Treiman (a.a.) menar att denna rangordning har en ganska hög grad av konstans i såväl rumslig som tidsmässig mening.¹⁾ Man har inte heller kunnat konstatera några större skillnader i sätt att rangordna yrken mellan människor med skiljaktliga placeringar på den socio-ekonomiska skalan. Genomsnittliga sambandet mellan yrkens prestigevärde och inkomst resp utbildning i ett tiotal länder är relativt högt, ca 0,7. Treiman menar att det är befogat att söka åstadkomma en standardgradering av yrkesprestige för att förbättra möjligheten till internationella jämförelser av den sociala rörligheten. Han gör med utgångspunkt i ett femtiotal nationella prestigeskalar en internationell standardskala (Standard International Occupational Prestige Scale) som enligt hans bedömning inte bara förbättrar förutsättningarna för internationella jämförelser av social rörlighet utan även i genomsnitt lokalt fungerar bättre än de enskilda ländernas egna prestigeskalar.²⁾ Goldthorpe's bild av den hittillsvarande yrkesprestigevärderingens validitet och reliabilitet är inte lika ljus (a.a. s 1-21). Han ifrågasätter att man med befintliga prestigeskalar verkligen mäter det man tror sig göra nämligen "a position of an individual or a group within a structure of relations of deference, acceptance and derogation, which represents a distinctive, 'symbolic' aspect of social stratification occupational prestige must derive from certain symbolic significance, relevant to ideas of social superiority of inferiority, which the incumbency of an occupational role or membership of an occupational collectivity conveys." Han ser konsensusen mellan grupper om prestigegraderingen snarast som ett tecken på att man har att göra med ett allmänt finhetsmått som grundar sig på uppfattningar om krav, belöningar och arbets-situation tillhöriga yrket om vilka det föreligger stor allmän samstämmighet om värde och önskvärdhet: t ex inkomst, utbildning, självständighet, fysisk arbetsmiljö. Hade prestigevärde verkligen utgjort en betydelsefull del av måttet skulle man väntat sig skillnader t ex mellan kulturer och samhällsklasser. Hans uppfattning styrks av svar på frågor som ställts till personer som deltagit i graderingsstudier om bakgrund till deras ställningstagande. Det är dessa aspekter de i mycket grundat sina svar på.

-
- 1) T ex var genomsnittliga sambandet mellan prestigeskalar från 55 länder i en studie gjord av Treiman 0,81.
 - 2) Uppgifterna i avsnittet är hämtade från Treiman 1978 a.a. s 37-48.

Utifrån de teorifragment och hypoteser som diskuterats i kapitel 3 är det prestige i Goldthorpes mening som vi behöver en uppskattning av. Det innebär att vi vill pröva huruvida skilda yrkesgruppers geografiska boendemönster tyder på att likhet i socialt anseende är en väsentlig sorteringsmekanism när det gäller yrkesgruppers fördelning på bostäder och att de vägar över vilka detta skulle gå (social trygghet, social identitet och social samvaro) gäller prestigelikheter i denna mening. I den utsträckning socialt anseende grundas på ekonomiska resurser kan vi inte här skilja mellan effekten av resurslikhet och effekter av likhet i prestige.¹⁾ Prestige kan också samvariera med sådana aspekter av den socio-ekonomiska statusen som inte kan beaktas men som det av teoretiska skäl finns anledning misstänka kan ha liknande effekter som prestige på yrkesgruppers bostadsmönster. Likhet i socialt ursprung skulle kunna utgöra exempel på en tänkbar sådan faktor. Den här valda teoretiska utgångspunkten innebär att vi antagit att sådana faktorer har en begränsad betydelse.²⁾

Något utrymme för en empirisk studie av hur svenskar tenderar rangordna just de yrkesgrupper som här utvalts fanns inte. Rangordningen grundar sig sålunda på vår egen bedömning. När det gäller vissa av yrkesgrupperna är rangordningen rätt oproblematisk. Det innebär samtidigt att dessa gruppers prestige i stor utsträckning antas vara bestämd av inkomstförhållanden, varför dessa två tänkbara orsaker till boendemönstret inte heller kommer att kunna skiljas åt i våra analyser. De svårklassificerade grupperna, de där en viss inkonsistens kan antas föreligga mellan inkomst och prestige är samtidigt de intressantaste för möjligheterna att bedöma den separata effekten av vardera faktorn.

I vår rangordning har vi haft en, långt ifrån okontroversiell princip, nämligen att tillverkningsarbetare placerats längst ner på skalan (de har sedan sinsemellan i viss mån separerats med hänsyn till inkomst). Då vi inte haft någon möjlighet att separera yrkesutbildade och icke yrkesutbildade arbetare ansågs det motiverat att placera dem under vissa andra lågkvalificerade och lågavlönade yrken (övrig hälso- o sjukvårdspersonal, kontorsarbetare, affärsbiträden). Eftersom skillnader i inkomst mellan dessa kategorier är små och snarast går i riktning mot att arbetarkategorierna har högre inkomster än de övriga är riskerna eliminerade att vi genom denna rangordning felaktigt kommer att kunna tillskriva prestigeläge effekter som snarare hade inkomstförhållanden som orsaker. Placeringen är alltså i detta sammanhang knappast ett väsentligt avgörande.

-
- 1) Våra möjligheter härtill ökar när vi, som avsikten är, senare kan ta hänsyn till variationer i boendekostnader mellan olika lägen.
 - 2) Tidigare bostads (föräldrars bostad t ex) betydelse har främst antagits orsakas av en benägenhet att söka sig till liknande bostad/nära bostadsområde. Det har redan framhållits att denna benägenhet troligen bidrar till att vidmakthålla ett en gång etablerat boendemönster.

Kategori 1 (läkare, tandläkare) har en topplacering som verkar relativt okontroversiell med tanke på att såväl inkomst som utbildning entydigt bidrar till deras höga prestige i samhället, även om inga andra prestigefrämjande faktorer skulle ha tillkommit.

I denna grova rangordning ser vi inga möjligheter att särskilja de tre kategorierna 4 (sammanslagda samhällsadministratörer), 5 (företagsadministratörer och 14 (högskolelärare) som alltså placeras på andra plats.

Det har inte ansetts motiverat att sätta "lärare", kategori 3, på annan plats än den som svarar mot deras inkomster. Eftersom endast män studeras innehåller gruppen mycket få förskollärare.

Handelsföretagare och affärsföreståndare, kategori 7, har placerats högre än vad som motiverats av deras redovisade inkomst. Detta har tyvärr skett både därför att denna inkomst antagits dåligt motsvara deras faktiska ekonomiska situation och därför att graden av självständighet och inflytande antagits skänka yrkesgruppen en relativt hög prestige.

De kvarstående tre lägre tjänstemanna/tjänstearbetarkategorierna, kontorsarbetare (6), affärsbiträden (8), övrig hälso- o sjukvårdspersonal (2), har inte kunnat särskiljas när det gäller antagen prestigerang.

Tillverkningsarbetarna har alltså placerats längst ner på rangordningen. De har skiljts från varandra enbart med hänsyn till medianinkomst. Grafikerna, kategori 13, har något högre inkomster än de övriga och av den anledningen placerats högst. Sysselsatta i sömnadsindustrin o d, kategori 9, har lägst inkomst av alla och har därmed kommit att hamna längst ner i rangordningen.

Uppgiften för studien är bl a att jämföra förhållandet mellan yrkesgruppens "avstånd" i bostadsmönster och deras avstånd vad gäller inkomst resp prestige. Se tabell 1.

I tabell 2 redovisas det prestigevärde som åsatts yrkesgrupper som motsvarar eller utgör viktiga delkategorier i de av oss studerade yrkesgrupperna i Treimans internationella skala, där han alltså tagit genomsnittet av prestigepoäng för skalor från 55 olika länder. I grova drag överensstämmer denna rangordning (givetvis) med den i tabell 1. Enligt Treiman har dock affärsbiträden mycket låg prestige. Inte heller kontorsarbetare placeras entydigt över vissa arbetarkategorier. Underlaget för vår placering av de okvalificerade tjänstemännen ovanför arbetarna är alltså mycket bräckligt.

1) Möjligen skulle kontorsarbetare p g a deras högre inkomst kunnat placeras högre än de två övriga.

Tabell 2.1. Rangordning av de studerade yrkeskategorierna efter medianinkomst -70 och antagen prestige

prestige	inkomst
1	1
4, 5, 14	5}
3	4}
7	3
6, 8, 2	13
13	6}
10, 11, 12	12}
9	11)}
	10)}
	7)}
	8)}
	2)}
	9)}

- 1) Vi har fullständigare inkomstuppgifter för 1970 än för 1975. Även för detta år saknas dock uppgifter för högskolelärare. Med klammer markeras att inkomstskillnaderna är relativt sett små >5 %.

Tabell 2.2. Prestigevärdering av skilda yrkesgrupper enligt
Treiman Standard International Occupational Prestige
Scores (Treiman 1978)

SIOPS		
1	{ Medical Doctor	78
	{ Dentist	70
14	{ Teacher (Univ. and Higher Education	78
5	{ Manager	63
4	{ Legislative Off. and Government Adm.	64
	{ Secondary Education Teacher	60
3	{ Primary Education Teacher	57
	{ Working Proprietor	48
7	{ Salesworkers Manag.	45
	{ Stenographer, Typist Card-tape puncher	46
6	{ Book-keeper, Cashier and related	38
	{ Salesman, Shop-assist	32
8	{ Salesman, Shop-assist	32
13	{ Printer and related	41
10	{ Blacksmith, Toolmaker	36
	{ Machine-tooloperator	
	{ Mach. Fitter, Mach. Oper.	
	{ Prec.instr.maker	
11	{ Wood Preparation W. and Paper Maker	29
12	{ Brick-Layer, Carpenter and other Construction Worker	31
13	{ Tailor, Dressmaker, Sewer, Upholsterer	34

Tabell 2.3. Yrkesschema

0	NATURVETENSKAPLIGT, TEKNISKT SAMT SAMHÄLLSVETENSKAPLIGT, HUMANISTISKT OCH KONSTNÄRLIGT ARBETE	04	Hälsa- och sjukvårdsarbete m m	08	Litterärt och konstnärligt arbete
00	Tekniskt arbete	040	Sjuksköterskor/skötare	081	Bildkonstnärer
001	Arkitekter, ingenjörer och tekniker med byggnads- och anläggnings-tekniskt arbete	041	Barnmorskor	082	Formgivare
002	Ingenjörer och tekniker med elkrafttekniskt och teletekniskt arbete	042	Skötare inom psykiatrisk vård	083	Dekoratörer
003	Ingenjörer och tekniker med mekaniskt arbete	043	Sjukvårdsbiträden	084	Författare
004	Ingenjörer och tekniker med kemitekniskt arbete	044	Tandsköterskor	085	Journalister, förlagsredaktörer
005	Ingenjörer och tekniker med gruvtekniskt och metallurgiskt arbete	045	Medicinsk- tekniska assistenter	086	Scenkonstnärer
006	Ingenjörer och tekniker inom andra tekniska verksamhetsområden	046	Farmaceuter	087	Musiker
007	Lantmätare, mätningstekniker, kartografer	047	Sjukgymnaster, massörer m fl	088	Övrigt litterärt och konstnärligt arbete
008	Tekniska biträden	048	Övrigt hälso- och sjukvårdsarbete	089	Ej specificerbar uppgift
009	Ej specificerbar uppgift	049	Ej specificerbar uppgift	09	Övrigt tekniskt, naturvetenskapligt m m arbete
01	Kemiskt och fysikaliskt arbete	05	Pedagogiskt arbete	091	Revisions- och redovisningsexpenter
011	Kemister, fysiker	050	Skolledare	092	Socialtjänstemän
013	Geologer, meteorologer m fl	051	Universitets- och högskolelärare	093	Bibliotekarier, arkivarier, museitjänstemän
014	Laboranter, laboratoriebiträden	052	Lärare i teoretiska ämnen	094	Ekonomer, statistiker
019	Ej specificerbar uppgift	053	Klasslärare	095	Psykologer
02	Biologiskt arbete	054	Lärare i övningsämnen	096	Personalmän m fl
021	Veterinärer	055	Lärare i yrkesinriktade ämnen	097	Systemmän, programmerare m fl
022	Biologer	056	Förskollärare	098	Övrigt hithörande arbete
023	Jordbruks- och trädgårdsforskare/-rådgivare	057	Utbildningskonsulenter m fl	099	Ej specificerbar uppgift
024	Skogsbruksforskare, skogsbruksrådgivare	058	Övrigt pedagogiskt arbete	1	ADMINISTRATIVT ARBETE
029	Ej specificerbar uppgift	059	Ej specificerbar uppgift	10	Allmänt samhällsadministrativt arbete
03	Medicinskt arbete	06	Religiöst arbete	101	Allmänt samhällsadministrativt arbete
031	Läkare	061	Präster och predikanter	11	Företagsadministrativt samt annat tekniskt och ekonomiskt administrativt arbete
032	Tandläkare	068	Övrigt religiöst arbete	111	Företagsledare
039	Ej specificerbar uppgift	069	Ej specificerbar uppgift	118	Övriga företagsadministratörer och administratörer för speciella funktioner
		07	Juridiskt arbete	119	Ej specificerbar uppgift
		071	Domstolsjurister	2	KAMEPALI OCH KONTORS-TEKNISKT ARBETE
		072	Åklagare och högre polis-tjänstemän	20	Bokförings- och kassaarbete
		073	Praktiserande jurister m fl		
		074	Juridiska ombudsmän		
		078	Övrigt juridiskt arbete		
		079	Ej specificerbar uppgift		

YRKESSCHEMA

201	Bokförare och kontorskassörer	332	Affärsföreståndare	502	Brunnsbörare, diamantbörare
203	Bankkassörer	333	Affärsbiträden m fl	503	Anrikningsarbetare
204	Butiks- och restaurangkassörer	338	Bensinförsäljare, demonstratörer m fl	504	Övriga gruv- och stenbrytningsarbetare
206	Inkasserare m fl	339	Ej specificerbar uppgift	509	Ej specificerbar uppgift
209	Ej specificerbar uppgift	4	LANTBRUKS-, SKOGS- OCH FISKERIARBETE	6	TRANSPORT- OCH KOMMUNIKATIONSARBETE
29	Sekreterar-, maskinskrivnings- och annat kontorsarbete	40	Lantbruks-, skogs- och trädgårdsledning	60	Sjöbefälsarbete
290	Sekreterare, maskinskrivare, specialkontorister	401	Lantbrukare, skogsbrukare och trädgårdsbrukare	601	Fartygsbefäl
291	Datamaskinoperatörer	402	Lantbruksbefäl	602	Lotsar
292	Banktjänstemän (allm bankarbete)	403	Skogsbefäl	603	Maskinfefäl
293	Resebyråtjänstemän	404	Trädgårdsbefäl	609	Ej specificerbar uppgift
294	Speditörer, skeppsklarerare m fl	405	Husdjursuppfödare	61	Däcks- och maskinmanskap
295	Fastighetsförvaltare, lagerföreståndare m fl	406	Pälsdjursuppfödare	611	Däcks- och maskinmanskap
296	Tarifferare, skadereglerare m fl (försäkrings-tjänstemän)	407	Renägare	62	Flygarbete
297	Försäkringskassettjänstemän	409	Ej specificerbar uppgift	621	Flygförare m fl
298	Kalkylatorer, orderbehandlare	41	Jordbruks- och trädgårdsarbete, djurskötsel	63	Lokförare m fl samt vägtrafikarbete
299	Ej specificerbar uppgift	411	Lantarbetare, husdjurskötare	631	Lokförare, lokbiträden
3	KOMMERSIELLT ARBETE	412	Trädgårdsarbetare	632	Järnvägsexpediterare m fl
30	Parti- och detaljhandelsföretagare	414	Pälsdjurskötare	633	Motorfordonsförare, spårvagnsförare
301	Partihandlare	415	Renskötare	635	Varubud m fl
302	Detaljhandlare	418	Övrigt jordbruks- och trädgårdsarbete m m	636	Bus- och spårvagnskonduktörer, vägtrafikassistenter
309	Ej specificerbar uppgift	419	Ej specificerbar uppgift	639	Ej specificerbar uppgift
31	Försäljning av egendom, tjänster, värdebevis m m	42	Viltvård och jakt	64	Trafikledning och trafikarbetsledning
311	Försäkringssäljare	421	Jaktvårdare och jägare	641	Hamntrafikbefäl m fl
312	Mäklare, värderingsmän m fl	43	Fiskeriarbete	642	Flygtrafikbefäl m fl
313	Reklamman	431	Fiskare	643	Trafikbefäl vid järnväg
319	Ej specificerbar uppgift	432	Fiskodlare	644	Vägtrafikbefäl
33	Övrigt kommersiellt arbete	439	Ej specificerbar uppgift	649	Ej specificerbar uppgift
331	Handelsresande, inköpare, försäljare (kon-tor) m fl	44	Skogsarbete	65	Post- och telekommunikationsarbete
		441	Skogs- och flottningsarbetare	651	Postassistenter, postexpeditörer m fl
		5	GRUV- OCH STENBRYTNINGSARBETE	652	Teleassistenter m fl
		50	Gruv- och stenbrytningsarbete	653	Telefonister
		501	Gruvbrytare, bergsprängare m fl	655	Telegrafexpeditörer, radicexpeditörer
				659	Ej specificerbar uppgift

YRKESSCHEMA

66	Postalt och annat budarbete	737	Tråddragare, rördragare	781	Målare, lackerare
661	Postiljoner	738	Övrigt järnbruks-, metallverks-, smides- och gjuteriarbete	79	Övrigt byggnads- och anläggningsarbete
662	Expeditionsvakter, kontorsbud m fl	739	Ej specificerbar uppgift	791	Murare
669	Ej specificerbar uppgift	74	Finmekaniskt arbete	792	Stenmontörer
67	Övrigt transport- och kommunikationsarbete	741	Finmekaniker	793	Betongarbetare, byggarbetare m fl
671	Fyrvaktare, sluss-, färj- och hamnvakter m fl	742	Urmakare	794	Isoleringsmontörer
673	Banbiträden	743	Optiker	795	Glasmästeriarbetare
69	Ej specificerat transport- och kommunikationsarbete	744	Tandtekniker	797	Dykare, rörläggare m fl
699	Ej specificerat transport- och kommunikationsarbete	745	Guld- och silversmeder	799	Ej specificerbar uppgift
7-8	TILLVERKNINGSARBETE	749	Ej specificerbar uppgift	80	Grafiskt arbete
70	Textilarbete	75	Verkstads- och byggnadsmetallarbete	801	Typografer, litografer m fl
701	Textilarbetare	750	Verkstadsmekaniker m fl	806	Bokbinderiarbetare
71	Sömnadsarbete	751	Maskinmontörer -hop-sättare, maskin- och motorreparatörer	808	Övrigt grafiskt arbete
711	Skräddare, sömmerskor	753	Tunnplåtslagare, grovplåtslagare	809	Ej specificerbar uppgift
712	Körsnärer	754	Rörarbetare	81	Glas-, porslins-, keramik- och tegelarbete
713	Modister, hattmakare	754	Rörarbetare	811	Glashytttearbetare
714	Tapetserare	755	Svetsare, gasskärare m fl	812	Formare (keramiska produkter)
715	Tillskärare m fl	757	Metalliserare m fl	813	Ugnskötare (glas- och keramiktillverkning)
716	Övrigt sömnadsarbete	759	Ej specificerbar uppgift	814	Dekoratörer, glaserare (glas, porslin, keramik)
719	Ej specificerbar uppgift	76	Elektroarbete	816	Övrigt glas-, porslins-, keramik- och tegelarbete
72	Sko- och läderarbete	761	Installations-, drifts- och maskinelektriker	819	Ej specificerbar uppgift
721	Skomakare	764	Telemontörer -reparatörer	82	Livsmedelsarbete
722	Skoarbetare	765	Inspelningstekniker m fl	821	Kvarnarbetare
726	Sadelmakare, lädersömmare m fl	766	Telefonreparatörer -installatörer (televerket)	822	Bagare och konditorer
729	Ej specificerbar uppgift	769	Ej specificerbar uppgift	823	Choklad- och sötvaruarbetare
73	Järnbruks-, metallverks-, smides- och gjuteriarbete	77	Träarbete	824	Bryggeri-, vattenfabriks- och träneriarbetare m fl
731	Hytt- och metallugnsarbetare	771	Byggnadsträarbetare	825	Konservarbetare
732	Härdare, glödgare m fl	772	Bänk- och maskinsnickare, möbelsnickare m fl	826	Slakteri- och charkuteriarbetare
733	Varmvalsare, kallvalsare	773	Skiktträ- och träfiber-skivarearbetare	827	Mejeriarbetare
735	Smeder	774	Pan- och cirkelsågare, hyvlare m fl	828	Övrigt livsmedelsarbete
736	Gjuteriarbetare	778	Övrigt träarbete	829	Ej specificerbar uppgift
		779	Ej specificerbar uppgift	83	Kemiskt och cellulosa-tekniskt arbete
		78	Målnings- och lackeringsarbete	311	Kemiska processarbetare

YRKESSCHEMA

834	Trämasselipare, cellulosarbetare	862	Stuveriartetare samt andra lastnings- och lossningsarbetare	945	Sportledare, travtränare m fl
836	Pappers- och papparbetare	883	Lager- och förrådsarbetare	946	Fotografer
838	Övrigt kemiskt- och cellulostekniskt arbete	886	Flyttkarlar m fl	947	Begravningsbyråföreståndare m fl
839	Ej specificerbar uppgift	889	Ej specificerbar uppgift	948	Övrigt servicearbete
84	Tobaksarbete	90-94	SERVICEARBETE	949	Ej specificerbar uppgift
841	Tobaksarbetare	90	Civilt bevaknings- och skyddsarbete	95	MILITÄRT ARBETE
85	Övrigt tillverkningsarbete	901	Brandmän	951	Militärt arbete
850	Korgmakeriarbetare	902	Polismän	99	PERSONER MED EJ IDENTIFIERBARA YRKEN ELLER MED EJ ANGIVEN YRKESTILLHÖRIGHET
851	Gummivaruarbetare	903	Tullbevakningspersonal	999	Personer med ej identifierbara yrken eller med ej angiven yrkestillhörighet
852	Plastvaruarbetare	904	Vårdare m fl (kriminalvård, ungdomsvård)		
853	Garvare- och skinnberedare	908	Övrigt bevaknings- och skyddsarbete		
854	Fotolaboratoriearbetare	909	Ej specificerbar uppgift		
855	Musikinstrumentmakare	91	Hushållsarbete m m		
856	Stenhuggeriarbetare	911	Storköksföreståndare		
857	Pappersvaruarbetare	912	Köckar, kallskänkor		
858	Övrigt tillverkningsarbete	913	Köksbiträden		
859	Ej specificerbar uppgift	914	Barnsköterskor (ej sjukhus), barnflickor m fl		
86	Grov- och diversearbete	915	Hemvårdare m fl		
861	Grov- och diversearbetare	916	Hotellportier		
87	Driftövervakning och maskinskötsel	917	Pursers, trafikvärdinnor m fl		
871	Driftmaskinister m fl	918	Övrigt hushållsarbete		
872	Kran- och traversförare	919	Ej specificerbar uppgift		
873	Riggare	92	Serveringsarbete		
874	Anläggningsmaskinförare	921	Hovmästare, servitörer		
875	Truckförare, transportörskötare	93	Fastighetsskötsel, städning		
876	Smörjare	931	Fastighetsarbetare m fl		
879	Ej specificerbar uppgift	932	Städare		
88	Paketerings- och emballeringsarbete samt stuveri-, lager- och förrådsarbete	933	Skorstensfejare		
881	Paketerare och emballerare	939	Ej specificerbar uppgift		
		94	Övrigt servicearbete		
		941	Frisörer, skönhetsvårdare m fl		
		942	Badpersonal		
		943	Tvättare		
		944	Pressare		

BILAGA 3. Dissimilaritetsindex

Dissimilaritetsindex används som mått på graden av olikhet mellan fördelningar av element på skilda kategorier. I vårt fall har elementen varit skilda yrkesgruppers bostäder eller arbetsplatser och kategorierna varit områden i storstockholm (trafiksektorer eller mi-områden). Dissimilaritetsindex anger enkelt uttryckt hur många procent av en yrkesgrupps bostäder som minst skulle behöva flyttas till andra områden för att dess bostadsfördelning skall överensstämma med den jämförda kategorins. Måttet går från 0, total likhet i fördelningen, till 100, total olikhet.

$$D^{12} = \frac{\sum |p_i^1 - p_i^2|}{2} \cdot 100$$

D^{12} = dissimilaritetsindex för relationen mellan bostadsfördelningen för yrkesgrupp 1 och 2

p_i^1 = andel av samtliga i yrkesgrupp 1 som bor i område i

p_i^2 = andel av samtliga i yrkesgrupp 2 som bor i område i

Ett specialfall av dissimilaritetsindex är det s k segregationsindex. Här jämförs en yrkesgrupp med samtliga förvärvsarbetande. Man brukar förenkla beräkningen av segregationsindex genom att jämföra yrkesgruppen med samtliga (alltså inkl yrkesgruppen) men införa en korrigeringsfaktor i nämnaren.

$$S^1 = \frac{\sum |p_i^1 - p_i^s|}{(1-p^1)2} \cdot 100$$

S^1 = segregationsindex för yrkesgrupp 1

p_i^1 = andel av samtliga i yrkesgrupp 1 som bor i område i

p_i^s = andel av samtliga förvärvsarbetande som bor i område i

p^1 = andel av samtliga förvärvsarbetande som tillhör yrkesgrupp 1

Måtten är beroende av områdesstorlek. Ju större områden, desto lägre värde på måtten.

Måtten är även beroende av principerna för områdesavgränsningen. Innebörden av detta är att såväl områdesnivåval som avgränsningsprinciper bör vara teoretiskt väl grundade och att man alltid vid bedömningen av den allmänna nivån på indexen är medveten om för vilka områdestyper den gäller.

Måttet är beroende av antal individer i jämförda yrkesgrupper i relation till antalet områden upp till en viss nivå varefter det blir ganska okänt. I vår studie där den minsta kategorin (sömnadsarbetare) innehåller 1.600 personer behöver detta prob-

lem inte beaktas. (Se nedanstående tabell)

Känsligheten för gruppstorlek sammanhänger med att ju färre individer som är fördelade på ju fler områden desto större skillnad blir det mellan en exakt proportionell fördelning av element på områden och den som är möjlig med hänsyn till att människor faktiskt är odelbara. Felet innebär alltså att man får ett något högre värde på dissimilaritetsindex än man egentligen skulle ha när man har få individer. I nedanstående tabell visas hur högt dissimilaritetsindex som erhålls vid den bästa möjliga fördelningen av individerna på områden. Totala antalet individer varierar. Områdesantalet är dock genomgående antalet studerade områden (för sektorer blir felet avsevärt mindre). Tabellens siffror anger det maximalt möjliga "felet".

Antalet individer	Dissimilaritetsindex vid "bästa" möjliga fördelning (som alltså borde ge $D=0$)
100	ca 30
200	13
300	9
400	7
500	6
600	5
700	4
1000	3
1200	3
1400	2
1600	2
1800	2
2000	0.7

Det har förekommit en serie olika mått som beskriver skilda aspekter av skevheter i den geografiska fördelningen av en undergrupps bostäder på olika områden. Duncan och Duncan (1955) har visat att de mest använda av dessa mått står i en bestämd matematisk relation till varandra.¹⁾ De kan sålunda översättas till varandra under förutsättning att man kan anta att segregationskurvan approximativt har en hyperbolisk form, vilket de också visar att den i allmänhet har (se bilagens figurer).

Som ett alternativt mått på likhet i fördelningar av element på områden har vi använt sambandet (regr. koefficienter) mellan inslagen av elementen i olika delområden. Detta har främst motiverats av analystekniska och ej av teoretiska skäl. I något fall har det varit uppenbart att graden av likhet/olikhet därvid blev en annan än den skulle blivit om man istället använt dissimilaritetsindex.

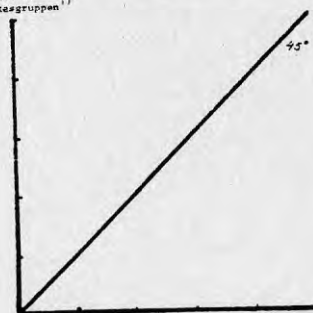
1) Vilket givetvis inte är detsamma som att de är korrelerade med varandra på ett enkelt sätt.

Det vanliga sättet att grafiskt ge en fullständig beskrivning av segregationsmönstret är med hjälp av s k Lorenzkurvor, se fig. 3.1. Här har sektorerna rangordnats efter storleken på den andel av bägge jämförda kategorier som den ena kategorin utgör. Därefter har kumulativa p_i (se bilagans första sida) avsatts på det kumulativa $(p_1^1 + p_1^2)_i$. Dvs här visas i vilken utsträckning yrkesgruppen har en skev fördelning på sektorer i förhållande till samtliga förvärvsarbetande män. Vid en helt lika fördelning skulle kurvan följa 45^0 -linjen. Alla kurvorna uppvisar i stort sett den väntade hyperboliska formen. Av kurvorna syns dessutom klart att de två högstatuskategorierna läkare och univ.lärare är de som uppvisar skevast fördelning på områden i förhållande till alla förvärvsarbetande män. Jämförelsen mellan dessa två kategorier visar även att högskolelärarnas bostadsfördelning karakteriseras av att de är speciellt få i de områden där de är kraftigt underrepresenterade medan läkarna utgör speciellt stora inslag i områden där de är överrepresenterade.

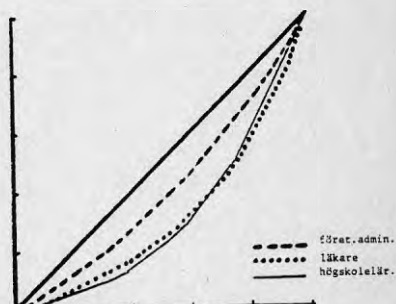
Figur 3.1. Segregationskurvor

Lorenzkurvas innebörd

Andel av yrkesgruppen 1)

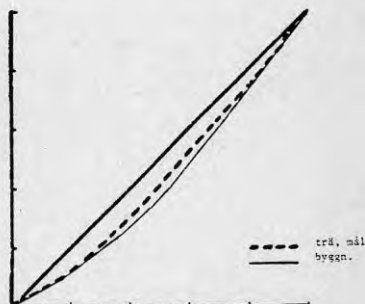
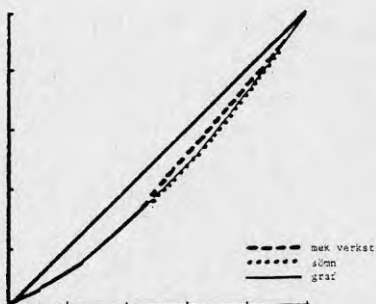
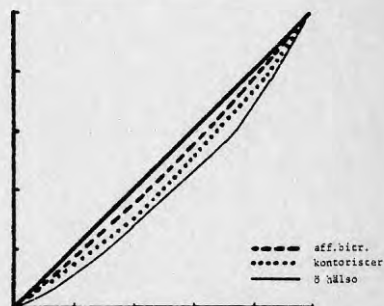
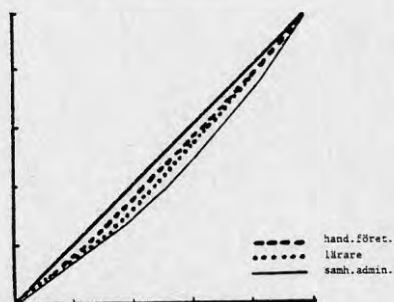

Andel av samtliga förvärvsarbetsmän 2)

1) Kumulativ andel av yrkesgruppen när bostadsområdena rangordnats efter storleken på inslaget av yrkesgruppen bland de boende i området.

2) Andel av samtliga förvärvsarbetsmän boende i motsvarande område

BILAGA 4. Hur dissimilaritetsindexmatriser överfördes till tvådimensionella diagram.

Vi hade två syften med att försöka överföra dissimilaritetsindexmatrisernas information till tvådimensionella diagram. Det ena var att få en lättöverskådligare bild av matrisernas information. Ett diagram skulle på ett tydligt sätt avslöja grupperingar av kategorier med likartade fördelningar av bostäder (arbetsplatser) på sektorer (mi-områden). Det andra syftet var att få en uppfattning om styrkan och innebörden i eventuella grundläggande dimensioner som låg bakom de erhållna olikhetsvärdena. När det gällde bostadsfördelningen var ju vår utgångshypotes att socioekonomi skulle utgöra en sådan stark, grundläggande dimension. Vi var också öppna för möjligheten att en representation i två dimensioner skulle visa sig olämplig, antingen därför att en dimension visade sig vara tillräcklig eller därför att två dimensioner var otillräckliga.

Vi har utnyttjat en metod för "multidimensional scaling" som i sina grunddrag föreslagits av Shepard (1962) och sedan förfinats av Kruskal (1964). För erforderlig datorbearbetning förelåg färdigt program (MDSICAL, OSIRIS III).

Mycket kortfattat innebär metoden följande.

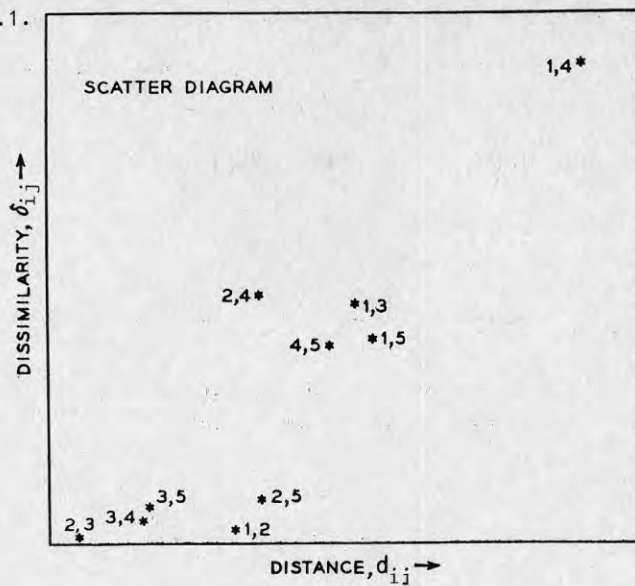
Man utgår från rangordningen mellan olikhetsvärdena i dissimilaritetsmatrisen ($14 \times 13/2$ värden i varje matris). Metoden går sedan ut på att försöka återskapa denna rangordning så väl som möjligt i en flerdimensionell rymd. Om kategorierna placeras i en 13-dimensionell rymd kan givetvis matrisens rangordning reproduceras perfekt. För lösningar med färre antal dimensioner minskar (i regel) graden av överensstämmelse mellan den punktsvärm de använda dimensionerna ger och den faktiska punktsvärmen. Ju fler element man jämför ju fler dimensioner kan man av statistiska skäl fästa avseende vid. Vid fjorton element rekommenderas man att ta ut högst två dimensioner.

Metoden går alltså här ut på att definiera de två dimensioner som ger en monoton relation med bästa "goodness of fit" mellan rangordningen av observerade likhetsvärden och rangordningen av de avstånd som de två dimensionerna ger.

Vad detta innebär beskrivs med hjälp av diagrammen i Kruskal's artikel mycket kortfattat nedan.

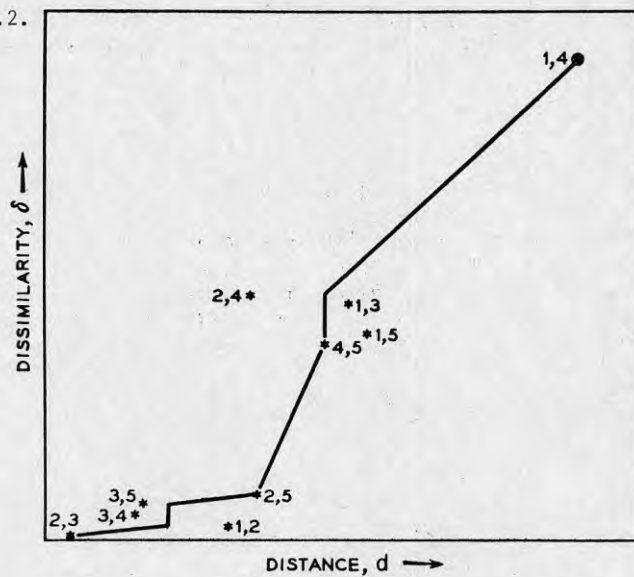
Vi kan tänka oss att vi slumpmässigt placerar elementen efter två dimensioner. Vi kan då, utifrån elementens koordinater, beräkna de avstånd (d_{ij}) mellan elementen som dessa dimensioner ger. Samtidigt har vi de empiriskt erhållna "avstånden" (δ_{ij}) enligt dissimilaritetsmatrisen. Vi kan plotta samtliga kombinationer av element m.a.p. dessa två avstånd. Se fig 1.

Figur 4.1.

Vi kan tänka oss ett oändligt antal monotont från vänster till höger stigande kurvor i detta diagram (ex. kurvan i figur 2).

Figur 4.2.

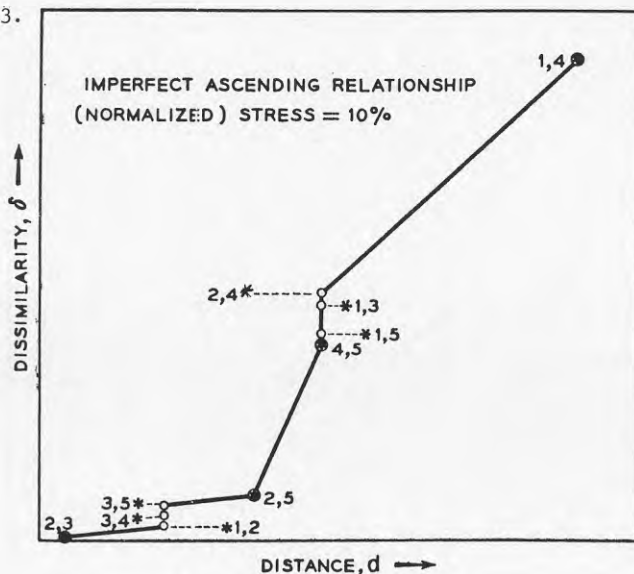

Kurvan, som minimerar följande uttryck, är den som väljs i det fortsatta iterationsförfarandet.

($d_{ij} - \hat{d}_{ij}$ motsvaras av de streckade linjerna i figur 3):

$$\text{stress} = S = \sqrt{\frac{S^*}{T^*}} = \sqrt{\frac{\sum_{i < j} (d_{ij} - \hat{d}_{ij})^2}{\sum_{i > j} d_{ij}^2}}$$

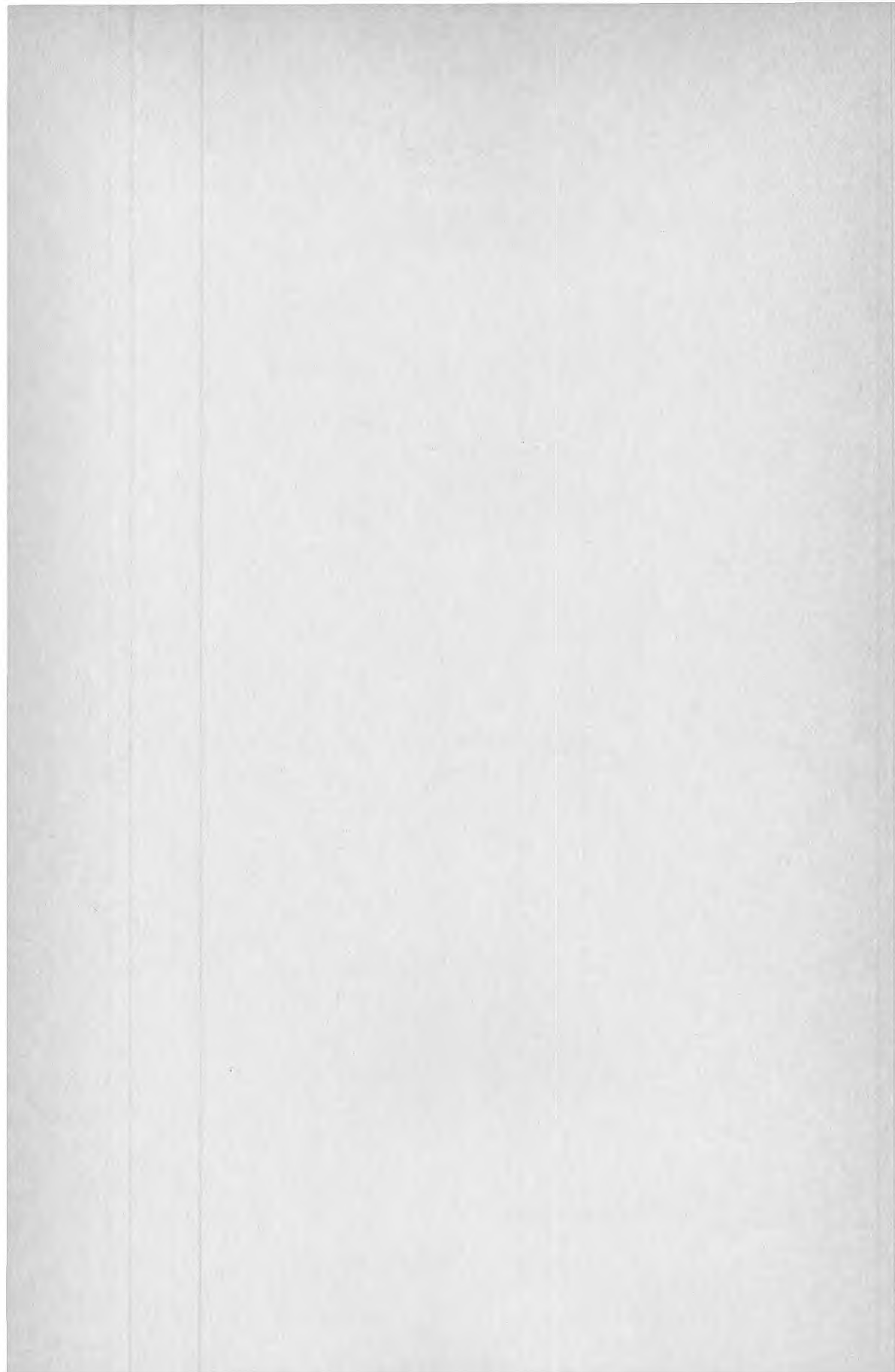
Figur 4.3.

Dimensionerna erhålls alltså genom ett iterationsförfarande (med detta minimivärde som kriterievariabel) som föreslagits av Kruskal. Minimivärdet kallas stressvärde och anger hur bra man lyckats att med det använda antalet dimensioner reproducera den givna rangordningen. Några strikta metoder att värdera olika stressnivåer finns inte. Man föreslår dock följande verbala bedömning:

Stress	Goodness of fit
20 %	poor
10 %	fair
5 %	good
2½ %	excellent
0 %	"perfect"

Enligt denna bedömning har vi i samtliga här presenterade försök att reproducera dissimilaritetsindexmatriser i två dimensioner närmast lyckats bra (good).

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 790945-6
från Statens råd för byggnadsforskning till Sociologiska
institutionen, Stockholms universitet.**

R111:1981

ISBN 91-540-3570-8

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

**Art.nr: 6700411
Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirkapris: 35 kr exkl moms